ځانګړې منِنه

د هېواد له وتلي ليکوال، ژورنالېسټ، مورخ او خوږژبي شاعر عبدالباري جهاني نه يوه نړۍ منِنه،
چې له زياتو بوختياوو سره سره يې خپل وخت او فکر د پېترارك هغو څلورو بيتونو ژباړې ته ورکړ،
چې ليکوال د کتاب په پای کې راوړي دي.

ژباړن

افغانستان د مکياوېلۍ په سياسي فورمولونو کې

سياسي او ټولنيزې چارې د ساينسي هغو په شان نه دي چې د رياضي او کيمياوي فورمولونو په واسطه حل او اوارې شي. د سياسي او اجتماعي پېښنو په ډلبندۍ او پايلو کې وخت او شېبې، ځای او ځايګی، احساسات او عواطف، ضوابط او روابط، استثنـات او واقعات او نور ډېر مسايل خپل خپل اغېز لري. خو ساينسي مسايل بيا د خپلو ټاکلو علمي فورمولونو تابع دي او پورتني ياد شوي مسايل په کې اساسي نقش نه لري. خو هغه ټولنيزې پېښې چې په متواتر ډول د تجربو له لابراتواره راوتلي وي، د يو لړ اجتماعي فورمولو تابع ګرځي. متلونه او ځينې ولسي اصطلاحګانې چې د ولسي او ټولنيز ژوند لپاره د پرله پسې تجربو نچوړ دی د اجتماعي ستونزو، لانجو او مسايلو د حل او اثبات لپاره غوره اجتماعي فورمولونه دي. سياسي مسايل، پېښې او کړکېچونه چې د ټولنيز ژوند يوه اساسي برخه ده هم د پرله پسې تکرار او ورته والي له مخې مشخصو فورمولونو ته ور داخلېږي. سياستوال د سياسي پېښنو له ورته والي څخه د خپلو سياسي موخو د ترلاسه کولو لپاره د يوې تجربې په توګه په آني ډول ګټه پورته کوي خو د پېښنو تحليل، شننې، شاليد او مخ ليد ته دومره زيات فکر نه کوي. خو سياستپوهان بيا د پېښنو تل ته ورننوزي او ژور فکر کوي او په پای کې د ګڼو سياسي پېښنو له ورته والي څخه د راتلونکو پېښنو او لانجو د حل لپاره يو سياسي فورمول جوړوي.

د دې سياسي پېښنو د فورمول ځانګړتيا دا وي چې نه يوازې په يوه واحده ټولنه کې د تطبيق وړ وي بلکې د نورو ټولنو سياستوال هم ترې ګټه پورته کولی شي. سياستپوهان د مقدوني سکندر د برياليتوب غټ راز په دې کې ګڼي چې د ارستو په شان د يو ژور فکري سياستپوه افکار يې تر شا پراته وو. سکندر د ارستو له سياسي فورمولونو څخه په ګټې اخيستنې د نړۍ پر فتحې بريالی شوی و. د هر هېواد د نيولو او ايلولو لپاره د لويې بريتانې د سياستپوهانو سياسي فورمول همغه و چې ”تفرقه واچوه حکومت وکړه“ او ياهم ”بېل يې کړه ايل يې کړه“. د نړۍ هر بريالی سياستوال چې ګورئ د برياليتوب راز يې په همدې کې دی چې د سترو سياستپوهانو سياسي تيورۍ يې عملي کړي دي.

www.sikaram.com

نیکولو مکیاوېلي د نړۍ د ډېرو سترو سیاستپوهانو په جمله کې هغه سیاستپوه دی چې نوم یې تر هر چا زیات ځلېدلی او د نړۍ پر سیاسي چاپېریال خور دی. مکیاوېلي د ۱۴۶۹م کال د مې د میاشتې پر دریمه نېټه په فلورېنس کې زیږېدلی او د ۱۵۲۷م کال د جون پر ۲۲مه نېټه یې د ۵۸ کلونو په عمر له نړۍ څخه سترګې پټې کړې دي. د عمر ډېر کلونه یې په دربار کې پر سیاسي چارو، سیاسي مطالعې او درباري لانجو کې تېر کړي دي. همدې عواملو دی په سیاسي چارو کې د پوره تجربې او ذکاوت خاوند کړ او کله چې د درباري غوړه مالانو په وجه یې خپله دنده له لاسه ورکړه نو لازیات سیاسي تفکر او ژورتیا ته متوجه شو او په نتیجه کې یې دغه مهم اثر "ټولواک" رامنځته کړ چې د نږدې ۴۸۰ کلونو په بهیر کې یې د نړۍ پر سیاسي فضا فکري واکمني وکړه او کوي یې. دا کتاب د مکیاوېلي د پرله پسې مطالعې او تجربې یو داسې نچوړ او غورچاڼ دی چې د متن هر پراګراف، هره جمله، هره کلیمه او هر توری یې په ډېر دقت لیکل شوی دی. کله چې سړی دا کتاب لولي نو هېڅ جمله او هېڅ ترکیب ورته زیات نه ښکاري چې سړی فکر وکړي دا یو زیاتي ترکیب دی او باید په کې نه وای راغلی. داسې لکه د ریاضي د عددونو او فورمولونو په شان چې هر عدد ځانته خپل خپل ځای ډکوي او په حذف سره یې مطلوبه نتیجه له منځه ځي.

د دې کتاب د لیکلو یو هدف دا و چې د ایټالیا د هغه وخت واکمن له سیاسي تېروتنو وژغوري او په ایټالیا کې د یوه مضبوط نظام د جوړولو لارې چارې په ګوته کړي. خو په دې کتاب کې شنل شوي او افاده شوي سیاسي مسایل دومره ژور، دقیق او پراخ وو چې نه یوازې د یوې واحدې ټولنې د واکمنو لپاره ښې لارښوونې وې، بلکې په ټوله نړۍ کې یې د سیاسي ستونزو، کړکېچونو او ناروغیو د اواري او د درملنې لپاره د ښو کاري نسخو کار هم ورکړ. په همدې وجه دا اثر د نړۍ په یو زیات شمېر سیاسي کړیو کې مشهور شو، ان تردې چې یو شمېر سیاستوالو او سیاستپوهانو دا اثر په سیاسي چارو کې د یو شمېر ناعاطفي او جابرانه مسایلو ته د جواز په پلمه ناسم او د ولسواکۍ خلاف بللی. خو بیاهم هغه سیاستوال چې سیاست، اخلاق او عواطف سره بېلوي او سیاست یوازې د ګټو د ترلاسه کولو وسیله ګڼي او د اخلاقي ایډیالونو تابع یې نه ګڼي، دا اثر یو مهم تیوریک اثر ګڼي. د دې اثر یوه لویه ځانګړنه همدا ده چې تیوري او نظریات یې د زمان او مکان تابع نه دي. کله چې د هرې ټولنې یو سیاسي وګړی دا اثر په ځیرتیا سره لولي نو د خپلې ټولنې د ګڼو پېښو

مکیاوېلي وایي: "ناورین به ډېر لږ وخت لپاره د خلکو په ذهنو کې پاتې شي او ډېر کوچنی به بلل کېږي، خو که واکمن ژر تر ژره خپلو شویو خلکو ته مرستې ور ورسوي، دا مرستې به تر ډېره د خلکو په ذهن کې پاتې شي او له امله به یې د واکمن نوم په ډېر درنښت یادېږي" ـ د پورتنۍ جملې د عملي تطبیق بېلګه موږ په خپله ټولنه کې ګورو؛ په کابل کې مختلفو تنظیمونو ډېره مرګ ژوبله وکړه او پر خلکو یې یو ستر ناورین جوړ کړ، د همدې ناورین په نتیجه کې د زیاتې شتمنۍ څښتنان شول، کله چې ناورین پایته ورسېد، همدا ناورین وال اوس پر همغو خلکو د خپلې شتمنۍ په زور حکومت کوي او په پارلماني ټاکنو کې یې هم د همغې نامشروعې شتمنۍ په زور تر ټولو زیاتې رایې را خپلې کړې.

مکیاوېلي وایي: "سخاوت او زړه سوی واکمن د حقارت او کرکې خواته راکاږي" دلته له "سخاوت" څخه د مکیاوېلي مقصد هغه سخاوت دی چې واکمن یې یا له خپله جیبه او یاهم د بیت المال له کڅوړې کوي، دا ډول سخاوت په پای کې واکمن له فقر څخه مخامخوي او کله چې یو واکمن د فقر مرحلې ته ورسېد په سخاوت بلد ولس بیا له فقیر واکمن څخه ملاتړ نه کوي. مکیاوېلي د یو واکمن لپاره تر حده زیات زړه سوی هم مضر بولي او وایي له هغه واکمن څخه چې خلک د وېرې احساس ونه کړي د هغه ملاتړ نه کوي. همدا نظر خوشال بابا هم ورکړی او وایي " حاکم چې قهر او مار چې ذهر ونه لري" مانا دا چې خپل جوهر او خصوصیت نه لري. مکیاوېلي هغه واکمن بریالی ګڼي چې له بېلابېلو لارو له خلکو پانګه راټوله کړي او بېرته یې خلکو ته خیرات کړي، دا ډول سخاوت دوراني حرکت لري چې تمامی نه لري. نو څکه واکمن ټول عمر د خلکو په زړونو کې محبوب پاتې کېږي. موږ پخپله ټولنه کې دا ډول ډېرې بېلګې لرو چې د خلکو د شتمنۍ لوټونکي او بېرته پر خلکو د هغې د یوې برخې مصرفونکي ته خلک ((ځوانمرد)) او ((ډوډۍمار))

www.sikaram.com

مکیاوېلي وايي: "څوک چې د نويو قوانينو او اصلاحاتو د پلي کولو مشري پر غاړه اخلي، په حقیقت کې د هغو خلکو دښمني پر غاړه اخلي چې په تېرو قوانينو کې سوکاله وو." کله چې په افغانستان کې د هر نوي متمدن قانون د تطبيق لپاره هڅه شوې، دوديزوالو يې د خپلو ځاني ګټو له امله مخالفت کړی، غوره بېلګه يې د غازي امان اله خان اصلاحات وو چې ارتجاعي ځواکنو يې مخالفت وکړ.

مکیاوېلي وايي: "د بخت په زور حکومت ته رسېدل اسان دي خو د واکمنۍ ټينګول يې سخت دي." د استاد کانديد اکاډيميسن محمد صديق په وينا افغانستان د استثناتو هېواد دی، دلته د سياسي پېښنو وړاندوينې نه کېږي، ياني ځينې سياسي پېښې او شخصيتونه په استثنايي ډول رامنځته کېږي چې د خلکو سياسي برخليک ټاکي، که موږ خپله ټولنه د مکیاوېلي او استاد روهي په پورتنيو فومولو کې واچوو نو له پوره واقعيت سره به مخ شو. په افغانستان کې د سقاؤ د زوی واک ته رسېدل يوه استثنايي پېښه څکه ګڼل کيدی شي چې داسې خلک هېڅ ډول تګلاره او فکر نه لري نو څنګه واک ته رسېدلی شي. دغه راز که په امريکې د سپتمبر د ۱۱مې نېټې پېښه نه وای رامنځته شوې، کېدی شي په افغانستان کې د لنډمهالي، منځمهالي او انتخابي حکومت په نامه اوسني سياسي اصلاحات اصلاً هېڅ رامنځته شوي نه وای. د بخت په زور واک ته رسېدلي خلک په ربښتيا هم تر هغه وخته په واک کې وي چې بخت ورسره ملګری وي. څکه دا ډول خلک تر واک د مخه او وروسته د واک د نيولو او ساتلو لپاره کوم دقيق پلان او ستراتيژي نه لري. مکیاوېلي د وينو څښونکو او هغو واکمنو په باب چې د برچې په زور حکومت کوي وايي: "څوک چې تل وينې

www.sikaram.com

مکیاوېلي د سیاستوالو لپاره وړاندیز کوي او وايي چې د خپل حکومت بنسټ باید ټینګ جوړ کړي. دی د یوه مستحکم حکومت لپاره ښه قانون او ښې لښکرې اساسي عناصر بولي. دی اجېرې او مرستندویې لښکرې د یوه حکومت او واکمن لپاره بې ګټې ګڼي، د مکیاوېلي په نظر "اجېرې او مرستندویه لښکرې د دښمن په وړاندې بې زړه وي، بې نظمه وي، د جنګ په وخت کې میدان پرېږدي او د سولې په وخت کې خزانه لوټوي."

موږ په خپل وطن کې مرستندویې ((رابلل شوې او راغلې لښکرې))، اجیرې ملېشې او نورې ډول ډول لښکرې ولیدې چې یو ډول یې هم نه هېواد او نه هم هغه واکمن ته په ګټه تمامې شوې. ببرک کارمل پر شوري لښکرو ډډه لګوله خو یو وخت داسې راغی چې همدې شوروي لښکرو په پای کې له واکه څنډو ته کړ. ډاکتر نجیب اله د شمال پر بېلابېلو ملېشو ډډه لګوله، په پای کې پر هغه برخلیک اخته شو.

مکیاوېلي واکمنو ته توصیه کوي چې "د ولس شتمني ته لاس ونه غځوي، ځکه خلک د پلار مړینه هېروي خو له پلاره ورپاتې شتمني یې له زړونو نه وځي.. " د پورتنی خبرې عملي بېلګې هم موږ په خپل هېواد کې ولیدې. په افغانستان کې ډېر مرګونه او ظلمونه وشول، زیاتره عامه زیانونه او ظلمونه د خلکو له یاده ووتل خو د نور محمد تره کي((۷)) او ((۸)) ګڼه فرمانونه چې د خلکو د شخصي ځمکې د وېش او ولور په باب صادر شوي و او دواړه د خلکو په شخصي ملکیت او ژوندانه کې د مداخلې ستر عاملونه ګڼل کېدل، تر اوسه پورې د خلکو له یاده نه دي وتلي او ان یو شمېر سیاستپوهان یې په افغانستان کې د بحران د اوږدېدو ستر لاملونه ګڼي.

د مکیاوېلي دا کتاب د سیاسي او ټولنیزو پېښو د شننې او تحلیل په باب ډېرې ژورې او پخې خبرې لري چې هره یوه یې د کاڼي کرښې ګڼل کېږي. د کتاب د ټولو خبرو د تحلیل او بحث پرځای به ښه دا وي چې خپله د کتاب اصل ته وروګرځو. په ټولیز ډول دومره ویلای شم لکه څنګه چې د حسابي معاملاتو د حل لپاره د ریاضي فورمولونو ته اړتیا ده، دغسې ددې کتاب محتویات د سیاسي ستونزو د

www.sikaram.com

ځوان او هڅاند ليکوال ښاغلی داود حبيبزی چې د هېواد د سياسي او ټولنيزو پېښنو د شننې او د هغو په باب د يوه غوره او دقيق دريځ نيونې ښه لېوال او مينه وال دی، په افغانستان کې د سياسپوهنې د علمي اثارو کمښت ته متوجه شوی او د همدې تشې د ډکولو په نيت يې دا خورا مهم اثر له انګريزي څخه پښتو ته ژباړلی دی. دا اثر په خورا معياري او کره پښتو ژباړل شوی او سړی يې له لوستلو ډېر خوند اخلي. په داسې حال کې چې زه د ښاغلي داود حبيبزي دا کار ستايم او دا په پښتو کې د ژباړل شويو اثارو په جمله کې له ژبني پلوه يو ښه پوره او کره کار ګڼم د کتاب د چاپ له امله ده او خپرندويې ټولنې ته مبارکي وايم. دغه راز له حبيبزي څخه هيله من يم چې د نورو دا ډول مهمو اثارو ژباړې ته هم ملا وتړي. که چېرې دا اثر د هېواد راتلونکي سياستوال ولولي او له ګڼو سياسي ستونزو څخه د يوې په حل کې هم ورسره مرستندوی شي او ستونزه په عادلانه ډول حل کړي نو حبيبزی صاحب به يې په ثواب کې شريک وي. د همداسې هيلې د برې په هيله.

په درناوي
اسمٰعيل يون
کابل پوهنتون
د ۱۳۸۵ل کال د لړم ۱۰مه

www.sikaram.com

د ټولواک ټګلاره

ددې کتاب منځپانګه د لوېديځې سياسي ګروهې اصلي وينا ګڼل کېږي. دنيکولو مکياوېلي دا اثر ((ټولواک)) د يادې شوې ګروهې په اړوند د پلټنې په موخه د نورو هغو تر منځ زيات کاريدونکی بلل کېږي. دا کتاب د ايټاليا د دولتي سيسټم د له منځه تللو څخه وروسته د دولتي ادارې د بيارغاونې او د ټوټه شوې ايټاليا د يوالی او د زمکې د نقشې پر مخ يې د يوه هېواد په توګه د رامنځته کولو لپاره وليکل شو. ددې هېواد دولتي سيسټم څکه له يوې پېړۍ څخه د زيات وخت لپاره پر ملکوالطوايفۍ واوښت او وپاشل شو چې د څو ښارونو ((فلورېنس، وېنېس، ميلان او ناپل د سلطنت)) او د کليسا واکمنو له يو بل څخه ځان وچت ګاڼه. پادريانو د مذهبي ګروهې د لرونکو او پلي کونکو په توګه ځان تر نورو وچت ګاڼه او نورو واکمنو د سياسي او پوځي ځواک د ښو پلي کونکو په توګه! خو کله کله د کليسا واکمن هم دې ته اړوتي دي چې پوځي ځواک په اغېزمنه توګه وکاروي. دوی به تل په دې هڅو لګيا وو چې د خپلو ولکه ييزو سيمو امنيت ګټوڼ او له تاوتريخوالي ډک وساتي او يو له بل څخه سر پورته نه کړي. وېنېسيانو د فرانسې، د اسپانيا او اوتريش ځواکونه راوبلل چې دايټاليا واک د وېنېس د وګړو لاس ته ورشي. دا رابلل شوي ځواکونه ډېر کمزوره او له جګړيزو ارونو لرې ساتل شوي وو خو ناڅاپه دا سرتېري بريالي وختل او د پنځه ايټالوي دولتونو د ټلوالې ځواک يې مات کړ. دا ځانپالنې او واکپالنې ددې لامل وګرځېدې چې ايټاليا د واکپالو ګاونډيو هېوادونو د پوځي او سياسي لاسوهنو په پايله کې ټوټه شي چې د ايټاليا واکمنو دخپل واک او ځواک د مرکزونو ولکه د لوېدو په حال کې وليده. نو نيکولو مکياوېلي دا کتاب د فلورېنس واکمن لورېنتسو دې مېديچي ته پر **1513** ز کال وليکه. په دې کتاب کې ښاغلي مکياوېلي هڅه وکړه چې د دي مېديچي له واکمنۍ سره دا مرسته وکړي چې نه يوازې په واک کې پاتې شي بلکې ټوله ايټاليا د بهرنيو ځواکونو له منګلو وژغوري.

په دې کتاب کې يوه داسې جمله شته چې وايي ((په ايټاليا کې د وحشيانو د ولکې تريخ خوند ګردو کتلی دی)). په وروستي څپرکي کې د ليکوال له خوا دا هڅه شوې ده چې لورېنتسو ته د وحشيانو له ولکې څخه د ايټاليا د ژغورنې سلا ورکړي.

که له دې کتاب څخه دا مانا واخلو چې د فلورېنس واکمن ((لورېنتسو دي مېديچي)) ته د ايټاليا د کورنيو چارو د سمون سلا او مشوره ورکړل شوې ده کېدی شي ډېره پر ځای خبره وي.

د کتاب په يو ځای کې په دې ټکي ټينګار شوی چې څه وخت ((په څه ډول شرايطو کې)) له وګړو سره په ترخه لهجه خبرې وشي او له فشار څخه کار واخيستل شي او يا څه وخت هغوی تېر ايستل شي لنډه يې دا چې دا کتاب د سياسي ډګر د لوبغاړو لپاره ډېر په زړه پوری دی او سياستوالو ته چلول او ددغې لوبې اصلي هنر وربښيي.

خو د کتاب ځينې نور سرليکونه د مکياوېلي د سياسي تجربو څرګندوی دي.

د مکياوېلي په اند روميان د هېواد په سياسي چارو کې ډېر پوه او هو ښيار خلك وو. ځکه هغوی به نه يوازې د خپل وخت د ګډوډيو د له منځه وړلو يا کرارولو فکر کاوۀ بلکې راتلونکی يې هم ارزاوۀ او غم يې مخکې له مخکې خوړ.

دوی به د ستونزو وړاندوينه کوله له همدې امله يې اواری هم ورته ساده کار وو.

همدا دليل به وو چې روميانو چاته پر هېواد د پوځي بريد موقعې نه ورکوله. روميانو ټينګه ګروهه درلوده چې جګړه د مخنيوي نه ده خو ځنډول يې په بشپړ ډول د دوی په زيان دي.

د ښاغلي مکياوېلي بله تجربه داده چې ټول زيانونه بايد له ځان سره وار له مخه وارزول شي او ګرد پر يو وخت ور ورسول شي. دی وايي چې دا ناورين به د ډېر لږ وخت لپاره د خلکو په ذهنونو کې پاتې شي او ډېر کوچنی به بلل کېږي خو که واکمن ژر تر ژره خپل شويو خلکو ته مرستې وروړسوي دا مرستې به تر ډېره د خلکو په ذهن کې پاتې شي او له امله به يې د واکمن نوم په ډېر درنښت يادېږي.

د ټولواک د ليکوال ټينګار دا دي چې سخاوت او زړه سوی واکمن د حقارت او د کرکې خوا ته راکاږي او دی وايي چې يو واکمن بايد ددوه ډوله ځناورو خويونه ولري: ((ددې لپاره چې ټولواک په څه ډول د ځناورو له خوی څخه په بشپړ

www.sikaram.com

د ټولواکو د پټو کړنو لپاره داسې یو مرکز نشته چې هلته سړی ورشي او د هغوی د کړنو او اعمالو په اړوند ځان خبر کړي او یا ترې معلو مات وغواړي، مکیاوېلي همدې خبرې ته اشاره کوي او زیاتوي چې خلک د ټولواکانو په ښکاره ((ظاهري)) کارونو بسنه کوي او پر پایله یې قضاوت کوي، خلک له دې خبر نه دي چې پاچا په پټه د هېواد د ګټو د خوندیتوب لپاره په څه ډول کارونو اخته دی په بله وینا که یو واکمن کومه لاسته راوړنه ولري خلک یې ستایي او د سم لاسي ګټو لپاره یې خوښي کوي خو په دې نه پوهېږي چې واکمن پر کومو ماهرانه پریکړو یا وسایلو لاسته راوړې ده.

د ټولواک لیکوال سپارښتنه کوي پرېږدئ چې یو واکمن یې په خاوره کې واکمني ټینګه کړي خو دا خبره هم کوي چې که واکمن یې د خپلې واکمنۍ د ټینګښت او پراختیا لپاره له هر ډول وسایلو څخه کار اخلي د ستاینې وړ دی.

یوه ډېره مهمه مسئله چې ښاغلي مکیاوېلي په دې اثر کې څېړلې ده هغه له واکمن څخه د ویرې او مینې مسئله ده، مکیاوېلي وایي ښه داده چې له واکمن سره مینه هم وشي او ویره هم ترې وشي او وایي که له دې څخه یو وټاکو نو ښه داده چې ویره ترې وشي. ځکه دده په اند ویره سوله ییزه ده.

د مکیاوېلي استدلال دادی چې خلک نا شکره، اوښتونکي او غولېدونکي دي، له ګواښونو او خطر څخه د ځان د خلاصون لپاره هڅه کوي، د ګټو په ورسولو خوشالیږي او څوک چې ددوی لپاره ګټور وي هغوی یې ملاتړ کوي، په داسې یو واکمن دوی سر ورکوي، د خپلو زامنو، شتمنۍ او ان د خپلې وینې د ورکړې لپاره تیار وهي خو چې خطر لرې وي. که خطر رانژدې شي او د جګړې د رامنځته کېدو شونتیاوې زیاتې شي او داسې و انګېرل شي چې ستا واک له ګواښ سره مخامخېدونکی دی نو دغه خلک بېرته پر تا راتاوېږي، مانا دا چې د ویرې حالت د ټولواک واک او ځواک ((عظمت او جلال)) ته په پام سره د خلکو تر منځ رامنځته کېږي خو مینه خلک په خپله خوښه کوي.

www.sikaram.com

نو د مکیاوېلي په ګومان واکمن باید خپل دریغ داسې برابر کړي چې خلک ترې د ویرې احساس وکړي .

هوښیار ټولواک د مکیاوېلي په اند په خپلې ژمنې ولاړ پاتې کېدی نشي تل اوښتونکی وي.

که د یوې چارې تر سره کول د هغه په زیان وي او یا د ځینو لاملونو له مخې ژمنه ورکړي، د وخت په تېریدو سره که هغه حالت چې واکمن یې د ژمنې ورکولو ته اړویستلی و شتون ونه لري، ښه داده چې ځان غلی کړي او داسې وګڼي چې ده له هیڅچا سره ژمنه نه ده کړې. ځکه هغه څه چې نوموړی یې دې کار ته اړ کړی وۀ نور نه دي پاتې او یا د خلکو له ذهنه وتلي دي.

دا خو ښه ده چې سړی زړه سواندی، وفادار، مذهبي، پرهیزګار ه او عادل وي خو د مکیاوېلي په باور سړی باید چمتو اووسي چې که یوه ورځ ددې ځانګړتیاو مخالفو کړنو ته اړتیا پیدا شي په اسانی وکولی شي چې خپل یې کړي یانې غوره یې کړي. دی دغه مسئله په دې بېلګه کې روښانه کوي ((نه شم کولی له یوې اوس مهالې بېلګې څخه تېر شم: شپږم پاپ الکساندړ په خپل ټول عمر کې د خلکو له تېرایستلو پرته د بل څه نیت نه درلود او له دې امله هغه سادګان چې تېروتلو ته چمتو ؤ، په چاپېریال کې یې ډېر پیدا کېدل. هېڅچا د هغه هومره پر قسم پیاوړې شوې ژمنې نه ورکولې او نه څوک د هغه په څېر د ژمنو د ساتلو مینه وال ښکارېدل. خو څرنګه چې هغه د بشر فطرت په ښه ډول پېژندلی و، ټولې تېرایستنې او له ژمنو څخه سرغړونې د هغه له هیلو سره سمې بریالی کېدې.

له دې کبله، یوه واکمن لپاره د ښو ځانګړنو لرل چندان مهم نه دي. اړینه دا ده چې د دې ځانګړنو د تش په نامه ښودلو فن یې په ښه توګه زده وي. په جرئت ویلی شم که هغه په رښتینې توګه د ښو ځانګړنو خاوند وي او پر هغو عمل وکړي په زیان یې تمامیږي، خو د دې ځانګړنو تش په نامه ښودل یا نه لرل یې ورته ګټور دي. د بېلګې په توګه: ډېره ښه ده چې سړی زړه سواندی، وفادار، خواخوږی، عادل، پر مذهب ولاړ ځان وښيي او په باطن کې هم همداسې وي، خو د سړي فکر باید داسې عیار وي چې که چېرې یوه ورځ د دې ځانګړنو متضادې لارې خپلولو ته اړتیا پیدا شي نو په اسانی وکولی شي چې له سړیتوب څخه د ځناور خوی ته واوړي.))

یو ټولواک څه وخت او په کومو شرایطو کې د ولس له کرکې سره مخامخ کیږي. دا مسئله په دې توګه ښاغلي مکیاوېلي راخیستې ده.

www.sikaram.com

((لکه چې وویل شول یو ټولواک پر هر څه سربیره په دې له کرکې او نفرت سره مخ کېږي چې لوټ ماري کوي او د خپل ولس شتمنی او ناموس ته لاس غځوي. تر نورو ټولو لارو له دې لارې په ځانګړي ډول ډېر له کرکې سره مخامخ کېږي، چې باید له دواړو څخه ځان وساتي.

خلک داسې دي چې کله یې څوک شتمنی او نا موس ته لاس نه وراوړدوي، ځانونه خوښ او سوکاله ګڼي او ټولواک اړ دی چې یوازې د څو کسانو له ځانپالنې سره سیالي وکړي، چې د هغوی مخنیوی به هم بېلابېلې لارې ور اسانه کړي.

یو ټولواک هغه وخت حقیر او د کرکې وړ شمېرل کېږي چې بې ثباته، سپک، ښځنئ، تنګ نظری، بې تکله او په جدیت نه ولاړ وګڼل شي.))

ډېر ځلې د هېواد د پرمختګ، ساتنې او هوساینې لپاره دې ته اړتیا شته چې ټولواک ځینې شیان وزغمي او ترې تېر شي، یو ټولواک هغه وخت ښه نوم ګټي چې رښتنی ملګری وګڼل شي او یا یو هوښیار دښمن ځان وښیي یانې که دوه ګاونډي هېوادونه یې په جګړه اخته وي، دی باید بې پرې ((بې طرفه)) پاتې نه شي، د جګړې له یوهٔ لوري سره باید ودرېږي، ځکه که ستا دوه غښتلي ګاونډیان په خپلو کې پر جګړه اخته وي ، یا به له ګټونکي څخه ویره لرې یا به یې نه لرې خو په دواړو حالاتو کې تا ته دا ښه ده چې له یوه سره ودرېږې او له بلې خوا سره عملا پر جګړه لاس پورې کړې.

مکیاوېلي په خپل کتاب ((ټولواک)) کې دا هر څه رانغښتي دي او دا هم وايي چې که یو واکمن په پوره زړه ورتیا د جګړې له یو لوري سره ودرېږي که هغه یو غښتلی او ځواکمن هېواد وي او په جګړه کې یې بری په برخه شي نو تل به دغه واکمن د هغه د نژدې ملګري په توګه پاتې وي او له مهربانۍ او مرستې څخه به یې برخمن وي. ځکه هغه هېواد یې ځان د احسان پوروړی ګڼي، په همدې ترځ کې د دواړو هېوادونو تر منځ د ملګرتیا اړیکي ټینګېږي که دغه هېواد جګړه هم بایلي خو تل به د مرسته کونکي واکمن هرکلی کوي او خپله وس به د هغه په مرسته کې کاروي.

که دواړه ګاونډیان د وېرې وړ هم نه وي، ښه داده چې ته بې طرفه پاتې نه شې ځکه ته له یوه سره د بل په له منځه وړلو کې مرسته کوې که هغه هېواد چې ته یې په جګړه کې مرسته کوې ستا په مټ بری تر لاسه کړي، هغه هېواد په یو ډول نه یو ډول ستا په اختیار کې لوېږي.

www.sikaram.com

پر يو هېواد د بريد لپاره اړينه ده چې واکمن بايد له غښتلي او ځواکمن هېواد سره د ټلوالې له رامنځته کولو ډډه وکړي. ځکه د مکياوېلي په ګومان مرسته غوښتونکی هېواد بيا د ځواکمن هېواد په لومه کې لوېږي.

مکياوېلي دا خبره په ډاګه کوي چې د يو هېواد واکمن بايد د کمزورو هېوادونو خواخوږی وي او ځواکمن هېوادونه بايد وټکوي او په وړاندې يې پرېکنده دريځ ولري، يو واکمن هغه وخت حقير ګڼل کېږي چې غوڅ دريځ ونه لري او ګړی په ګړی يې بدلوي رابدلوي.

واکمن ((ولسمشر، ټولواک)) چې يوه پريکړه کوي دا يې بايد ارو مرو اټکل کړې وي چې پريکړه يې څومره په زيان ده په دې لړ کې بايد هغه تګلاره غوره کړي چې زيان يې ډېر لږ وي.

په دې کتاب کې ډېره مهمه مسئله چې ښاغلي مکياوېلي څېړلې ده د چاپلوسانو موضوع ده چې څه ډول د هېواد واکمن له کورنيو مسايلو څخه نا خبره ساتي.

د واکمن زيات سلاکاران ددې پر ځای چې د هېواد مشر ته په اړوندو مسايلو کې ښې مشورې ورکړي په دندو کې د پاتې کېدو لپاره هغه ته چاپلوسي کوي او د حقيقت پر ځای هغه څه ورته يادوي چې فکر کوي واکمن پرې خوشالېږي.

مکياوېلي سپارښتنه کوي چې د سلاکارانو په ټاکنه کې بايد له ډېر دقت څخه کار واخيستل شي.

دوی فکر کوي چې واکمن ته که رښتيا ووايي د هغه غوصه به راوپارېږي او دا کار به دده دندې ته زيان واړوي. دا ډول سلاکاران چې مکياوېلي ترې يادونه کړې د يو نوي دولت د اداري سيسټم د ټينګښت پر ځای د هغه ريښې پرې کوي او ولس د هېواد له مشر څخه نهيلی او خپه کوي.

زما په ګومان د دغه ډول اثارو ژباړه په ځانګړې توګه په اوسني افغانستان کې مهمه ده. افغانان اوس يو ځل بيا د ادارې او حکومت جوړولو هڅه کوي. کيدای شي د ((ټولواک)) ځينې برخې په اوسنی نړۍ کې کټ مټ عملي نه وي خو د پېښو بېلګې يې په نوې بڼه اوس هم ليدل کېږي د هغو په وړاندې د مناسب غبرګون لپاره د مکياوېلي اثر ښايي ګټور وي.

خو يوه بله خبر هم چې ډېره زياته مهمه ده هغه داده چې افغاني ټولنې ته ددې اثر ژباړې دا ځواک ورکړ چې سياستوال، د سياست مينه وال او سياسي څېړونکي يې

www.sikaram.com

حنان حبیبزی
د مزار شریف ښار
۱۱،۰۱،۰۶

www.sikaram.com

د لیکوال پېژندنه

نېکولو مکیاوېلي د **1469**ز کال د مې د میاشتې پر درییمه نېټه په فلورېنس کې زېږېدلی دی. هغه د برنارډو دي نېکولو مکیاوېلي Bernardo di Nicolo Machiavelli دویم زوی دی. پلار یې یو وتلی او منلی قانونپوه او د قضاوت په دنده بوخت و. مور یې بارټولومیا دي سټيفانو نیلي Bartolommea di Steafano Nelli نومېده او هغوی دواړه د پخواني فلورېنس له اشرافیانو څخه وو.

اصلاً د نوموړي ژوند په درې دورو وېشل شوی چې هره دوره یې په یوازې سر د فلورېنس په تاریخ کې یوه ځرګنده او ارزښتناکه دوره شمېرل کېږي.

د هغه د ځوانی دوره د اعلیحضرت لورينتسو تر واکمنی او مشری لاندې د فلورېنس له سترتوب سره یوځای تېره شوې ده چې په ایټالیا کې یې د یو ستر زبرځواک حیثیت درلود.

په فلورېنس کې د مېدیچیانو واکمني په **1494**ز کال راوپرځېده او مکیاوېلي په همدې کال کې په سیاسي خدمت بوخت شو. د ماموریت پر مهال یې فلورېنس تر یو جمهوري حکومت لاندې خپلواک و، چې دغې ادارې تر **1512**ز کاله پورې دوام وکړ او په **1512**ز کال کې مېدیچیان بیا واک ته ورسېدل او مکیاوېلي خپله دنده له لاسه ورکړه. مېدیچیانو په دویم پېر کې له **1512**ز کال څخه تر **1527**ز پورې حکومت وکړ او یو ځل بیا راوپرځول شول، چې دا وخت د مکیاوېلي د ادبي فعالیت او زیات نفوذ پېر شمېرل کېږي. خو هغه د مېدیچیانو تر دویم ځل ایستلو وروسته د **1527**ز کال د جون پر **22**مه نېټه، د **58** کلونو په عمر، پرته له دې چې خپله دنده بېرته ترلاسه کړي، له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې.

د زلمیتوب دوره 94-1469-25-1:

که څه هم د مکیاوېلي د زلمیتوب په اړه دومره څه نه دي ویل شوي، خو فلورېنس په دغو ورځو کې دومره مشهور و چې کولی شو د دې نومیالي او وتلي ښاري مخکنی چاپېریال په اسانی نظر ته راولو.

فلورېنس یو داسې ښار بلل شوی چې دوه ډوله ټولواکیو پرې واکمني کړې ده؛ یو ډول یې د یوه توندخویه واکمن ساوونارولا Savonarola تر مشرۍ لاندې

www.sikaram.com

Lorenzo تـر مـشرۍ لانـدې تېـره شوې ده. که څه هم ساوونارولا يو ځل د فلورېنس پـر خـاوره ډېـره اوږده واکمنـي درلوده، خو پر مکياوېلي يې اغېز ډېر لږ و او په دې کتاب کې يوازې د يوې بېلګې په توګه ورته پکار شوی دی. خو د لورينتسو د واکمنۍ پر مهال د مېديچيانو شـان او شوکت مکياوېلي په کلکه اغېزمن کړی و. ځکه هغه په خپلو ليکنو کې د دې واکمن زياته يادونه کړې او دا هم د لورينتسو لمسی و چې مکياوېلي خپـل کتـاب ***تولـواک*** ورته ډالۍ کړی دی.

مکياوېلي په خپـل اثـر ((د فلـورېنس تـاريخ the History of Florence)) کې د يو شمېر زلميانو ژوند انځور کړی، چې د زلميتوب دوره يې ورسره تېره کړې ده. هغه ليکي چې هغوی د جامو په اغوستلو او د ژوند په تېرولو کې تر خپلو نيکونو ډېر خپلواک و. خپل وخت يې په لوبو او پيسې يې ښځيه پر ښځو لګولې، د هغـوی بنستيز هدف دا و چې وښيي ترټولو ښې جامې يې پر ځان دي. هغوی به په ډېر هنـر غږېدل او پر يو- بل يې ټوکې ټکالې کولې. د هغوی په منځ کې چې به چا پر نورو مسخرې وکړې او هغه به يې سپک کړ، تر ټولو هوښيار به بلل کېده.

مکياوېلي خپل زوی ګيډو Guido ته په يو ليک کـې څرګنـدوي چـې ولـې بايد زلميان د خپل ليک- لوست له لرلي فرصت څخه پوره ګټه پورته کـړي او مـوږ دې پايلې ته رسوي چې مکياوېلي پخپل زلميتوب کې ډېر بوخت و.

هغه کاږي چې ما ستا ليک ترلاسه کړ، ډېر خوښ يم، په تېره بيا چې ته روغ- رمټ يې او زما لپاره تر دې بل ښه زېری نه شته.

که پاک خدای موږ دواړو تـه ژونـد راکـړی و، زه بـه لـه تـا يـو ډېـر اوچـت شخصيت جوړ کړم، خو په دې شرط چې ته دې خپله ونډه ترسره کړې.

بيا يې په يوې نوې خبرې تشويقوي او کاږي چې دا به ستا لپاره ښـه وي، خـو اړينه دا ده چې لوست وکړې او د دې لپاره چې له ناروغۍ د تل لپاره خلاص شې، د ليک- لوست او موسيقۍ د زده کړې دردونه او ستونزې پر ځان تېرې کړه. ځکه که ته ماته وګورې، د يو ډېر بې ارزښته مهارت په لرلو زما څومره درناوی کېږي.

زويه! که غواړې چې ما له ځانه خوښ وساتې، ځانته برياوې او وياړ وګټې، تل رښتينی اوسه او زده کړه وکړه. ځکه نور خلک به هغه وخت ستا مرستې ته تيار وي چې ته د خپل ځان مرسته وکړې.

د سياسي ژوند دوره 1512-1494-43-25:

www.sikaram.com

د مکیاوېلي د ژوند دویم پېر د فلورېنس د خپلواک جمهوریت په چـوپړ کـې تېر شوی، چې په ۱۴94ز کال کې د مېدیچیانو له راپرځېدو څخه تر **1512**ز کالـه پورې، چې د هغوی د بیاراتګ کال دی، دوام وکړ.

مکیاوېلي په یوه دولتي اداره کې تر څلور کاله خدمت وروسـته د فلـورېنس د جمهوري دولت د خپلواکۍ او سولې د لس کسیزې شورا د دارالانشا مشر وټاکل شو او هغه په دې وخت کې د جمهوریت د چارو په پر مخ بېولو کې ډېره ونډه درلـوده او په دې اړه مورږ د هغـه ګـڼ شـمېر فرمانونـه، لاسـوندونه، صـادره او وارده سیاسـي مکتوبونه او د هغه خپلې لیکنې لرو، هغه زیات شمېر مهم سیاسـي ماموریتونـه ترسـره کړي او د فلورېنس د ملي لښکرو په جوړولو کې یې زیاتې هلې ځلې کـړې دي. د هغه لومړی ماموریت په **1499**ز کال کې د کاترینا سفورتسا Catherina Sforza دربار ته و، چې په *تولواک* کې یې د My lady of Forli په نامه یاده کـړې او د هغې له چلند څخه یې زده کړل چې پر کلاګانو له ډډې وهلو څخـه ښـه دا ده چـې سړی د ملت اعتبار ترلاسه کړي، چې دا د مکیاوېلي یو له مهمو اصولو څخه و او په مختلفو لارو یې پر دې ټکي ټینګار کړی دی، او ښـوولې یـې ده چـې دا موضـوع د ټولواکو لپاره حیاتي ارزښت لري.

په **1500**ز کال کې د پیزا پر ښار د جګړې د دوام په اړه د خبرو اترو لپاره د فرانسې د پاچا دوولسم لویي دربار ته لاړ او دا هغه پاچا دی چې پـه ایټالیـا کـې یـې پنځه سترې تېروتنې کړې وې او په پای کې له ایټالیا څخه بهر وشـړل شـو، چې پـه *تولواک* کې یې په لنډه توګه یادونه شوې ده.

د مکیاوېلي د سیاسي ژوند ډېری برخه پر هغو پېښنو بوخته وه چې د شپږم پاپ الکساندر او د هغـه د زوی سـیزار بورجیـا Cesar Borgia ((ډیـوک ولنتینـو)) لـه ځانپالنې او واکپالنې څخه رامنځته کېدې او د همدې دواړو اعمال د *تولواک* زیـاتره برخه جوړوي.

مکیاوېلي یو نیواکګر ته چې غواړي یو هېواد تر نیولو وروسته پخپله ولکه کې وساتي د ډیوک اعمال د تقلید لپاره وړاندې کوي. بې له شکه هغه د ډیوک د اعمالو له بېلګې څخه پرته د تقلید لپاره بله ښه بېلګه نه شوه پیدا کولی. له دې کبله د ځینـو ګوت نیوونکو له خوا سیزار بورجیا د *تولواک* اتـل بلـل شـوی دی. خـو ډیـوک پـه *تولواک* کې د یوې داسې څېرې په توګه ښودل شوی چې د نورو د بخت په راختلو ټولواکۍ ته رسېږي او د هغوی د بخت په پرېوتو راپرځېږي. یوه داسې څېره چې ټول

www.sikaram.com

په 1503ز کال کې د درېيم پيوس Pius III يا پـاپ الکسانډر د مړينـې پـر مهال مکياوېلي روم ته واستول شو، چې د هغه د ځايناستي ټاکنـه وګـوري او هلتـه د سيزار بورجيا په تېروتنه پوه شو چې د کارډينالانو ډلې ته يې د دې اجازه ورکړې وه چې دويم جوليوس د پاپ په توګه وټاکي.

پاپ جوليوس د هغو کارډينالانو له ډلې څخه و چـې سـيزار بورجيـا تـه يـې د وېرې اسباب برابرولی شول. مکياوېلي په داسې حال کې چـې پـر دې ټاکنـه تبـصره کوي، وايي: "څوک چې په دې عقيده دي، چې نوې ښېګڼې او مرستې به له سترو او نامتو شخصيتونو څخه پخواني زيانونـه هېـر کـړي، ځـان تېرباسـي" . او دا هـم پـاپ جوليوس و چې په 1506ز کال کې يې دربار ته مکياوېلي واسـتول شـو، کلـه چـې پاپ پر بولونا خپـل جګـړه ييـز عمليـات پيـل کـول، او ددې عمليـاتو پايلـه يـې هـم هماغسې بريالۍ وخته، لکه د هغه نورې کارنامې چې د هغه د چټکۍ او بې پروايۍ له امله بريالۍ ختلې. مکياوېلي د همدې پاپ جوليوس په حوالـه بخـت لـه ښـځې سـره تشبيه کړی او زياته کړې يې ده چې يوازې زړور او توند سړی کولی شي پـر دواړو برلاسی شي.

که څه هم ممکنه نه ده چې د ايټالوي دولتونو مختلف برخليکونه دلته وڅېړو، چې په پايله کې يې په کال 1507ز کې د فرانسې، اسپانيا او جرمني تر لاس لانـدې راغلي ول. خو موږ غواړو دلته يوازې د هغو پېښو او درېيو سترو لوبغاړو په اړه خبرې وکړو، چې د مکياوېلي پر شخصيت يې اغېزه لرلې ده. هغه د فرانسې له پاچا دوولسم لوېي سره بې شمېره کتنې کړي، چې مخکې مو ورته نغوته وکړه.

مکياوېلي د اراګون فرديناند د يو داسې شخصيت په بڼه انځوروي چې د مذهب تر نقاب لاندې يې سترې کارنامې ترسره کړي، خو په حقيقت کې يـې رحـم، وفـا، خواخوږي، انسانيت، سپېڅلتوب او ايمانداري نه درلوده او که د دې ځانګړنو تر اغېز لاندې راغلی وی، نو راپرځېدلی به وی.

www.sikaram.com

امپراتور ماکسیمیلیان Maximilian چې د خپل پېر له په زړه پورې څېرو څخه يو و، شخصيت او مقام يې ډېرو لاسونو انځور کړی دی، خو مکياوېلي چې په کال 8-1507ز کې د هغه دربار ته د سفير يا ځانګړي سياسي استازي په توګه تللی و، د هغه ډېرې نيمګړتياوې او عيبونه په ډاګه کوي او د يو ضعيف الاراده شخصيت په توګه يې معرفي کوي. يو داسې شخصيت، چې د نورو په وکالت د خپلو طرحو عملي کول، له نظره غورځوي او د خپلو هيلو په ترسره کولو کې دومره ټينګار نه کوي.

د مکياوېلي د ماموريت پاتې کلونه په هغو پېښو بشپړېږي، چې د کامبرې له تړون څخه راپورته شوي دي. دا تړون په کال 1508ز کې د پاپ او درېيو اروپايي زبرځواکونو تر منځ، چې پورته يې يادونه شوې، لاسليک شو، چې موخه يې د وېنېسانو د جمهوريت راپرځول و او د ويلا Vaila په جګړه کې دې موخې ته ورسېدل. هغه وخت چې وېنېسانو ټولې هغه سيمې په يوه ورځ له لاسه ورکړې، چې په اتو سوو کلونو کې يې ترلاسه کړې وې. په دې وخت کې فلورېنسيانو ته يو سخت رول ورپه غاړه وه. کله چې يې د داسې تربګنۍ او دښمنۍ پر غاړه شتون درلود چې د پاپ او فرانسې تر منځ راپورته شوه. ځکه فرانسې په دې ملګرتيا کې د فلورېنس د جمهوريت د ټولو تګلارو پلي کول پر غاړه اخيستي و.

کله چې په 1511ز کال کې دويم پاپ جوليوس د فرانسې په وړاندې سپېڅلی تړون جوړ کړ او د سويسيانو په مرسته يې فرانسويان له ايټاليا څخه بهر کړل، فلورېنس د پاپ په واک کې ولوېد او اړ و چې د پاپ شرايط ومني، چې له دې شرايطو څخه يو د مېديچيانو بيا واک ته رسېدل و.

د 1512ز کال د سپټمبر پر درېيمه د مېديچيانو بياراتګ او د جمهوريت راپرځېدنه، له دندو څخه د مکياوېلي او د هغه د ملګرو د ګوښه کېدو يوه نښه وه او په دې توګه د هغه سياسي ژوند پای ته ورسېد. ځکه لکه څنګه چې څرګنده ده، هغه پرته له دې چې خپله دنده بېرته ترلاسه کړي ومړ.

ليکنې او مړينه 27-1512-58-43:

مکياوېلي د مېديچيانو له راتګ سره سم د يو څو اوونيو لپاره په دې تمه پاتې شو، چې د نوي واکمن په اداره کې به خپله څوکۍ بېرته ترلاسه کړي. خو دا هيله يې ترسره نه شوه او د 1512ز کال د نومبر پر اوومه د يو فرمان په ترڅ کې له دندې

نوي مېډيچي پاپ لسم ليو Leo x هغـه لـه بنـد څخـه خـلاص کـړ او خپلـې کوچنۍ شتمنۍ ته چې فلورېنس ته نژدې په سان کاسيانو San Casciano کې پرته وه لاړ او هلته يې خپل ژوند ليکوالۍ ته ورکړ.

فرانسيـسکو ويټـوري Francessco Vettori تـه پـه يـوه ليـک کـې چـې د 1513ز کال د ډسمبر پر ديارلسمه نېټه يې ليکلی، په دې پېر کې يې د خپل ژوند په اړه ډېرې په زړه پورې څرګندونې کړي، چې موږ ته د *تولواک* د ليکلو په اړه د هغه ميتود او انګېرنې بيانوي.

وروسته تر دې چې له کورنۍ او ګاونډيانو سره خپلې بوختياوې بيانوي، کاږي چې: کله چې شپه خپل تور ځادر راغوړوي، زه کور ته راګرځم او د خپلې مطـالعې خونې ته ځم، په ننوتځي کې د کروندګر جامې، چې ګرد او چټلې پوښلـې وي، لـه ځانه ليرې کوم، د درباري اشرافيانو جامې اغوندم او چې کله بيا پـه جـامو کـې پـټ شم، د پخوانيو څېرو لرغوني دربار ته ورتېرېږم او هلته د هغوی له خوا پـه مينـه منـل کېږم، هلته هغه خواړه خورم چې زما لپاره ځانګړي شوي. پـه دې ځـای کـې زه لـه هغوی سره د خبرو په کولو کې زړه نـه وهـم چـې د هغـوی د اعمـالو لاملونـه تـرې وپوښتم. هغوی ماته په ورين تندي او لورېينه د دې پوښتنو ځوابونه راکوي، چې زه د څلورو ساعتونو لپاره د هيڅ ډول ستومانۍ احساس نه کوم، ټول دردونه هېروم، فقر ما نه مايوسه کوي، له مړينې څخه نه وېرېږم. ځکه زه په بشپړه توګه د دغو سترو څېرو په واک کې يم.

ما ټول هغه څه ليکلي چې د هغوی له خبرو مې اخيستي او د سـلطنتونو پـه اړه مې يو کوچنی کتاب برابر کړی دی. د دې موضوع په اړه هومره پراخ غږېدلی يـم، څومره چې زما فکر رسېږي او څېړلي مې دي چې سلطنت څه دی، څو ډوله دی، په څه ډول رامنځته کېږي، په څه ډول ساتل کېږي او ولې له لاسه ځي؟؟...

که زما کوم تخيل تاسو خوشالوي، بايد دا يو مو هم زړه دربد نه کـړي او يـو تولواک، په تېره بيا نوی هغه يې بايد تل هرکلی وکړي. له همدې امله يې د سترتوب او جلال خاونـد ګليـانو Guiliano تـه ډالـۍ کـوم. فليپـو کاسـاويکيو Flippo Casavichio دا کتاب له وړاندې کتلی، هغه کولی شي تاسو ته ووايي چې په دې

www.sikaram.com

مخکې تر دې چې دا کوچنی کتاب هغه بڼه غوره کړي، چې زموږ په لاس کې دی، ډېر بدلونونه په کې راغلل او ګڼ شمېر فکري متنفذین د دې کتاب د جوړښت او ترتیب لپاره په کار بوخت ول.

د دې کتاب سرلیک او هغه چاته چې باید ډالۍ شوی وی، بدل شول او په پای کې د ناشرګند لامل له مخې لورینتسو دي مېډیچي Lorenzo de Medici ته ډالۍ شو.

په ځینو کتابونو کې راغلي چې ګلیانو دي مېډیچي په **1516**ز کال کې د یوې دسیسې په ترخ کې ووژل شو، له همدې امله لورینتسو ته ډالۍ شو.

که څه هم مکیاوېلې له کاساویکیو سره په دې اړه خبرې کړې وې، چې دا کتاب باید ورولېږي او یا یې په خپله هغه چاته ورکړي چې ورته ډالۍ کوي یې. خو تر اوسه لا داسې شواهد نه دي موندل شوي چې لورینتسو به کله دا کتاب ترلاسه کړی او یا به یې لوستی وي. خو هغه مکیاوېلې ته خپله څوکۍ بېرته ورنه کړه. که څه هم د هغه د ژوندون پر مهال د دې کتاب نظریې او لیکنې نورو په خپل نامه تېرې کړې وې، خو *ټولواک* د مکیاوېلې په وسیله نه و چاپ شوی، ځکه یې متن تر مناقشې لاندې و.

مکیاوېلې ویټوري ته په خپل لیک کې زیاتوي چې که دا کوچنی کتاب څوک ولولي، نو ورته جوته به شي چې په دې تېرو پنځلسو کلونو کې، چې ما د سیاست په مطالعه کې تېر کړي، نه مې خوب کړی او نه مې وخت بېځایه تېر کړی دی، چې یو ځل خلکو ته بیا د یو داسې شخصیت په توګه خدمت وکړم، چې د نورو په لګښت یې تجربه ترلاسه کړې او زما په وفا کې هیڅ شک نه شته. ځکه خرنګه چې مې تل وفا کړې او پر ژمنه درېدلی یم، زده مې نه دي چې څنګه یې مات کړم. ځکه څوک چې زما په څېر رښتینی او وفادار وي، خپل طبیعت ته بدلون نه شي ورکولی او زما نننۍ بېوزلي زما پر رښتنولۍ شاهدي ورکوي.

مخکې تر دې چې *ټولواک* پای ته ورسوي، مکیاوېلې د یو بل کتاب ((د ټیټوس لیویس د تاریخ د لسو لومړیو ټوکونو په اړه بحثونه Discourses on the first decade of Titus Livius)) په لیکلو پیل وکړ، چې *ټولواک* هم د دې کتاب د موضوع یوه برخه ده. دې او بې شمېره نورو کوچنیو کتابونو هغه تر **1518**ز

www.sikaram.com

Genoa کې د فلورېنسي سـوداګرو چارې تـر څـارنې لاندې ونيسي.

په **1519**ز کال کې مېډيچي چارواکو د فلورېنس اوسېدونکو ته يو څه سياسي امتيازات ورکړل چې له مکياوېلي او يو شمېر نورو څخه يې د يوه نوي اساسي قانون د جوړولو لپاره سلا- مشورې واخيستلې، چې تر دې قانون لانـدې يـوه لويـه جرګـه Great Council رامنځته کړي، خو په دې او هغې پلمې يې رسمي بڼه ورنه کړه.

په **1520**ز کال کې فلورېنسي سوداګر يو ځل بيا مکيـاوېلي تـه راوګرځېـدل چې له لوکا Lucca سره د هغوی سـتونزې اوارې کـړي. **1520** د فلـورېنس ادبـي ټولنې ته د مکياوېلي د بيا ورداخلېدو له کبله د يادونې وړ کال دی او په دې وخـت کې ټولو د هغه شتون حس کاوه. همدارنګه د هغه بل کتاب "د جګړې هنر Art of war" لپاره يې هم اړتيا ورته درلوده. همداراز هغه په دې کال کې د کارډينال دي مېډيچي په غوښتنه د يو بل کميسيون مشري پر غاړه واخيسته چې "د فلورېنس تاريخ the History of Florence" وليکـي او دې کـار هغـه تـر **1525**ز کالـه پـورې بوخت وساته.

کېدی شي د مکياوېلي په وړاندې د خلکو مينـې او علاقې مېـديچيان دې تـه چمتو کړي وي چې هغه په دې دنده بوخت کړي، ځکه يو لرغونی ليکوال پـه دې نظر دی چې يو وړ سياستپوه له دندې پرته د يو ستر کب مثال لري، چې کـه يـې پـه يوې تشې جالې پسې په ټوپ وهلو بوخت ونه ساتئ، نو هڅه بـه وکـړي چې ببړۍ واړوي.

کله چې "د فلورېنس تاريخ" بشپړ شو، مکياوېلي دغه کتاب روم ته له ځان سره يووړ، چې ګليانو دي مېډيچي ته، چې په دې ورځو کې د دويم کلمينټ Clement II تر لقب لاندې پاپ وټاکل شو، ډالۍ کړي.

د تعجب وړ ده چې مکياوېلي پـه **1513**ز کـال کـې *تولـواک* د مېـديچيانو د لارښوونې لپاره هغوی ته په داسې حال کې ډالۍ کړ، چې هغوی پـه فلـورېنس کـې نوي واک ته رسېدلي ول او په **1525**ز کال کې يې د فلورېنس تاريخ د دې کورنۍ مشر ته په داسې حال کې ډالۍ کړ، چې راپرځېدل يې نـژدې شـوي و او پـه همـدې کال کې د پيويا Pavia جګړې په ايټاليا کې د فرانسې واکمنـي لـه منځـه يـووړه او لومړی فرانسيس يې د بنديوان په توګه د خپل ستر سـيال پـنځم شـارل پـه لاس کـې

www.sikaram.com

مکیاوېلي چې په دې وخت کې له فلورېنس څخه بهر و، په چټکۍ بېرته راوګرځېد، چې خپله پخوانۍ څوکۍ، چې هماغه د خپلواکۍ او سولې د لس کسیزې شورا د دارلانشا مشري وه، ترلاسه کړي. خو له بده مرغه فلورېنس ته تر رارسېدو لنډ مهال وروسته ناروغ شو، چې بیا وروسته د **1527**ز کال د جون پر **22**مه نېټه یې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې.

که څه هم څوک نه پوهېږي چې د مکیاوېلي هډونه به چېرته پراته وي، خو فلورېنس هغه ته د سانټاکروس Santa Croce په کلیسا کې یو ستر او مجلل منار جوړ کړی او د خپل دې نامتو زوی په څنګ کې یې د دې اعتراف کړی چې: " نورو "ولسونو" که هرڅه ترې زده کړي وي، خو ایټالیا د هغه په اثارو کې د یووالي نظر او په اروپایي هېوادونو کې د رېنېسانس پیل موندلی دی".

www.sikaram.com

اعليحضرت لورينتسو دي پيرو دي مېډيچي ته د نيکولو مکياوېلي ډالۍ

څوک چې غواړي د يوه ټولواک د پېرزونې او ملاتړ وړ وګرځي، د دود لـه مخې ټولواک ته داسې شيان ډالۍ کوي، چې تر ګردو قيمتي او ارزښتناکه وي او يـا يې په اند د ټولواک د خوشاله کېدو لامل ګرځي. د بېلګې په توګـه: هغـوی زيـاتره نوميالي اسونه، اعلی وسلې، د سرو جامې، قيمتي کاڼي، د سينګار او زينت داسې نور وسايل، چې د ټولواک له برم او جلال سره برابر وي، هغه ته وړاندې کوي.

ستا درانه حضور ته! د دې لپاره چې د خپلې مينې او فدويت کره نښې وښـيم، اړ شوم چې خپله شتمني وپلټم او يوه داسې ډالۍ، چې د پاچايانو حضور ته د وړاندې کولو ارزښت ولري، پيدا کړم.

تر ژورو فکرونو وروسته د سترو او نوماندو مېړنو د اعمالو له پوهې پورته مـې بل قيمتي څه پيدا نه کـړل، چې پـه اوسـنيو چـارو کـې د يـوې اوږدې تجربې او د لرغوني تاريخ د يوې پرله پسې مطالعې پايله ده، چې د دې مطالعې لنډيز مې په پوره دقت او تر اوږد زيار وروسته په دې کتاب کې راغونډ کړی او دا دی د سترتوب او برم د خاوند حضور ته يې وړاندې کوم.

که څه هم زه دا کوچنی اثر ستاسو لوړ مقام او حيثيت ته د ډالۍ وړ نـه بـولم، خو بيا هم د ستاسو پر ترحم او زړه سوي باور لـرم، چې کـه زمـا دې حالـ تـه پـام وکړئ چې پرته له دې چې په ډېر لږ وخت کې د هغو حقايقو او رازونو د زده کړې وخت درکړم، چې په زده کړه کې يې ما د کلونو اوږد وخت لګولی او بې شـمېره ګواښونه او ستونزې مې ګاللې دي، د بلې ډالۍ وس نه لرم، ستاسو پـه درانـه حـضور کې به د منلو وړ وګرځي. دا کتاب مې په ډېـرو تـشريفاتي او پېچلـو الفـاظو نـه دی کښلی او نه مې د تاريخي دورو په شمېرو ډک کړی دی. يا هم د نـورو ليکوالـو پـه څېر نه يم توانېدلی چې د کتاب باندنۍ برخه په نقش او نګار داسې ښکلې کړم چې

پوره وګړی، دا زړه وکړي چې د ټولواکو سلطنتي او سياسي مسئلې وڅېړي، او د حل لارې- چارې يې اړوند ټولواک ته په ليکلـې بڼـه وړانـدې کـړي. ځکه څوک چې نقشې انځوروي، د دې لپاره چې د غرونو د هسکو څوکو او لـوړو ځايونو څرنګوالی په سمه توګه اټکل کړي، ځان لاندې په دښتو او ډاګونو کې ځای پر ځای کوي او د دې لپاره چې د اوارې او دښتې سمه اندازه واخلـي، د غرونـو پـه څوکو او لوړو ځايونو کې ځای نيسي. په همدې توګه ويلی شم د دې لپـاره چـې د ولس د طبيعت سم اټکل وکړو، بايد د ټولواک په مقام کې ځای ولرو او د دې لپاره چې د ټولواک سم اټکل وکړو، نو بايد د ولس يوه برخه شو.

نو ای د سترتوب او جلال خاونده!

زما دا کوچنۍ ډالۍ په هغه احساس او جذبه ومنه، چې ما ستاسو درانه حـضور ته وړاندې کړې ده، چې که يې په بشپړ دقت ولولئ او په پام کې يې ونيسئ، نو زما اصلي غوښتنه به احساس کړئ. موخه مې هغه لوړوالي او سترتوب ته د ستاسو رسېدل دي، چې د ستاسو بخت او نورې نېکې ځانګړنې يې ژمنه کوي. او که د ښکلا او برم خاوند د خپل سترتوب او عظمت له لوړې څوکې څخه خپلې سترګې دې ټيټې سيمې ته راواړوي، وبه ويني چې څنګه بې برخې او پرته له کوم ارزښته د بخت او تقدير له تلپاتې کينې او بې غورۍ څخه ځورېږم.

لومړی څپرکی

سلطنتونه په څو ډوله او په کومو لارو رامنځته شوي دي؟

پر بشريت د ژوند په ټول بهير کې جمهوري او سلطنتي واکمنۍ تېرې شـوي او اوس هم پرې واکمن دي. هېوادونه ميراثي وي او تر ډېره وخته په کې يـوه کـورنۍ واکمنه وي. مانا په پرله پسې توګه د يوې کورنۍ اولادې ته دغه واک پاتې کېږي او يا نوي په سلطنت اوښتي وي. نوي سلطنتونه بيا په خپل وار په بشپړه توګه نوي جـوړ شوي وي، لکه د ميلان Milan هېـواد چـې د فرانسېـسکو سفورتـسا Francesco Sforza تر ټولواکۍ لاندې جوړ شوی و او يا هغه هېوادونه دي چې ټولواک يې تر لاسته راوړلو وروسته خپلې ميراثي واکمنۍ ته ورګـډوي. د بېلګـې پـه توګـه د ناپـل Naples هېواد چې د اسپانيا د پاچا د واک سيمې ((قلمرو)) پورې وتړل شو.

هغه هېوادونه چې په دې ډول تـر ولکـې لانـدې راوسـتل شـوي، يـا د يـو بـل ټولواک تر ولکې لاندې ول او يا دا چې يوه خپلواکه خاوره وه، ځانګړې خپلـواکي او سلطنت يې درلود. هغه چا چې هغوی تر ولکې لانـدې راوسـتلي، يـا يـې د خپلـو لښکرو پر مټ او يا يې د پرديو لښکرو په مرسته نيولي دي. او يا هم د ټولواک د ښه بخت او يا وړتياوو له لارې ولکه شوي دي.

www.sikaram.com

دویم څپرکی

د میراثي سلطنتونو په اړه

پر ولسمشریزې واکمنۍ به ټول بحثونه پر ځای پرېږدم. ځکه نورو ځایونو کې مو په تفصیل سره خبرې پرې کړې دي. زه به دلته یوازې د سلطنتونو پر لور مخه کړم. د دغه کار ترسره کول به زه له پورتنۍ وینا سره سم وڅېړم، چې داسې سلطنتونه څه ډول اداره او ساتل کېږي؟

نو دلته ویلی شم: د هغو میراثي سلطنتونو په پرتله چې اوسېدونکي یې د خپل ټولواک د کورنۍ پر خدمت روږدي دي، د نوي جوړ شوي سلطنت ساتل ستونزمن دي. ځکه میراثي ټولواکي کولی شي د خپلو نیکونو پر پله پښه کېږدي، دود یې مات نه کړي او په ناوړه حالاتو کې د وخت له اړتیا سره سم ګامونه واخلي او له اړتیا سره سمه هوښیاري او ښه چلند وکړي. په دې توګه یو ټولواک چې په میراثي توګه یې سلطنت ترلاسه کړی وي، د یوه منځني ځواک په لرلو پرته له ستونزو کولی شي خپله واکمني ټینګه وساتي. که بیا د زښت ډېر ځواک له امله، چې مخنیوی یې د هغه له وس څخه پورته وي، له سلطنت څخه لیرې هم شي، نو که د خپل ولس ملاتړ او محبوبیت له ځانه سره ولري، کولی شي خپل سلطنت بیا ترلاسه کړي. خو په دې شرط چې د دغه هېواد نیواکګر چې د ده سلطنت یې له منځه وړی، له یوې زیان رسوونکې او بدمرغه پېښې سره مخامخ شي. د بېلګې په توګه موږ په ایټالیا کې د فرارا ډیوک the duke of ferrara لرو. که د هغه واک او نفوذ د وخت په تېرېدو سره په خپله خاوره کې نه وی ټینګ شوی، نو هېڅکله به په دې نه وی بریالی شوی چې په ۱۴۸۴ز کال کې د وېنېسیانو Venetians په وړاندې ودرېږي او همداراز یې نه شو کولی په ۱۵۱۰ز کال کې د پاپ جولیوس د یرغلونو په وړاندې ودرېږي او هغوی ته ماتې ورکړي. دا ځکه چې میراثي ټولواک ته ډېر لږ پېښېږي چې پر ولسونو باندې تېریو ته لاره اواره کړي او یا یې لامل شي، چې له همدې امله

www.sikaram.com

www.sikaram.com

دریم څپرکی

د هغو سلطنتونو په اړه چې څو هېوادونه يې تر ولکې لاندې وي یا څو هېوادونه په کې پېيل شوي وي

په داسې هېوادونو کې ستونزې ډېرې راولاړېږي. که هېواد نوی نه وي او په یوه ټولواک پورې اړه ولري او ميراثي سلطنتي هېواد ته د يوې نوې برخې په توګه وپېيل شي، چې په ټوليز ډول يو هېواد جوړ کړي، دې ډول دولت ته مرکب وايي.
په داسې هېوادونو کې بدلونونه د ځينو لاملونو له کبله چې په ټولو دا ډول نويو هېوادونو کې طبيعي دي، رامنځته کېږي. خلك د دې لپاره چې خپل حالت ښه او د پرمختګ پر لور کړي تل دا هڅه کوي چې واکمن بدل کړي او په همدې هیله د خپل ټولواک په وړاندې وسلې ته لاس اچوي. خو د هغوی دا هيلې سمې نه راوځي او خپل ځان تېرباسي. وروسته بيا تجربې ورته په زباتوي چې د هغوی غوښتنې او له وسلې څخه يې هيلې ناسمې وې او په هېواد کې يې حالت کړکېچن شوی دی.
چې دا هم د یوې بلې ناخوالې لامل ګرځي؛ هغه چې تل يو ټولواك دې ته اړ باسي چې دهغو پېټي پر اوږه واخلي چې د ((نوي هېواد)) د لاس ته راوړلو لپاره يې په پوځ کې دنده اخيستې او نورو بې پولو سختيو ته يې غاړه ایښې. دا په دې مانا چې د ((نوي)) ټولواك له وسه پورته ده چې د نوو وګړو يا اتباعو له کړېدنې او رټنې مخنيوی وکړي. ځکه ټولواك د نوي هېواد په لاسته راوړلو کې د خپلو خلکو پوروړی دی. هغوی چې د نوي هېواد له وګړو سره هر ډول ناوړه چلند کوي، ټولواك اړ دی چې ويې زغمي او په دې حالت کې ټولواك د هغو وګړو له دښمنيو سره مخامخ کېږي چې سرتېري د هغوی پر شتمنيو ځای پر ځای کوي او د نيواك پر مهال زيانمن کېږي. دغه راز ټولواك نه شي کولی له هغو وګړو سره ښه اړيکې وساتي چې د نوي هېواد د نيولو پر مهال يې له ټولواك سره مرسته کړې؛ ځکه

څرنګه چې ټولواک د هغوی د مرستو پورووړی دی، نه شي کولی په وړانـدې يې پرېکنده ګامونه اوچت کړي. سره له دې چې ټولواک به غښتلي ځواکونـه لـري، خو بيا هم تر هر څه وړاندې هغه د نوي هېواد د وګړو ښې پېرزونې او ښـه نيـت تـه اړتيا لري. له همدې کبله د فرانسې پاچا، چې دوولسم لويي Louis XII يې باله، په ډېرې چټکۍ وکولی شول د ميلان هېواد ونيسي او په هماغومره اسـانۍ يـې لـه لاسـه ورکړ.

په لومړي ځل چې يې د ميلان هېواد تـر ولکـې لانـدې راوسـت، د دې هېـواد پخواني ټولواک لوډوويکو سفورتسا Lodovico Sforza په ډېرې اسـانۍ وکـولی شول چې د خپلو ځواکونو په مټ خپل هېواد د فرانسې د پاچا له ولکې وباسي او بيا يې ترلاسه کړي. ځکه هغو خلکـو چې د فرانـسې د پاچـا پـر مـخ د مـيلان دروازې پرانيستې وې، وروسته بيا پوه شول چې تېرايستل شوي دي. د فرانسې پاچـا د هغـوی ځانګړې ګټې ترسره نه کړی شوې او نور يې د هغه ناوړه چلند هم نـه شـو زغملـی. همدا و چې د ميلان ښار يې بيا پخواني ټولواک ته وسپاره.

ښکاره ده چې کله يو هېواد تر پاڅون وروسـته بيـا کـرار شـي، د ټولـواک لـه ولکې په داسې اسانۍ نه وځي. دا په دې چې ټولواک له وخت څخه ګټه پورته کوي او هغه کسان چې د هغه د واکمنۍ په وړاندې يې په پاڅون کې لاس لرلی او يا تورن وي، نيسي، محکمې ته يې سپاري او له هغو امکاناتو څخه دګټې په اخيستلو چې پـه لاس کې يې لري، خپل واک په ټولو هغو ځايونو کې چې کمزوري برېښي، پياوړی کوي. د بېلګې په توګه: د دې لپاره چې د ميلان پخوانی ټولواک لوډوويکو سفورتسا خپل هېواد له فرانسې څخه بيا ونيسي، يوازې يې پر دې بسنه وکړه چې د دې هېـواد په پولو کې اړودوړ رامنځته کړي او ((خپل هېواد)) بېرته ترلاسه کړي. خود دې لپاره چې د فرانسې پاچا په دويم ځل له هېواده وباسي، د ميلان ټولواک دې ته اړ وت چې ټوله نړۍ د هغه په وړاندې راوپاروي، ځواکونو ته يې ماتې ورکړي او له ايټاليا څخه يې وشړي.

دغو نيمګړتياوو ته په پام سره د فرانسې پاچا د ميلان هېـواد تـر دويـم نيـواک وروسته بيا هم دې ته اړ وت چې لاسته ورغلی نوی هېواد له لاسه ورکړي. د مـيلان هېواد په لومړي او دويم پېر د فرانسې له ولکې ازاد کـړل شـو، خـو د لـومړۍ مـاتې

www.sikaram.com

نو ښکار ده ووایم چې: د هغو ایالتونو وګړي چې یو ټولواک یې له نیواک وروسته خپلې څواک سیمې ته ور ګډوي، یا له یوې سیمې وي او د ټولواک په واک سیمې کې د مېشتو وګړو په څېر ګرېږي او یا نه وي. که وي د هغوی ساتل ډېر اسانه او ساده دي په تېره بیا هغه وخت چې خپلواک ژوند او خپلواکۍ ته روږدي شوي نه وي. ددې لپاره چې له هغوی څخه ښه ډاډمن شو دا بسنه کوي چې د هغه ټولواک کورنۍ له بنسټه له منځه یوسو چې پر هغوی یې واکمني کوله. ځکه که دوه ډوله ولسونه چې د ژوند ټول اړخونه یې په پورتنیو شرایطو برابر وي خو په دودونو کې یې څه توپیر رامنځته نه شي، په بشپړه کرارۍ به په خپلو کې سره ګډ ژوند کوي، لکه چې موږ په بریټانيBrittany، ګاسکونيGascony، بورګنډيBorgandy او نورمانډيNormandy کې ولیدل چې تر ډېره فرانسې ته پیېل شوي پاتې شول. که څه هم هغوی ژبنی توپیر درلوده خو څرنګه چې دودونه یې سره ورته ول، په اسانی یې وکولی شول چې په خپلو کې سره ژوند وکړي. نو هغه څوک چې د پورتنیو ځانګړتیاوو لرونکي هېوادونه خپلې خاورې پورې پېي او غواړي چې د تل لپاره یې خپل کړي، دوه ټکي دې په پام کې ونیسي: لومړی دا چې د هغوی د لومړني واکمن ټبر یا کورنۍ له منځه یوسي او دویم دا چې د هغوی په قانون او مالیاتو کې هېڅ ډول بدلون را منځته نه کړي. په دې توګه به لاسته ورغلی نوی هېواد په خورا چټکۍ له پخواني هېواد سره په بشپړه توګه یو ځای او یو ه نقشه شي.

خو چې دغه ډول نیول شوي هېوادونه د نیواکګر ټولواک د خاورې له دود، ژبې او قانون سره توپیر ولري په هغه کې ستونزې لس واره زیاتې وي. نو په داسې حالاتو کې زښت ډېر څواک او ښه بخت ته اړتیا لري چې پر هغوی لاس بری شي او یوه تر ګردو اغېزمنه او له ګټې ډکه لار یې چې له ټولواک سره په رښتینې مانا مرسته کوي داده چې نوموړی ((نیواکګر)) هلته د هستوګنې لپاره ورشي او د هغوی تر منځ ژوند وکړي. دا کار به د هغه لپاره د نوموړي هېواد تلپاتېوالی کره کړي او

www.sikaram.com

دا یو جوت حقیقت دی چې کله یو څوک په سیمه کې وي پر ګډوډیو له راپورته کېدو سره سم پوهېږي او کولی شي په چټکتیا او اسانۍ سره یې مخه ونیسي، پرته له دې چې حالت یې له وسه بهر شي چاره یې کوي، او که ټولواک یې له مرکز څخه لرې وي له ګډوډیو او اړودوړه هغه وخت خبرېږي چې پاڅون یې په وړاندې ډېر ستر شوی وي او مخنیوی یې د هغه له وسې بهر وي مانا د مخنیوي وخت یې زیاتي تېر وي. سربېره پر دې، د ټولواک له مېشتېدو سره په هغه هېواد کې، د هغه منصب داران او ملاتړي لوټماری او شوکې ته زړه نه ښه کوي او په دې توګه به ددې ایالتونو یا هېوادونو وګړي له ټولواک سره نږدې اړیکي ساتي، او که داسې هم و نه شي، تر یوې کچې به د ټولواک د شتون له امله چې هغه ځای کې اوسي په وېره کې وي. که ښه چلند ورسره وشي او کراره وي، هغوی به په ټوله مانا له ټولواک سره مینه کوي، خو که ټولواک ترې لرې وي ډېر ژر به د وېرې اسباب وربرابر کړي. همدارنګه که کوم بهرني دښمن دې ((نوي)) هېواد ته سترګې پټې کړې وي، د ټولواک د شتون له امله په دې هېواد کې به دغه یرغلګر ددې کار په ترسره کولو کې ډېر ځانساتی (محتاط) وي. لنډه یې دا چې په کومه سیمه کې چې خپله ټولواک میشت وي له هغه ځایه به یې وېستل له ستونزو ډک کار وي.

بله او ښه لار یې داده چې یوه ډله کډوال Colonies چې خپل اریز ((اصلي)) تابعیت یې هم ساتلی وي ددې هېواد څو سیمو ته د هستوګنې لپاره واستول شي، دا کډوال به په رښتینې مانا د هغه هېواد د کیلي ((چابي)) په څېر وي چې هر وخت به پکار راځي.

خو په هر حال، یا باید دا کار وکړي او یا یو شمېر پلي او سپاره سرتېري ولېږي چې هلته د چاونیو په بڼه واړوي، خو د کډوالو لېږل پر ټولواک هېڅ لګښت نه راولي او کولی شي چې هغوی په ډېرو لږو مصارفو هلته وساتي او یا کېدی شي هېڅ لګښت پرې رانه شي. په دې کار کې کېدی شي ډېر لږ خلک زیانمن شي او دا به هغه خلک وي چې کورونه او شتمنۍ یې دغو کډوالو ته ورکړل شوي دي. دا ډول ځپل شوي خلک چې شمتنی او کورونه یې له لاسه وتلي دي په ټولنه کې د بې وزلو یوه کوچنۍ ډله جوړوي او په ټول هېواد کې خواره واره تیت او پرک وي. نو ددې

www.sikaram.com

نو لنډه دا چې کډوال د سرتېرو په پرتله پر ژمنه ولاړ ((وفادار)) وي، د هغوی لګښت لږ وي او ډېر لږ اوسېدونکي د هغوی له کبله ځپل کېږي او لکه چې مخکې ورته نغوته وشوه، هغوی چې ځپل کېږي بېوزلي خلک دي او یو له بله بېل په هېواد کې تیت اوپرک دي. له دې کبله هومره د ګواښ لامل نه ګرځي.

پر دې سربېره دا هم باید ووایم چې له خلکو سره باید په خواخوږۍ او مهربانۍ ((مینه ناک)) چلند وشي او یا په بشپړه توګه له منځه یوړل شي. ځکه خلک کولی شي چې د کوچنیو زیانونو کسات ((انتقام)) واخلي، خو د لویو زیانونوکسات نه شې اخیستلی، له دې کبله کوم زیان یا ژوبله چې ټولواک یې خلکو ته اړوي، باید داسې درنه وي چې بیا یې د سترګو په وړاندې د کسات وېره نه وي ولاړه.

که د کډوالو پرځای وسله وال سرتېري ځای پر ځای شي، د هغوی د ساتنې لګښت به ډېر زیات وي او ټولواک دې ته اړ دی چې د هغوی د ساتنې لپاره د خپل هېواد ټولې اقتصادي لاسته راوړنې ((عایدات)) ولګوي، چې د ټولواک ګټې په زیان بدلوي او د وګړو وټېزو ((اقتصادي)) او نورو زیانونو ته لاره اواروي او همدارنګه د لښکر ځایونو د بدلون پر مهال له لا زیاتو اقتصادي زیانمنیو سره مخامخ کېږي. نو څرنګه چې ورته زیانونه ټولو ته رسېږي نو له کبله به یې د وګړو تر منځ د ټولواک مخالف احساسات راوپارېږي، دا ډول دښمنان چې په خپلو ځایونو کې مېشت دي، که څه هم په خپل ډګر کې یې ماتې خوړلې ده خو بیا هم نوي ټولواک ته زیان رسولی شي. نو له دې امله د هېواد ساتل د وسله والو سرتېرو په مټ هومره بې ګټې ((مضره)) دي څومره چې د کډوالو ځای پر ځای کول ګټور دي.

هغه ټولواک چې د خپل سلطنت مرکز د هېواد په یو داسې ښار کې ځای پر ځای کوي چې د اوسېدونکو ژبه او قوانین یې د خپل ولس له قوانېنو او ژبې سره توپیر ولري نو په داسې حالت کې ټولواک باید ځان ددې هېواد د بېوزلو ګاونډیو هېوادونو ګټندوی وښیي او پر ځای یې هڅه وکړي چې ((ددې هېواد)) غښتلي ګاونډي هېوادونه وځپي او له بې وزلۍ سره یې مخ کړي، دې ټکي ته باید ځیر وي چې هر هغه هېواد چې د هغه ((نیواکګر)) د هېواد په انډول غښتلی او ځواکمن وي،

www.sikaram.com

Aetolians چې یونان ته رومیان راوستل.

رومیانو چې په هر هېواد کې لاس وهنه کړې، لومړی د هغه هېواد مات شوي ولس هغوی خپل هېواد ته رابللي او لار یې ورته پرانستې ده.

او چارې هم په دودیز ډول همداسې وي. کله چې یو غښتلی بهرنی ځواک یوه هېواد ته ننوزي ټول بېوزلي او ناخوښه هېوادونه چې د خپلو واکمنو په وړاندې د کرکې احساس کوي د هغه په چاپېریال کې راټولېږي، له دې کبله ددغو وړو او بېوزلو هېوادونو رانږدې کول او راماتول څه زحمت نه غواړي؛ ځکه هغوی په ډېره مینه او خوښۍ خپل برخلیک له هغه نوي او بېوزلي دولت سره شریکوي چې ځواکمن ټولواک ((نیواکګر)) هلته تر ولکې لاندې راوستی دی.

نوی ټولواک باید یواځې د دوی کړه وړه وڅاري او ددې مجال ورنه کړي چې هغوی ډېر ځواک او واک تر لاسه کړي په بله مانا ډېر غښتلي او ځواکمن شي. په دې توګه د خپلو لښکرو او د اوسېدونکو د پېرزونې او ښه نیت په مرسته کولی شي تر ټولو ځواکمن سیال مات کړي، پرې لاس بری شي او خپله واکمني په هغه هېواد کې پراخه او کلکه کړي. که هغه دا چارې په هوښیارۍ او سمه توګه پر مخ بولی ونه شي، په ډېره چټکتیا به خپلې لاس ته راوړنې له لاسه ورکړي او که وې ساتلی هم شي په چارو کې به له ډېرو ستونزو او ربړو سره مخ شي.

د رومیانو چلند له هغو هېوادونو سره چې د ولکې لاندې یې ول ډېر په هوښیارۍ و او ټول پورتني تدابیر یې په خورا دقت تر سره کول. رومیان چې به یو هېواد ته ننوتل نو لومړی به یې خپل کډوال هلته مېشتول، او بیا پرته له دې چې د هغوی ځواک پیاوړی کړي، له بې وزلو ګاونډیو هېوادونو سره یې ښه اړیکي ټینګول او د نوي هېواد ځواکمن ګاونډي هېوادونه یې ځپل او بې ځواکه کول او د هېڅ یوه غښتلي بهرني هېواد ځواک او نفوذ ته یې په هغه هېواد کې د راننوتلو اجازه نه ورکوله.

په یونان کې د هغوی د سیاست یوه بېلګه زموږ د موخې روښانه کولو لپاره بسنه کوي: رومیانو په یونان کې له اکیانیانو Achaians او ایټولیانو سره ښه اړیکي وساتل او له هغوی سره یې مالي مرستې وکړې او د مقدونیې د سلطنت په وړاندې

Antiochus يې

هم له هېواده بهر وشاړه.

که څه هم اکيانيان او ايټوليان د روميانو په چوپړ کې ول، ډېر خدمت يې وکړ او هغوی ته يې د راتګ لاره اواره کړه، خو هېڅ يوه ته يې د واک په زياتوالي کې ګټه ونه کړه او هغه ټولې هڅې چې د فلېپ له خوا ترسره شوې، روميان يې دې ته چمتو نه شو کړی چې د هغه د ځواک د له منځه وړلو مخنيوی وکړي او روميان د هغه خواخوږي کړي. تر دې چې انتيوکوس ته يې د دې اجازه ورنه کړه چې پر هغه هېواد خپله واکمني وچلوي.

په دې کې روميانو د سياستواله او ځيرکو ټولواکو په څېر نـه يـوازې د خپلـو اوسنيو ستونزو د اواري لپاره له بشپړ دقـت څخـه کـار واخيـست بلکـې د راتلونکـو ستونزو د اواري لپاره يې هم ژورې اندېښنې درلودې او په پوره هوښيارۍ سره يې د دواړو اوسنيو او راتلونکو ستونزو د اواري لپاره هڅـه کولـه او چـاره يـې مخکـې لـه مخکې سنجوله؛ ځکه هغه ستونزې چې لا پېښې شوې نه وي او يوازې وړاندوينه يې شوې وي، په اسانۍ يې چاره او مخنيوی کېدی شي. خو چې رانژدې شي بيا يې چاره ناوخته وي. ځکه رنځ هغه ځای ته ننوتلی وي چې نه رغېدونکی وي او ورځ په ورځ خپلې منګولې په وجود کې خښوي. لکه درملګر چې د تودې تبې په باب وايي چې که په پيل کې يې څرګندونه ((تشخيص)) او درملنه وشي، نو په اسانۍ سره يې چاره کېدی شي. خو د رنځ په پيل کې چې يې نه درملنه او نه هم د رنځ څرګندونه شونې وه، د وخت په تېرېدو يې څرګندونه اسانه کېږي خو درملنه يې له ستونزو ډکه وي.

د يوه هېواد چارې هم همداسې درواخلئ. د هېواد د چارو بدمرغي بايد په پيل کې څرګنده او مخنيوی يـې وشـي؛ ځکـه د يـو هوښـيار ټولـواک پـه لاس د هغـې مخنيوی ډېر ژر کېدی شي. خو کله چې د غفلت له کبله تاوتريخوالی په هېواد کـې داسې پراختيا ومومي چې د هر چا پام وراوړي نو بيا يې چـاره ناشـونی کـار وي. لـه همدې کبله، کله چې به روميانو ته د کېـدوني ((احتمـالي)) تـاوتريخوالي پـه اړه لـږ څرک ولګېد، نو د هغه چاره به يې مخکې له مخکې کوله او چمتووالی بـه يـې هـم ورته درلود. په بله وينا: روميانو به ګواښونه له ليـرې څـارلي ول، وړانـدوينې بـه يـې کولې، د هغوی لپاره به يې مخکې له مخکې تدابير نيـولي ول او د دې لپـاره چـې د جګړې مخنيوی وکړي، هېڅکله يې د دغو ګواښونو د زغملو توان په ځـان کـې نـه ليده؛ ځکه هغوی پوهېدل چې د جګړې مخه نشي نيول کېدی، خو وروسته والی يې

www.sikaram.com

د وخت پرېږدئ[1]
دې پرېکړه وکړي"، بلکې پر خپل زور او ځواک متکي ول، يوازې له خپل نوښت او وړاندوينو څخه خوښ او په دې باور ول چې وخت هر څه له ځان سره مخته راوړي او کېدی شي چې د ښو په شان بدي هم له ځانه سره ولري.

اوس راځئ چې فرانسې ته سر ورښکاره کړو او وګورو چې ايا د فرانسې پاچا ياد شوي دودونه پلي کړي دي که نه؟ زه بـه يـوازې د لـوېي پـه اړه وغږېږم، نـه د شارل Charles په اړه؛ ځکه لوېي پر ايټاليا تر ټولو اوږده واکمنـي درلـوده او کـړه وړه يې د شارل په پرتله ښه روښانه دي او دا دی وبه يې وينئ چې ايا د هغه چلند د هغو رښتينو الواکونو ((نظرياتو)) پر خلاف دی که څنګه؟ چې د يـو داسـې هېـواد د ټينګولو او خوندي کولو لپاره، چې له څو نورو هېوادونو څخه جوړ شوی وي، په پام کې ونيول شي.

لوېي ايټاليا ته د ځانپالو او واکپالو وېنېسيانو له خوا راوبلل شو او له پورتنی بلنې د هغوی موخه دا وه چې د لمبارډې Lombardy ايالت يوه برخه راخپله کړي.

زه پاچا په دغه کړنلاره نه پړ کومه. ځکه فرانسه يو داسې هېواد و چې غوښتل يې په ايټاليا کې ځانته د پښو ځای پيدا کړي او هلته يې هـېڅ يـو نـژدې ملګـری نـه درلود، ان تر دې چې د شارل ناوړه چلند د ايټاليا ټولې دروازې د هغه پـر مـخ تړلـې وې نو اړ و چې دا بلنې ومني. د لوېي ټولې طرحې به په ډېره چټکتيا بريالۍ شوې وی خو که هغه له نورو مسايلو سره په کړون کې تېروتنې نه وی کړې.

لوېي د لمبارډې ايالت تر نيولو وروسته هغه اعتبار او واک، چې شارل له لاسه ورکړی و بيا ترلاسه کړ او بيا جنوا **Genoa** ورته تسليم شوه، له فلورېنسيان F**lorentine**s سره يې هم اړيکي ښه شول او نور لکه د مانتوا مارکس The Marques of Mantua، د فرارا ډيوک The Duke of Ferrara ، بنتي وګلي The Bentivogli، د فورلي ملکه My lady of Forli، د فاينزا

---

[1] Let's enjoy the benefits of time

www.sikaram.com

Pesaro، ريميني **Rimini**، كامرينو **Camerino** او پيوم بينو**Piombino** واكمنانو او د سينا The Sienese ، پيزا The Pisans او د لوكا **Lucchese** اوسيدونكو هر يوه د خپلې ملګرتيا ټينګار وواهه.

له دې وروسته بيا وينېسيانو ته خپله تېروتنه جوته شوه، چې هغوی په دې هڅه كې چې يوازې لمباردې تر ولكې لاندې راولي، د ايټاليا دوه پر درې خاوره د فرانسې په واک كې وركړې ده.

اوس يې وارزوئ چې پاچا په څومره اسانۍ خپله تګلاره له هغو ارونو او اندونو سره سمه برابره كړه، چې وړاندې مو نغوته ورته وكړه او هغو ټولو بېوزلو دوستانو ته يې چې ډارن ول، د كرارۍ ډاډ وركړ او ويې ژغورل. څكه سره له دې چې د هغوی شمېر زيات و، خو ډېر كمزوري ول او څينې يې د كليسا د واكمنو او څينې نور يې د وينېسيانو له وېرې دې ته اړ ول چې د پاچا د هر اړخيز ملاتړ د ترلاسه كولو لپاره دهغه مرسته وكړي او پاچا په ډېره اسانۍ كولی شول چې خپلې لاسته راوړنې د دغو خلكو په مرسته د هر پاتې څواكمن په وړاندې وساتي او په ايټاليا كې خپل واک داسې ټينګ كړي چې هر ډول څواک يې د له منځه وړلو جوګه نه وي.

خو دا يې ونه كړل؛ له سمې لارې وګرځېد؛ ميلان ته له رسېدو سره سم يې له پاپ الكساندر Pope Alexander سره مرسته وكړه چې رومانيا Romagna ونيسي. خو لوېي دا فكر نه ؤ كړی چې په دې كړون سره به كمزوری كېږي؛ څكه د لوېي هغو ملګرو چې د هغه غېږې ته يې څانونه وراچولي ول، له پاپ سره د ملګرتيا له امله يې له هغه څخه مخ وګرڅاوه او له بلې خوا يې دې كړون د كليسا روحاني څواک ته د دنياوي څواک Temporal power په ورزياتولو نوره هم پياوړتيا او وده وركړه.

له هغه چې يو څل دا تېروتنه وشوه، نو نه يې شو كولی څان ترې وژغوري او اړ وچې په همدې لاره پرمخ ولاړ شي تر هغې چې د پاپ الكساندر د واكپالنې د ماتولو پرېكړه يې وكړه. په دې مانا چې هغه پرې نه ږدي چې د ټوسكانې Toscany ايالت خپل كړي او له كبله يې اړ شو چې خپله ايټاليا ته ولاړ شي.

داسې ښكارېدل چې د كليسا د واكمنۍ پراختيا او د ملګرو خپګان هغه ته بسنه نه كوله، چې ويې غوښتل د ناپل هېواد هم ونيسي او بيا يې له اسپانيې سره ووېشي چې په دې كار يې يو بل څواكمن ټولواک د ايټاليا خاورې ته دننه كړ، ترڅو ددې ايالت ناراضيانو ته يوه بله پناه ګاه پيدا كړي. په داسې حال كې چې د فرانسې

واک ته د رسېدو هیله په رښتیا هم انسانانو کې یو طبیعي او ګډ حس دی؛ هغه وخت چې یو څوک یې د ځواک په کچه یو کار ته لاس اچوي تل د ستاینې وړ دی نه د ملامتۍ او سزا، خو کله چې له وسې پورته کار ته لاس اچوي نو د سزا او ملامتۍ وړ ګرځي. که لوېې د خپلو لښکرو په کارولو د ناپل پر هېواد یرغل کړی وی نیول یې هغه لپاره څه ستونزمن کار نه و او که دا کار یې له وسه پورته ګاڼه نو له اسپانیې سره یې باید نه وی وېشلی. که څه هم له وېنېسیانو سره د لمباردۍ وېش یوه موخه درلوده چې په ایټالیا کې ځان ته د پښو ځای پیدا کړي خو په دې وېشنه کې هېڅ موخه نه وه نغښتې؛ ځکه دلته ددې پلمې اړتیا نه لیدل کېده نو لوېې پړ دی.

لوېې دغه پنځه تېروتنې وکړې:

۱. خوار او بېوزلي هېوادونه یې له منځه یووړل.

۲. په ایټالیا کې یې یو ستر ځواک لا پسې پیاوړی او په یـوه زبرځـواک بـدل کړ.

۳. یو بهرنی غښتلی ځواک یې ایټالیا ته دننه کړ.

۴. خپله په هغه هېواد کې پاتې نه شو.

۵. هغه باید ایټالیا ته کډوال استولي وی.

خو له دې سره سره به نوموړي ته دغه تېروتنې زیان اړوونکې نه وی پرېوتې، که هغه شپږمه تېروتنه نه وی کړې؛ مانا وېنېسیان یې له خپلو لاسته راوړنو نه وی بې برخې کړي. له اره که هغه د کلیسا واکمنی ته پراختیا نه وی ورکړې او پیاوړې کړې یې نه وی او د اسپانیې پر مخ یې ایټالیا ته د ننوتلو لار نه وی پرانستې نو اړینه او معقوله وه چې وېنېسیان وځپي او کمزوري یې کړي، خو یو ځل چې له هغه دا تېروتنه و شوه هغه باید نور د وېنېسیانو له منځه وړلو ته زړه نه وی ښه کړی؛ ځکه که وېنېسیان همداسې پاتې وی کولی یې شول د هر بل هېواد په وړاندې، چې پر لمباردۍ یې د یرغل هوډ درلود، په بشپړه زړورتیا دفاع وکړي. او هېڅکله به یې دې ته زړه نه و ښه کړی چې له هغو پرته دې بل څوک د لمباردۍ واکمن شي او دا هم شونې نه وه چې بل څوک دې راشي او د لمباردۍ هغه برخه چې د فرانسې په لاس کې وه تر ولکې لاندې راولي او بیا یې وېنېسیانو ته ورکړي او نه هم شونې وه چې

www.sikaram.com

نو سړی ویلی شي چې دوولسم لویي، رومانیا په لوی لاس پـاپ الکـسانډر تـه وسپارله او ناپل یې په دې اسپانیا ته پرېښود چې د جګړو مخنیوی وکړي.

زه پورتنیو دلایلو ته په پام سره وایم: هغه ته پـه کـار نـه و چـې لـه جګـړې د مخنیوي په پلمه یې دې ته زړه ښه کړی وی چـې نـور څـوک دې د هغـه نقـشې او پلانونه له منځه یوسي. ځکه جګړه د مخنیوي نه ده پرته له دې چې وځنډول شـي او ځنډول یې هم د ټولواک په زیان دي.

که بل څوک هغې ژمنې ته اشاره وکړي چې پاچا پاپ ته ورکـړې وه او هغـه دا وه چې: "که پاپ د فرانسې د پاچا په مرسته لښکر وباسي، نو په بـدل کـې بـه یـې پاپ د پاچا د لـومړۍ مېرمنـې د طـلاق خبـره او د ((کارډینـال)) پـه توګـه د روئـین Rouen ((D'amboise)) د ټاکلو ژمنه سرته ورسوي"، نوځکـه هغـه دې تـه اړ و چې دا کار وکړي. داسې خلکو ته په ځواب کې، زه د هغوی پام، د دې کتاب هغې برخې ته چې لږ څه وروسته به یې د ټولواک د ژمنې د ساتلو په اړه راولم، ورواړوم چې دغه ژمنې څنګه باید وساتل شي؟

د فرانسې پاچا دوولسم لویي، لمبارډي ځکه له لاسه ورکړه چې هغه پورتني ارونه، چې نورو ((ټولواکو)) د نیول شویو هېوادونو د ساتلو لپاره پکار وړي ول، ونه کارول او هغه څه چې پېښ شول د اریانتیا وړ نه دي. ځکه ددې کارونو پایلې حتمي او طبیعي وې او ټولو ترې همدا تمه کوله.

زه پدې اړه په نانټ **Nantes** کې له روئېن سره وغږیدم، او دا هغه وخت و چې سېزار بورجیا Cesar Borgia د رومانیا په نیولو بوخت و. کارډینال روئېن په ځواب کې راته وویل چې د ایټالیا خلک ((په سیاست)) نه پوهېږي. که هغوی پوهیدی هېڅکله به خوښ نه وی چې د کلیسا واکمني دومره غښتلې او ستره شي.

وروستنیو پېښو بیا و ښودله چې د کلیسا د واکمنی د پراختیا او په ایټالیا کې د اسپانیې د لاس وهنې لامل هماغه فرانسه وه. او د فرانسې د بربادۍ لامل هم همدا دواړه، کلیسا او اسپانیا شول.

او له همدې ځایه دې ربښتیني حقیقت ته رسېږو چې هېڅکله ناسم نه خیژي: هغه څوک چې د بل چا د سترتوب او پیاوړتیا لامل ګرځي خپله له منځه ځي.

www.sikaram.com

څرنګه چې دا ډول سترتوب او غبنتلتیا د پلمې او یا د ځواک په پایله کې رامنځته کیږي، نو دا دواړه په هغه چا کې چې سترتوب ته رسېدلی دی د بې باورۍ حس را پورته کوي.

www.sikaram.com

څلورم څپرکی

د داریوس هېواد چې د مقدونیې د سکندر تر ولکې لاندې راغی، ولې د دې هېواد وګړو د سکندر تر مړینې وروسته د هغه ځایناستو په وړاندې پاڅون ونه کړ؟

لوی سکندر اسیایي هېوادونه د څو کلونو په ترڅ کې ونیول او مخکې لـه دې چې ټوله اسیا ولکه کړي، ومړ. هغو ستونزو ته په پام سره چې په یوه نوي نیول شوي هېواد کې رامنځته کېږي، شونې وه داسې اټکل وشي چې د هغه تر مرګ وروسته به دا ټول هېوادونه راوپارېږي، د هغه د دولت په وړاندې به پاڅون او سرغړونه وکـړي. خو له دې اټکلونو سره سره د سـکندر ځایناسـتي د دې جوګـه ول چـې دغـه پـراخ هېوادونه وساتي او یوازېنۍ ستونزه یې هماغـه واکپالنـه ((جـاه طلبـي)) او خپلمنځـي کینې وې، چې د یوه او بل په وړاندې یې درلودې.

که څوک د دې لامل له ما وپوښتي، داسې ځواب به ورکړم:

ټولې هغه واکمنۍ چې په تاریخ کې ثبت دي له دوو حالاتو خـالي نـه دي. یـا یوازې یو مطلق ټولواک پر هغوی واکمني کوي او نور ټول یې ځانګړي نوکران دي، چې د هغه د واکمنۍ په وړاندې ببولو کې د وزیرانو په بڼه چارې پر مخ بیایي، مرسته ورسره کوي او دا هغه ډله ده چې ده ته نژدې کسان دي. یا داچې یو ټولواک هلته له یو شمېر اشرافیانو سره سلطنت کوي چې هر یویې ځانګړي نومونه ((لقبونه))، مقام او لاس لاندې خاورې ((قلمرو)) لري. خو دا نومونه او مقامونه هغو ته ټولـواک نـه وي ورکړي بلکې له پخوانیو زمانو څخه هغوی ته په میراثي ډول وررسېدلي او د هغوی د شتمنۍ یوه برخه ده. په دوی کې هر یو ځان ته بېل ایالتونه او ځانګړي وګړي لري او خپله یې اداره کوي، چې وګړي هغوی د واکمنانو په توګه پېژني، ورسره پاکه مینـه کوي او د هغوی په وړاندې ځانګړې علاقه ښیي.

www.sikaram.com

په هغه هېواد کې چې يو مطلق ټولواک حکومت کوي، واک او ځواک خپله د ټولواک په لاس کې دی، نو په ټول هېواد کې خپله له ټولواک پرته بل څـوک د نفوذ څښتن نه دی او که وګړي له ټولواک پرته د بل چا اطاعـت او پيـروي کـوي، يوازې وزيران او د منصب څښتنان دي، چې د ټولواک له خـوا ټاکـل شـوي، خـو د هغوی په وړاندې د ولس له خوا څه مينه نه ښودل کېږي.

موږ په خپل وخت کې د پورتنيو دواړو واکمنيو بېلګې لرو، چې يو يې عثماني ټولواک او بل يې د فرانسې پاچا دی. ټول عثماني هېواد ((خلافت)) يوازې يو مطلق ټولواک اداره کوي، چې نـور ټـول يـې نـوکران دي. ټـول عثمـاني خلافـت يـې پـر ولايتونو وېشلی، هر ولايت ته حاکم استوي او له خپلې خوښې سره سم، هـر وخـت چې وغواړي، هغوی ټاکلی او بېرته ليرې کولی شي. خو د فرانسې سلطنت دا ډول نه دی؛ ټولواک د ګڼ شمېر اشرافيانو تر منځ ځانګړی ځای لري، چې هر يو يې د خپلو رعيتونو يا وګړو له خوا د درناوي وړ ګڼل کېږي او عام وګړي په بشپړه توګه هغوی ته غاړه ږدي. د هغوی ارثي لقب او مقام ټاکل شوی، چې ټولواک نه شي کـولی لـه هغوی دغه لقب او ځای ځايګی واخلي، پرته له دې چې ټولواک ته د ځاني ګـواښ لامل شي.

له همدې امله که څوک د دې دوو واکمنيـو د ډول تـوپير وارزوي، نـو ورتـه جوته به شي، چې د عثماني هېواد نيول څومره ستونزمن کار دی. خو همـدا چـې تـر ولکې لاندې راغی، بيا يې ساتل ډېر اسانه هم دی. په نيولو کې يـې سـتونزې لـه دې امله رامنځته کېږي چې هلته اشرافيان نه شته، چې يرغلګـر ټولـواک خپـل هېـواد تـه رادننه کړي او داسې هيله هم ترې نه شي کېدی چې د يرغلګر ټولـواک لـه لښکرو سره به د اوسني ټولواک ناراضيان مرستې تـه زړه ښـه کـړي او د خپـل ټولـواک پـه وړاندې به پاڅون وکړي. ځکه لکه څنګه چې مو پورته وويل، هغوی ټول د ټولواک نوکران دي، چې خپل مقام او اعتبار يوازې د ټولواک پېرزونه ګڼي. له همدې امله له ټولواکه په اسانۍ مخ نه ګرځوي يا ژر نه بېلاري کېږي او که بيا بېلاري هم شي، نـو دومره نفوذ نه لري او نه شي کولی چې ځايي خلک له ځانه سره واړوي.

له همدې کبله هغه څوک چې غواړي پر ترکې يرغل وکړي بايد په فکر کې راغبرګه کړي چې د يولاس ((متحدو)) خلکو له يو شمېر سره مخامخ کېږي او دې کار لپاره دې يوازې په خپل ځواک ډډه ووهي نه په دې هيله چې د هغوی کورنی تاوتریخوالی به ورته لاره اواره کړي.

www.sikaram.com

خو که د عثماني ټولواک لښکرو ((څواکونو)) یو ځل ((د جګړې)) په ډګر کې ماتې وخوړه، د لښکرو بیا سمبالول او راټولول یې شوني نه دي. او له دې وروسته به ((نیواکګر)) په خپله مخه کې د خواشینۍ کوم بل لامل ونه لري، پرته د پخواني ټولواک له کورنۍ څخه چې که د هغې ټغر هم ور ټول کړي، نوره هېڅ اندېښنه به ور پاتې نه شي. له ولس څخه باید هېڅ وېره ونه لري، لکه چې د نوي هېواد له نیواک څخه مخکې یې هغوی ته هېڅ تمه نه کوله له فتحې وروسته هم باید کومه وېره ترې ونه لري. خو د فرانسې په شان سلطنتونو کې د عثماني خلافت برعکس د نا خوښو اشرافیانو په مرسته چې په داسې سلطنتونو کې یې شتون حتمي دی، او تل د یو اوښتون ((تحول)) او د هېواد د فعلي اوضاع د تغیر په هڅه کې وي، او هېواد ته د ننوتلو لار د فاتح پر مخ خلاصوي، یرغلګر ټولواک په ډېره اسانۍ د هېواد په نیولو بریالی کېږي.

خو که اوس تاسې وغواړئ چې دا هېواد له دې وروسته د ولکې لاندې وساتئ له بې شمېره ستونزو سره مخ کېږئ. ستونزې د دواړو هغو ((خلکو)) له خوا چې تاسې سره یې هېواد ته په ننوتلو کې مرسته کړې او د هغو له خوا چې تاسې راپرځولي دي راپورته کېږي. د هېواد د ټولواکو د لړۍ ((د ټولواک کورنۍ)) له منځه وړل به هم تاسې ته بسنه ونه کړي. ځکه هغه با نفوذه اشرافیان او اعیان چې لا پاتې دي هر وخت کولی شي چې د نویو غورځنګونو مشري پر غاړه واخلي او تاسې به ددې جوګه نه یاست چې له هغوی سره جګړه وکړئ او یا یې له منځه ویوسئ. او چې څنګه وار ترلاسه کړي هېواد به د ستاسې له ولکې وباسي.

اوس که تاسو د داریوس د حکومت ځانګړتیاوې وارزوئ، نو جوته به شي چې له عثماني خلافت سره یو شان و. ځکه نو سکندر ته یوازې په کار و چې داریوس ته د جګړې په ډګر کې ماتې ورکړي او وې ځپي، بیا یې لښکرې تیتې او پرکې کړي، خاوره یې ترې ونیسي او هغه تېښتې ته اړ کړي، چې له دې جګړې او فتحې وروسته داریوس هم ووژل شو او دا ټول پراخه هېوادونه د پورتنیو دلایلو له مخې د تل لپاره سکندر ته پاتې شول. که د سکندر سرداران د هغه له مړینې وروسته یو لاس پاتې وی، نو د تل لپاره به کرار وی او هېوادونه به یې په اسانۍ ساتلي وی. ځکه په دغو هېوادونو کې بل هېڅ ډول ناوړه پېښه رامنځته نه شوه، پرته له هغو پېښو چې د سکندر سردارانو په خپل سري توګه په خپل لاس راپېدا کړې. خو د فرانسې په شان تشکیل

www.sikaram.com

او هغه پاچونونه چې بیا د رومیانو په وړاندې په اسپانیا، فرانسې او یونان کې راوپارېدل د هغوکنو کوچنیو واکمنیو له خوا رامنځته کېدل چې په دې هېوادونو کې یې شتون درلود. تر هغې چې هغوی ته خپله پخوانۍ خپلواکي ورپه زړه وه، د رومیانو حکومت پر هغوی ډېر ډاډمن نه و او رومیان له ډېرې نا کرارۍ سره مخامخ وه. خو وروسته له دې چې دا یادونه ((خاطرې)) د رومیانو د اوږدې واکمنۍ له امله او د وخت په تېریدو د دې هېوادونو د اوسېدونکو له مغزونو څخه ووتل، بیا د رومیانو واکمني هلته په کراره شوه او د هغوی له ادارې ډاډمن شول. کله چې ددې هېوادونو د اوسیدونکو تر منځ د پولو د ټاکلو پر سر تاؤتریخوالی راپورته شو، هر یوه د هېواد له خاورې، یوه برخه خپل ځان پورې وتړله او د پخوانیو ټولواکو لړۍ په همدې ځای کې غوځه شوه او توکم یې له منځه لاړه. څرنګه چې د هغوی تر منځ د نفوذ کوم بل څښتن نه وه پاتې، نو ځکه یې د روم هېواد ته واکمني وسپارله او سر یې ورته کېښود.

کله چې دا ټول مسئلې په پام کې ونیسي هېڅ څوك به تعجب ونه کړي چې سکندر څنګه و کړی شول په دومره اسانۍ د ټولې اسیا څښتن شي او د اسیا امپراتوري ولکه کړي. پداسې حال کې چې پېرهوس **Pyrrhus** او زیات شمېر نورو د خپلو ولکه کړو هېوادونو په ساتلو کې ډېرې ستونزې درلودې او وې نشو کولی هغه هېوادونه اداره کړي. او دا ټول د فاتحینو د لږ یا زیات لیاقت او استعداد له مخې نه و بلکې د دې هېوادونو د حکومت د ځانګړتیاؤو او د حکومت د ډول له مخې و چې دغو اتلانو ورسره سرو کار درلود، نو ځکه یې ځان ته رعیت کړي ول.

www.sikaram.com

پنځم څپرکی

د خپلواکو یا هغو هېوادونو او ښارونو په اړه چې له ولکې وړاندې د خپل دود او قانون لاندې اوسېدل، هغوی څه ډول او څنګه تر ولکې لاندې وساتل شي؟

هرکله چې د نوي نیول شوي هېواد اوسېدونکي لکه پورته چې وویل شـول، د خپل ځانګړي قانون او خپلواکۍ لاندې په استوګنه روږدي شوي وي، ساتلو لپاره یې درې ارونه یا لارې- چارې شته دي:

لومړی دا چې هغوی وران او تباه کړي، دویم دا چې ټولواک خپله لاړ شي او هلتـه د هغـوی تـر مـنځ میـشت شـي، درېیم دا چې اجـازه ورکـړي د هغـه هېـواد اوسېدونکي د خپل قانون او دود لاندې ژوند وکړي او یـوازې پـر یـوه قلنـګ بـسنه وکړي او د هېواد واکمني د هغه هېواد یو شمېر داسې اوسېدونکو تـه وبـښي، چې د ټولواک نژدې او وفادار خواخوږي دي. د نوي ټولواک یو داسې لاسپوڅی حکومت به په زړه کې تل داسې تېروي، چې د ټولواک له مرستې او ملګرتیـا پرتـه د ځـان د ټینګولو نه دی، نو ځکه به هڅه کوي چې ((نوي ټولـواک)) د سـلطنت ملاتـړ خپـل کړي.

له دې امله د هغه ښار ((هېواد)) اوسېدونکو، چې سیاسي ژوند یې د خپل قانون لاندې تېر کړی او تر خپل دود لاندې په اوسېدلو روږدي دي، د اداره کولو ښـه لار یې دا ده چې د هماغه ښار یا ایالت په اوسېدونکو یې وساتي.

د دې حکومتونو د بېلګې په توګه مـوږ دلتـه سـپارتیان Spartans او رومیـان Romans لرو. سپارتیانو د اتن Athens او تېبس Thebes ښارونه د اولیګارشـۍ Oligarchy په مرسته د خپلـې ولکـې لانـدې وسـاتل، خـو وروسـته یـې لـه لاسـه ورکړل.

www.sikaram.com

لـه بلـې خـوا رومیـانو د کـاپوا Capua، کارتـاژ Carthage او نومانـسیا Numantia درې واړه ښارونه وران او ړنګ کړل، تر پایه یې وسـاتل، او لـه لاسـه یې ورنه کړل خوکله چې یې وغوښتل یونان هسې وساتي، لکه د سپارتیانو پـه ولکـه کې چې و، په دې مانا چې د هغه ښار اوسېدونکو ته یې پخوانۍ خپلواکي بیا ورکړه، چې د هغه ځای وګړي خپل حکومت تر خپلو ټاکلو قوانینو لاندې خپله اداره کړي. خو داسې ونه شول او له همدې کبله ((رومیـان)) دې تـه اړ شـول چې د دې هېـواد زیات شمېر ښارونه ړنګ او ویجاړ کړي، چې اوسېدونکي یې هغوی ته غاړه کېږدي او تر ولکې لاندې یې راولي. ځکه جوته ده چې د یوه ډاډمن دولت د رامنځته کولو او له راتلونکو ګواښونو د مخنیوي لپاره بله ډاډمنه او خوندي لار نه شته، پرته له دې چې هغوی وران او ړنګ کړئ. که دا کار ونه شي نو خپله به ټولواک د هماغه ښـار له خوا له ورانۍ او تباهۍ سره مخ کېږي او هر څه بـه بـایلي. ځکـه کـه هماغـه ښـار پاڅون وکـړي او یـاغي شـي، تـل کـولی شـي ځـان د خپـل پخـواني دود، قـانون او خپلواکۍ تر شعار لاندې وساتي، هېڅکله به د وخت تېرېدل او د ګټو او مرستو رسول د هغه دود او قانون اغېزې د اوسېدونکو له ذهنه ونه باسي. که هر ډول تدابیر یـې پـه وړاندې ونیسئ او هر څه وکړئ، په یاد ولرئ چې تر څـو د دې هېـواد اوسـېدونکي تیت او پرک نه کړئ شونې نه ده هغه دودونـه او قـوانین چې دغـه وګـړي ورسـره روږدي دي، ((د هغوی)) له یادښته وباسئ او هرکله چې موقع په لاس ورغله، یا تاسو له کومې بدمرغه پېښې سره مخ شوئ، د ستاسو په وړاندې به پاڅون کوي. لکه د پیزا Pisa هېواد چې تر سلو کلونو مریتوب وروسـته د فلورېنـسیان پـه وړانـدې پـاڅون وکړ.

خو کله چې د هغو هېوادونو او ښارونو اوسېدونکي، چې نوي تر ولکې لاندې راغلي، د یو ټولواک تر واکمنۍ لاندې پر ژوند روږدي وي او د هغـوی د ټولـواک لړۍ یا کورنۍ هم له منځه وړل شوې وي، له ستونزو ډک کار به وي، چې دا وګړي په خپلو کې د یو ټولواک یا مشر پر ټاکنه جوړ جاړی وکړي او څرنګه چې له یوې خوا د خپلواکو خلکو په څېر ژوند ته روږدي نه دي بلکې تر اطاعت لاندې راوستل شوي، او له بلې خوا یې د پخواني ټولواک نسل هم له منځه تللی دی، ممکنـه نـه ده چې په خپلو کې یو بل څوک پر دې څوکۍ وټاکي او حکومت په خپـل لاس کـې واخلي. نو له همدې امله به د وسلو په راپورته کولو او د پاڅون په راپارولو کې ډېـر

www.sikaram.com

خو د جمهوري دولتونو ولس په زړونو کې يو غښتلی روح، يوه ډېره تېره رخه او د غچ اخيستلو کلک حس لـري او هېڅکلـه بـه د هغـې خپلـواکۍ يادښـتونه چې وړاندې يې درلوده، هغوی په کراره پرې نږدي. نو له دې کبله د هغوی له پـاڅون او بغاوت د کرارۍ تر ټولو ډاډمنه لار دا ده چې دغه ښارونه يا ايالتونه پـه بـشپړه توګـه ړنګ کړي او يا دا چې ټولواک خپله هلته لاړ شي او د هغوی پـه مـنځ کـې ميـشت شي.

www.sikaram.com

شپږم څپرکی

د هغو نويو هېوادونو په اړه چې يو چا د خپلې وړتيا يا خپلو لښکرو په مرسته تر ولکې لاندې راوستلي وي

ښه ده چې هېڅ تعجب ونه کړئ، که زه د بشپړو نويـو هېوادونـو پـه اړه خپلـو خبرو کې د هغو هېوادونو تر ټولو مهمې بېلګې وښيم، چې هم خپله نوي تـر ولکـې لاندې راغلي او هم يې ټولواکي نوي او تازه واک ته رسېدلي وي. که څه هـم هغـه وګړي چې د نورو پر پله پښه ږدي او غواړي چې د هغوی د ښو کړنو تقليد وکړي، نه شي کولی خپل منزل ته ورسېږي، د هغوی لارې په سمه توګـه ووهـي او د تقليـد کړی شويو وړتيا او استعداد ته ورسېږي. خو يو هوښيار بايد تـل پـر هغـو لارو تـګ وکړي چې اوچتو او نوميالیو څېرو پـه بريـاليتوب وهلـي دي او د هغـو خلکـو تقليـد وکړي چې په نړۍ کې ((د فکر او عمل له نظره)) نوميالي او مشهور ول. که د هغوی په اندول وړتيا ونه لري، نو د هغوی له ممتازو کړنو خو به څه ګټه پورته کړي.

پرېږدئ چې هغه خپلې کړنې د يو ماهر غشي وېشتونکي په څېر ترسـره کـړي چې د نښې واټن له ليرې ځايه ارزوي، د خپلې ليندۍ د وېشتونکي ځواک کچه هـم ښه ورته څرګنده وي او د نښې د وېشتلو پر مهال خپله نښه له هدف څخه ډېره پورته نيسي، خو له دې يې موخه دا نه وي چې خپل غشی دومره جګ لوړوالي ته ورسوي بلکې غواړي چې د جګې نښې په نيولو خپل غـشی هغـه هـدف تـه ورسـوي چـې د وېشتلو هيله يې لري.

نو وايم، د يو هېواد په ساتلو کې چې ټولواک يې هم نـوی واک تـه رسـېدلی وي، د ستونزو لږوالی او ډېروالی د هغه هېواد د نوي ټولواک په لږې- ډېـرې وړتيـا پورې اړه لري.

اصلاً، څوک چې مخکې ټولواک نه و او همدا اوس له يو عادي سـړي يـا لـه شخصي مقامه پر ګدۍ ناست وي، بايد له ذاتي وړتيا او يا ښه بخـت او تقـدير څخـه

www.sikaram.com

اوس که هغه چاته راشم، چې د بخت او تقـدير لـه لارې نـه بلکـې د وړتيـا او استعداد له مخې د ټولواکۍ مقام ته رسېدلي دي او په اړه يې خبرې وکړم، نو په کار ده ووايم چې حضرت موسی عليه السلام Moses، لوی کوروس Cyrus، رومولـوس Romulus، تيسيوس Theseusاو د هغوی په څېر نور يې تر ټولو ښـې او اوچتـې بېلګې دي. که څه هم کېدی شي حضرت موسی عليه السلام په دې بحث کې وانه خلو. ځکه هغه د پاک خدای استازی و، خو بيا هم په هغه غوره والي يا برتـری د سـتاينې وړ دی، چې له خدای جل جلاله سره يې د مخامخ خبرو مستحق وګرځاوه. خو که لوی کوروس او نور په پام کې ونيسو، چې پراخه هېوادونه يې تر ولکې لاندې راوستلي او لوی سلطنتونه يې رامنځته کړي دي، وبه وينو چې هغـوی ټـول د سـتاينې وړ دي، د هغوی کړنې او په تېره بيا که د هغوی لوی دولتونه، چې رامنځته کـړي يـې ول، پـه غور وارزول شي، جوته به شي چې هېڅ يو د دولت په اداره کې له حـضرت موسـی عليه السلام څخه کم نه و، سره له دې چې حضرت موسی عليه السلام د لـوی خـدای جـل جلاله په شان يو بې ساری لارښود درلود.

پر دې سربېره که د هغوی ژوند او کړه وړه په ځير سره وارزوو، وبه وينو چې هغوی له بخت او تقديره هم پوروړي نه ول، پرته له هغو فرصتونو، چې هغوی ته يې داسې خام توکي راوړل، چې وکولی شي له خپلې خوښې سره سم يې هغه ډول قالب کړي، چې ورته ښه برېښېدل. په بله وينا: پرته له هغو مناسبو مهالويشونو څخه چې په مرسته يې وکولی شول د خپلو عصرونو تر ټولو ستونزمنې مسئلې له خپلې خوښې سره سمې اوارې کړي. ښايي له دې مناسبو فرصتونو پرته د هغوی دماغي ځواک بېځايـه لګېدلی وی او له بلې خوا د هغوی د فطري او ذاتي وړتيا پـه نـشتوالي کـې بـه هغـه مساعد فرصتونه بې ګټې شوي وی. ځکه نو په کار وه چې حضرت موسی عليـه السلام بني اسرائيل د مصريانو تر تعقيب او غلامۍ لاندې پيدا کړي او بني اسرائيل د مصريانو

www.sikaram.com

همدارنګه ددې لپاره چې د روم د تاریخي ښار بنسټ کېږدي، اړینه وه چې رومولوس په البا کې هېڅ استوګنځی ونه لري او باید د زوکړې پر مهال د بې کوره ماشومانو په څېر چېرته یوازې پرېښودل شي.

لوی کوروس ته پکار وه چې د فارسیانو ناخوښي د مادیانو Medes د حکومت په وړاندې څرګنده کړي او همداراز پوه شي چې مادیانو د سولې پر مهال د اوږد راحت له امله د اتلولۍ هغه ځانګړې روحیه له لاسه ورکړې او ښځني شوي دي. تیسیوس هم که د اتن وګړي بې اتفاقه او پراګنده نه وی پیدا کړي، هېڅکله یې نه شو کولی خپله پرېکنده او ځانګړې وړتیا ښکاره کړي. که څه هم دغه فرصتونه چې د هغوی لاسته ورغلي، هغوی یې نېکمرغه کړي ول، خو دا د هغوی فطري وړتیا وه چې دوی یې د دې وړ وګرځول چې دغه مساعد فرصتونه وپېژني او د خپلو هېوادونو د ویاړ، لوړتیا او مشهورتیا لپاره یې وکاروي. څوک چې د دې ډول خلکو په څېر په مېړانه او زړورتیا سلطنت ته رسېږي، په پیل کې له ډېرو ستونزو سره مخ کېږي او په سختۍ یې ترلاسه کوي، خو وروسته د هغه هېواد ساتنه خورا اسانه وي.

له کومو ستونزو سره چې هغوی بیا د ولکې پر مهال مخ کېږي، له هغو قوانینو او تشکیلاتو څخه رامنځته کېږي چې یو ټولواک یې د خپلې واکمنۍ د بنسټ کلکوالي او تلپاتېوالي لپاره له ناچارۍ پلي کوي.

په کار ده یادونه وکړم چې یوه مسئله هم په پلي کولو کې داسې ستونزمنه، په اداره کولو کې داسې له ګواښه ډکه او په بري کې داسې شکمنه نه ده، لکه د نویو قوانینو او اصلاحاتو مشري چې یو څوک پر غاړه واخلي. ځکه هغه څوک چې د دې بدلونونو او اصلاحاتو نوښت یا مشري پر غاړه لري، په ټولنه کې د هغو شمېر خلکو دښمني پر غاړه اخلي چې په تېرو شرایطو کې یې سوکاله ژوند درلود، او دغه اصلاحات به یوازې یو څو بې پرې ملاتړي ولري او دا به هغه څوک وي چې له دې بدلونونو او اصلاحاتو سره یې ژوند ښه شوی دی.

د هغو دغه بې پرېوالی هم تر یوځایه له هغو مخالفینو د وېرې له کبله دی، چې قانون یې ملاتړ کوي او تر یوې کچې د وګړو د بې اعتباره روح له کبله دی چې هېڅکله چمتو نه دي یو نوی شی ومني، تر هغو چې اوږده تجربه یې ونه لري او وروستۍ پېښې یې ربښتینولي او ګټې ورته په زبات نه کړي. هرکله چې د نویو

www.sikaram.com

د دې لیاره چې دغه برخه په بشپړه توګه روښانه کړو، په کار ده چې وګورو ایا د نویو اصلاحاتو نوښتګر کولی شي په یوازې سر دغه اصلاحات پلي کړي که په دې برخه کې د نورو مرستې ته اړتیا لري؟ په بله وینا: ایا هغه د خپل پلان د عملي کولو لپاره له سوله ییزو منډو- ترړو څخه کار اخلي، که له ځواک څخه؟...

که لومړی لار غوره کړي، هېڅکله په دې ازموینه کې نه بریالی کېږي او له دې لارې څوک خپلې موخې ته نه رسېږي بلکې پایله یې هم زیان رسوونکې او ناوړه ده. خو که هغه پر خپلې وړتیا ډډه لګوي او د ځواک په کارولو خپلې موخې ته ځان رسوي، په دې صورت کې ډېر لږ له ګواښ سره مخ کېږي.

نو دلته دې پایلې ته رسېږم: ټول هغه پیغمبران، چې وسله وال ول، بریالي شوي او بری یې ترلاسه کړی دی، خو هغوی چې وسله وال نه ول، ((د فتحو په لاسته راوړلو کې له ستونزو سره مخ شوي او)) وژل شوي دي.

سربېره پر دې دا هم د یادونې وړ ده چې د خلکو طبیعتونه په ډېره اسانۍ اوښتونکي دي، لکه څنګه چې یې یو کار ته راماتول اسانه دي په هماغه کار کې یې درول، ستونزمن هم دي. له دې امله باید چارې داسې ترتیب کړو چې که خلک په خپله خوښه او مینه پر هغوی باور پیدا نه کړي، نو د ځواک په کارولو یې باید دې ته اړ کړو چې باور او اعتماد پیدا کړي.

که د تاریخ دغه سترې څېرې، لکه: حضرت موسی علیه السلام، لوی کوروس، رومولوس او تیسیوس وسله وال نه وی، هېڅکله به نه وی بریالي شوي چې خپل اصول او مقررات تر ډېره او په هرې موقع کې پلي کړي، لکه زموږ په پېر کې چې فراګیرولامو ساوونارولا Fragirolamo Savonarola ته ورپېښ شول، د هغه ټول نوښتونه، نوي اصول، قوانین او مقررات بې ګټې شول او د هغه په ړنګېدو پای ته ورسېدل، زیات شمېر خلک له هغه څخه واوښتل او پرې بې باوره شول. په دې وخت کې هغه نه داسې وسایل درلودل چې ملاتړي یې هماغسې د پخوا په څېر وفاداره وساتي او نه یې کولی شول چې بې اعتماده کسان دې ته اړ کړي، چې پر ده باور وکړي او له ځان سره یې ملګري کړي.

www.sikaram.com

نو له دې کبله اوچتې څېرې، چې پورته يې يادونه وشوه، يوازې د نويو اصلاحاتو په پلي کولو او په اداري اصلاحاتو کې ستونزې لري او له ګواښونو سره مخ کېږي. هغه څه چې د هغوی لپاره اړين دي ضرورتيا ده، چې کولی شي هغوی پر ستونزو برلاسي کړي. کله چې پر ستونزو برلاسي شول، د پاملرنې او درناوي وړ وګرځېدل، له هغو څخه چې د دوی له واک او ځواک سره يې رخه درلوده، بې غمه شول، نو بيا به ځواکمن، د درناوي وړ، سرلوړي، کرار او نېکمرغه پاتې شي.

غواړم پورتنيو لاسوندونو ته دا يو هم ورزيات کړم. که څه هم زيات مهم نه دی خو له هغو سره يو څه ورته والی لري او موضوعګانې يې سره نږدې دي. هيله لرم چې د يادو شويو خبرو لپاره به بسنه وکړي. هغه د سيراکوس اتل Hero the Syracusan دی چې له عادي مقام څخه ټولواکۍ ته ورسېد او له بخت څخه پوروړی نه و. يوازې مناسبې موقع دا وخت ورکړ چې ګټه ترې پورته کړي او خپلې موخې ته ورسېږي.

د سيراکوس اوسېدونکي چې د تېريو له کبله له زياتو فشارونو او ستونزو سره مخامخ شول، دغه سړی يې د خپل مشر په توګه وټاکه او هغه بيا دغه چارې په داسې ښه توګه ترسره کړې چې وروسته د دې وړ وګرځېده چې د هغوی ټولواک شي.

کله چې هغه يو عادي وګړی و او سلطنت ته لا نه و رسېدلی زياته وړتيا يې درلوده چې يو ليکوال يې په اړه داسې ليکي: "د عادي وګړي په توګه مخکې تر دې چې پاچايي ته ورسېږي، له يوه ټولواک څخه يې له تخت پرته بل څه نه و کم."

دا سړی چې ټولواکۍ ته ورسېد پخوانۍ لښکرې يې له منځه يووړې او پر ځای يې نوی پوځ رامنځته کړ. ټول پخواني متحدين يې پرېښودل او پر ځای يې له خپل سياست سره سم نوي متحدين ونيول. له نوي ملي پوځ او نويو متحدينو سره هغه په دې وتوانېد چې پر همدې بنسټونو خپله واکمني په هر ډول چې يې خوښه وه ټينګه کړي. که هغه د واک او دې څوکۍ د ګټلو لپاره ډېرې ستونزې وګاللې، ساتل يې ورته ډېر اسانه و.

www.sikaram.com

اووم څپرکی

د هغو نویو هېوادونو په اړه، چې یو چا د ښه بخت او یا د نورو په مرسته ترلاسه کړي وي

څوک چې د ښه بخت په ملګرتیا له یوې عادي څوکۍ تر ټولـواکۍ رسـېږي، کولی شي دا مقام په ډېره اسانۍ ترلاسه کړي او په خپل پرمختګ کې له ډېـرو لـږو ستونزو سره مخامخ کېږي. خو په دې مقام کې د ځان ټینګـول ورتـه سـتونزمن وي. داسې خلك د موخې پر لور په خپله لار کې هېڅ ستونزې نه لري. ځکه هغوی داسې مثال لري لکه مـخ پورتـه چـې روان وي. خـو کلـه چـې لـوړې څـوکې ((اوج)) تـه ورسېږي، ځان نه شي ټینګولی او لاندې رالوېږي. دا ډله هغـه څـوك دي چـې یـا د نقدي لاملونو ((شتمنۍ)) په بدل کې او یا د یو ټولواك د مرستې او پېرزونې په ترڅ کې ځینې ایالتونه وربښل شوي وي، لکه یو شمېر چـې د یونـان پـه ایونیـا Ionia او هلیسپانت Hellespont ښارونو کـې د داریـوس د پېرزونـې پـه پایلـه کـې واکمـن وټاکل شول. داریوس دغه ښـارونه هغـوی تـه د ښـه امنیـت پـه ټینګولـو او د هغـوی وفادارۍ ته په پام سره د خپل ځانګړي واك د تلپاتېوالي لپاره وربښلي ول.

همدارنګه د هغو امپراتورانو مثال هم دی، چې د یو هېواد د لښکرو د بېلارۍ او فساد له کبله له یو عادي وګړي تر امپراتـورۍ ورسـېږي. دا ډول ټولـواك پـه بـشپړه توګه د هغه چا پر پېرزونـه او بخـت ډډه لګـوي، چـې دی یـې نومـوړې څـوکۍ تـه رسولی دی. خو دا (پېرزونه او بخت) دوه بـې ثباتـه او اوښـتونکي څیزونـه دي چـې هېڅکله باور پرې نه شي کېدی. دغه ډول ټولواکي نه اړینه پوهه لري او نه هـم هغـه مهارت، چې دغه څوکۍ ورته اړتیا لري. نو له کبله یې نـه شـي کـولی دغـه څـوکۍ وساتي. ځکه تر هغې چې دغه کسان د یوې سترې وړتیا څښتنان نـه وي، پـه داسـې حال کې چې ټول ژوند یې د یو عادي شخص په توګه تېر کړی دی، د دې څـوکۍ

www.sikaram.com

هغه هېوادونه چې په چټکۍ تر ولکې لاندې راځي د ټولو طبيعي شيانو په څېر چې په چټکۍ وده کوي، رېښې او له نورو هېوادونو سره اړيکي يې دومره ټينګې نه وي چې د ناوړه پېښو لومړی توپان يې له بېخه ونه باسي.

لکه څنګه چې وويل شول، تر هغې چې ټولواک د دې وړتيا ونه لري چې په چټکۍ زده کړي، له هغه هېواده به څنګه ساتنه کوي چې ښه بخت پرې پېرزولی دی، همداراز تر ولکې وروسته د خپلې واکمنۍ بنسټ داسې کلک کړي لکه نورو چې د خپل امنيت او واکمنۍ د تلپاتېوالي لپاره کلک کړی دی، نه شي کولی خپلې لاسته راوړنې خوندي کړي.

د دې دوو لارو، يانې وړتيا او بخت په اړه به زه دوه بېلګې راوړم چې تر اوسه هم زموږ په يادښتونو کې پاتې دي. هغه فرانسېسکو سفورتسا او سيزار بورجيا دي. فرانسېسکو سفورتسا چې يو عادي وګړی و، پرمختګ يې وکړ د ميلان ټولواک شو او په ډېره اسانۍ او لږو ستونزو يې وکولی شول دا هېواد وساتي. په داسې حال کې چې د هېواد د ترلاسه کولو په لار کې يې ډېرې ربړې او ستونزې وګاللې.

له بلې خوا سيزار بورجيا Cesar Borgia، چې د خلکو په منځ کې د ډيوك ولنټينو Duke Valentino په نامه مشهور و، د خپل پلار په واکپېر کې يې دولت ترلاسه کړ او د هغه د واک او نفوذ په پرېوتنه يې له لاسه ورکړ. که څه هم هغه له خپلې وړتيا سره سم ټول ترتيبات ونيول او ټولې هڅې يې وکړې چې د دې څوکۍ د ساتنې لپاره اړينې وې او يو وړ او هوښيار ټولواک يې د هغې واکمنۍ د بنسټ د ټينګولو لپاره کوي چې د نورو بخت پرې لورولی وي، خو هېڅ نتيجه يې ورنه کړه او هېواد يې له منګولو ووت.

لکه څنګه چې مو مخکې يادونه وکړه، هغه چا چې له پيله د خپلې واکمنۍ د ټينګښت لپاره بنسټ نه وي کلک کړی، که د ښه ځواک او فطري وړتيا څښتن وي، ښايي وروسته يې د ټينګولو هڅه وکړي، خو دا وروسته والی بنسټ ايښودونکی له ډېرو ستونزو سره مخ کوي او کېدی شي ودانۍ پرې ړنګه شي.

که د ډيوك ولنټينو ټول تدابير وارزول شي، نو وبه ليدل شي چې هغه د خپلې واکمنۍ د راتلونکي لپاره ډېر پياوړی بنسټ ايښی و او زه يې په اړه دا څېړنه بې ګټې نه بولم. ځکه د هغه ټولواک لپاره چې نوی واک ته رسېدلی وي، د ډيوګ ولنټينو له

www.sikaram.com

شپږم پاپ الکسانډر د خپل زوی په سترتوب او واک ته په رسولو کې له ډېرو بېړنيو او ځنډنيو ستونزو سره مخامخ شو. لومړی هغه ونه شو کولی خپل زوی د يوه داسې ايالت واکمن کړي چې د کليسا په واکمنۍ پورې يې اړه نه درلوده او که يې غوښتي وی په کليسا پورې اړوند ايالت هغه ته ورکړي، نو د ميلان ډيوک او وېنېسيانو به د دې کار مخالفت کړی وی. ځکه د فاينزا Feanza او ريميني Rimini ايالتونه په هغه وخت کې د وېنېسيانو په واک کې ول او د پاپ د واک او نفوذ له پراختيا څخه يې وېره درلوده. د دې ترڅنګ هغه ايټالوي ځواکونه چې ممکن هغه د خپل ملاتړ لپاره کارولي وی د داسې خلکو په واک کې ول چې د کليسا له سترتوب او پراختيا څخه يې وېره درلوده لکه اورسيني Orsini، کولونيسي Colonesi او نور. نو له همدې کبله يې پرېکړه وکړه چې د هغوی په اوسني حالت کې بدلون راولي او په يوې ګډوډۍ يې بدل کړي چې وکولی شي پرته له کوم ګواښ څخه ځان د دې هېوادونو د څو ايالتونو څښتن کړي او دا کار د هغه لپاره سخت نه و. ځکه هغه د وېنېسيانو په يون پوه شوی و چې د خپلو ځانګړو ګټو لپاره په نويو دسيسو بوخت دي او غواړي چې د فرانسې پاچا يو ځل بيا د ايټاليا خاورې ته راوبولي.

پاپ نه يوازې دا چې د دې کار مخالفت ونه کړ بلکې د لويي د پخوانۍ نکاح له لغوه کولو سره يې نوره هم لار ورته اواره کړه. له دې کبله د فرانسې پاچا د وېنېسيانو په مرسته او د پاپ الکسانډر په رضايت د ايټاليا خاورې ته ننوت.

ميلان ته د پاچا له رسېدو سره سم پاپ له نومووړي څخه د لښکرو مرسته واخيسته او د رومانيا Romagna پر لور يې لښکر وايست. دغه ايالت چې د فرانسې د ځواکونو له نوم او غښتلتيا څخه خبر شو، نو سمدلاسه يې پاپ ته ځان وسپاره.

د رومانيا د نيولو او د کولونيسي تر ټکولو وروسته د پاپ زوی ډيوک ولنتينو هوډ وکړ چې خپل بری پراخ او نيول شوې سيمې هم ټينګې کړي. خو دوه لامله ول چې هغه يې له کبله ونه شو کولی دغه کار ترسره کړي:

لومړی دا چې هغه ته خپلې لښکرې وفاداره نه ښکارېدې او دويم دا چې د فرانسې د پاچا پر مرستو يې باور نه درلود.

www.sikaram.com

هغه چې د اورسيني له اوسېدونکو څخه د لښکرو په توګه کار اخيست، په دې وېره کې شو، چې نه يوازې به دغه څواکونه تر پايه د هغه ملاتړ نه کوي بلکې د هغه په وړاندې به يو لاس شي او هغه خاوره چې ده تر ولکې لاندې راوستې، له لاسه بـه يې ورکړي، چې د فرانسې له پاچا هم د همدې کار تمه کېده. د اورسيني پر لښکرو يې هغه وخت د بې باورۍ ګومان وکړ، چې د فاينزا د ايالت تر ولکې وروسته يې هغوی د بولونا ايالت د نيولو لپاره ولېږل، خو ويې ليدل چې دغه لښکرې په دې کار کې زړه نا زړه دي او فرانسې د پاچا په هـوډ هـم ښـه پوهېـدلی و؛ کلـه چې يې د اوربينو هېواد ولکه کړ غوښتل يې پر ټوسکانې يرغل وکړي، خو د فرانسې پاچا هغـه له دې کاره ستون کړ او د کړنلارې خنډ يې وګرځېد. همدلته ډيوک نور لـه پرديـو لښکرو او پردي بخت څخه نهيلی شو، پر هغوی يې د بې وفايۍ شک راغـی او د ده په وړاندې يې اعتماد له لاسه ورکړ. نو لومړی کار چې هغـه وکـړ دا و چې پـه روم کې يې د اورسيني او کولونيسي ډلګۍ ((دواړه)) کمزورې کړې او هغه دا سې چې د هغوی ملاتړي يې چې اشرافيان او مخور ول، ځانتـه راواړول او د خپلـو اشـرافيانو او مخورو يوه برخه يې وګڼل... هغوی ته يې ښې تنخواوې وټاکلې، هر يو يې له رتبې او شان سره سم په لويو لويو څوکيو او دندو ونازاوه او په دې کار يې د څو مياشـتو په ترڅ کې ټول هغه کسان چې د هغه مخالف ول، ځانتـه راواړول او د هغـوی ټـول تړاوونه يې له خپلو ډلو ټپلو سره وشلول چې تر دې وروسته يې خپلې هيلې يوازې په ډيوک ولنټينو پورې وتړلې. له دې وروسته ډيوک د يوې بلې مناسبې موقع په انتظار کېناست، چې د اورسيني اشرافيان او نور مخور له ښې وباسي او ټوټه يې کړي. ځکه هغه د کولونيسي د ملاتړو په وېشلو بريالی شوی و، چې په پای کـې د اورسـيني وار هم راورسېد او له دې مناسبې موقع څخه يې هـم ښـه او پـر ځـای ګټـه پورتـه کـړه. همدلته بيا د اورسيني وګړو پام شو چې د ډيـوک سـترتوب او د کليسا د واکمنـۍ پراختيا د هغوی د تباهۍ لاملونه دي. همـدا و چـې د پرورجيـا Prurgia د مـاجيون Magione په ښار کې يې يوه غونډه راوبللـه، چـې د همـدې ناسـتې پـه پـای کـې پاڅونونه وشول، رومانيا د اړودوړ شاهده وه او ډيوک له سترو ګواښونو سره مـخ و، چې بيا د فرانسې په مرسته پر دې ټولو ګواښونو برلاسی او د پخـواني اعتبـار څـښتن شو. خو دا ځل يې نه شو کولی پر فرانسې يا کوم بل هېواد د باور له امله خپلې دغـه لاسته راوړنې بيا له ګواښ سره مخامخ کړي. نو له هغوی سره يې پلمـې پيـل کـړې. ځکه هغه نه شو کولی چې په ښکاره ډول مخالفت ورسره وکړي، نـو دې تـه اړوت

www.sikaram.com

له منځګړیتوب Signor Pagolo

څخه کار واخلي. سینور پاګولو له هغو کسانو څخه و چې د راماتولو لپاره یې ډیوک له هیڅ ډول پاملرنې او مرستو څخه دریغ نه و کړی، هغه ته یې ډېـر بخشیـشونه لکـه پیسې، جامې، اسونه او نور اسباب ډالۍ کړي ول. هغه اورسیني پخلا کړل ان تـر دې چې د هغوی سادګي هغوی سینیګالیا Sinigalia کې د ډیوک لومو ته راوړل او بیا چې کله ډیوک د هغوی مشران ووژل او د هغـوی ملاتـړي یـې ځـان تـه راواړول د خپلې راتلونکې واکمنۍ د ټینګښت لپاره یې ښه پوخ بنسټ کېښود، چـې د اورسـینو هېواد او رومانیا ټول هغه ته تسلیم شول، ټول اوسېدونکي یې د هغه پلویان شول او د هغه بریالیتوب یې د خپلې سوکالۍ یوازېنۍ لار وبلله.

ځرنګه چې د هغه د کړنو دغه برخه د ځانګړې پـاملرنې وړ ده او د دې لپـاره چې د نورو له خوا تقلید شي، نه غواړم همداسې یې پرېږدم. نو اړ یـم چـې پـه لنـډه توګه یې وڅېړم.

وروسته تر هغې چې ډیوک رومانیا ونیوله، ویې لیدل چې دغـه هېـواد تـر دې وړاندې د کمزورو او ناوړه واکمنو له خوا اداره کېده. واکمنو د دې هېواد د وګړو او اداري د سمون پر ځای د هغوی لوټ- تالان ته زړه ښه کړی او د هغوی تر منځ یې یووالی له منځه وړی و. چې له کبله به یې تل د دې هېواد پر وګړو ډول ډول تېـري کېدل؛ لوټ ماري، شخړې او نور یې نه دي سپمولي.

د دې لپاره چې په هېواد کې کراري او یو عادلانه حکومت وي، خلک قـانون ته غاړه کېږدي او د پلي کېدو لپاره یې لار پرانیزي، اړینه یې وبلله چې هلته یو پوه او لایق واکمن وټاکي. ځکه یې نو میسر ریمیـرو دارکـو Messer Remiro d'arco چې یو پرېکنده او ظالم سړی و، هلته وګوماره او بشپړ واک یې ورکړ. دې سړي په ډېره لنډه موده کې ټول هېواد ته بیا ټیکاؤ او یووالی راستون کړ.

وروسته د ډیوک پام شو چې یو چاته دومره واک ورکول ښه کار او د سلا وړ نه دی. ځکه هغه وېرېده چې وګړي به یې بیا کرکه ترې کوي. نو له ځان سـره یـې پرېکړه وکړه چې د میسر ریمیرو واک ته د پای ټکی کېږدي. ځکه یې نو د هېواد په مرکز کې د یو لایق او غوره مشر تر څارنې لاندې یـوې محکمـې Court of the Judgment ته دنده وسپارله چې اړوند استازي د خپلو ښارونو د ګټو او روانو چارو په اړه ویناوې وکړي. دې استازو ځانونه د خپلو ښارونو د ګټو ساتندویان بلل. همدا و

www.sikaram.com

په پیاتسا Piazza Cesena نومې لویه
لار کې د عامو خلکو تماشې تـه کېښود چـې یـوه وېروونکـې او وحـشتناکه ننـداره رامنځته کړي او خلك بې زړه کړي چې زړونه او رضایت یې ځانته راواړوي.

خو راځئ بېرته هغه ځای ته وګرځو چې پیل مو یې کړی و. وروسته تـر هغـه چې ډیوک تر یوه ځایه غښتلی شو، تر یوې کچې یې له بېړنیو ګواښونو څخه ځان په امن کړ، د ځان لپاره یې منظمې او خپلې خوښې سره سمې لښکرې تیارې کړې، لـه هغو مخالفو ځواکونو څخه، چې د هغه په ګاونډ کې پراته ول او کولی یـې شـول د پرمختګ مخه یې ونیسي، بېغمه شو، ورته پکار و چې خپل پام نور د فرانسې پر لـور وګرځوي. ځکه د فرانسې پاچا تر یو ځایـه پـه خپلـو پخوانیـو تېروتنـو پـوه شـوی او ډیوک هم په دې باور و چې فرانسه به نور د هغه مرسـته او ملاتـړ نـه کـوي. نـو لـه همدې ځایه په دې لټه کې شو چې نوي متحدین ونیسي او له فرانسې سره د وخت له غوښتنې سره سم جوړ جاړی وکړي. ځکه نو له فرانسې سـره د ناپـل هېـواد پـر لـور وخوځېده چې پر اسپانویانو چې په هغه وخت کـې د ګیتـا پـر کلابنـدۍ بوخـت ول یرغل وکړي. او له دې یې موخه دا وه چې ځان له هغوی څخه په امن کړي. که پـه دغه وخت کې د هغه پلار، پاپ الکساندر نه وی مړ شوی، نو په دې طرحـه کـې بـه هم بریالی شوی وی.

دا د هغه تګلاره وه چې د چارو د ترسره کولو لپاره یې خپله کړې وه. خو دی د راتلونکي لپاره ډېر اندېښمن و او وېرېده چې نوی پاپ، چې د هغه د پلار تر مرګ وروسته ټاکل کېده، ښایي نه یوازې دا چې د هغه ملګرتیا به نه کوي بلکـې لـه هغـه څخه به هغه لاسته راوړنې هم بېرته واخلي چې پلار یې، پاپ الکساندر ورښنلې وې. نو په وړاندې یې د ممکنه پېښنو د مخنیوي لپاره د څلور ډولـه چـارو د ترسـره کولـو هوډ وکړ:

۱. د ټولو هغو ټولواکو د کورنيو له منځه وړل، چې هېوادونـه يـې تـرې ولکـه کړي ول، چې پاپ ته په دې هېواد کې د لاسوهنې پلمه برابره نه شي.

۲. د روم ټول اشرافيان او مخور ځانته راواړوي، چې د نوي پاپ مخه ونيسي او همداسې وشول.

۳. د کارډينالانو ډلې تر کېدوني بريده ځانته راواړوي.

۴. د پلار د ژوند پر مهال د خپلې واکمنۍ د بنسټ پر کلکوالي د هغو پېښو پر مخنيوي بريالی شي چې د پلار تر مرګ وروسته يې اټکل کړې وې.

هغه نژدې ټول هغه ټولواکي، چې هېوادونه يې ترې نيولي و، ووژل. يوازې يـو څو تنه ترې په تېښته بريالي شـول. د روم ټـول اشـرافيان يـې ځانتـه رامـات کـړل، د کارډينالانو ډله يې هم خپلې ملګرتيا ته چمتو کړه او د هرې نوې لاسـته راوړنـې پـه څېر يې هيله دا وه چې د ټوسکانې ايالت يوازېنی څښتن شي، چې په دې وخت کې نوموړي پروجيا Perugia او پيومبينو خپل کړي او له پيزا د دفاع په حالـت کـې و، چې دا هم ولکه کړي.

فرانسه نوره هغه ته د پام وړ نه وه؛ ځکه له ناپل څخه د فرانسويانو لاس وار له مخه د اسپانويانو له خوا لنډ شوی و او دواړو د ډيوک پېرزونې ته اړتيا درلوده او لـه هغه سره د ملګرتيا او ټلوالې د جوړولو غوښتونکي ول.

هغه نابېره پر پيزا يرغل وکړ او لوکا Lucca او سينا Seina سمدلاسـه ورتـه غاړه کېښوده. ښايي يو څه به د فلورېنسيانو له وېرې و او يو څـه بـه هـم د سـيالۍ او کرکې له امله و چې د ډيوک په خوا کـې ودرېـدل. فلورېـنسيانو بـه هـم د هغـه پـه وړاندې څه چاره نه درلوده، که ډيوک په خپلو طرحو کې هسې بريـالی وی لکـه د پلار د مړينې په کال چې يې و نو هغه به په رښتيا دومره نفوذ او ځواک درلودی چې وروسته په يوازې سر د هرې ناوړه پېښې په وړاندې ودرېږي، پـر خپلـو لـښکرو ډډه ووهي او ځان به يې داسې پياوړی کړی وی چې د خپل ځواک او بخت پرته به يې د بل چا پر ځواکونو او بخت زړه نه وی تړلی.

خو پاپ الکساندر تر پنځـو کلونـو وروسـته، چـې زوی يـې ډيـوک ولنتينـو د لومړي ځل لپاره خپله توره راويستلې وه، ومړ او خپل زوی يې يوازې لـه يـوه ايالـت رومانيا سره، چې ډيوک ته يې وګړي وفادار ول، پرېښود او نور ټول يې دښمنان ول. ډيوک د دوو ډلو دښمنو لښکرو تر منځ راګير، له ناځرګنـد راتلـونکي سـره مخـامخ پاتې و او د ناروغۍ پر بستر يې د مړينې انتظار کوو. خو په دې حال کې هم ډيوک

www.sikaram.com

ټول بنسټونه چې ډیوک د خپلې واکمنۍ د راټلونکې لپاره ایښي ول، په ډېر لنډ وخت کې یې داسې ټینګ کړي ول چې که دغه دښمنان د هغه د لارې خنډ نه وی شوي او یایې روغتیایي حالت ښه وی نو ټولې ستونزې به یې لـه منځـه وړې وی. د واکمنۍ کلک بنسټونه یې له دې ځایه ښه څرګندېږي چې رومانیا تر یوې میاشتې هغه ته سترګې په لار وه، ان که د بـاګلیوني Baglioni، ویټیلـي Vetelli او اورسـیني وګړي یې هم په وړاندې د جګړې لپاره روم ته راغلي وی، د ملاتړو د شتون له امله یې د هغه پر واکمنۍ هېڅ اغېز نه شینده او ناکامه به ګرځېدلي وی.

که ډیوک نه شو کولی هغه څوک چې په زړه یې و پاپ وټاکي، لږ تر لږه یې کولی شول د هغه چا له ټاکنې مخنیوی وکړي چې په زړه یې نه و. که هغـه د خپـل پلار تر مړینې وروسته ښه روغتیایي حالت درلودی، بیا به هم هر څه ورته اسانه وی، خو د پاپ الکساندر مړینې د هغه لپاره ټول کارونه ستونزمن کړل.

هغه ورځ چې دویم جولیوس Julious II د پاپ په توګه ټاکل کېـده، خپلـه ډیوک راته وویل چې د هغو ټولو پېښو وړاندوینه یې کړې وه چې د پلار تر مړینـې وروسته به یـې پېـښېږي او د مخنیـوي لپـاره یـې هـم لار لټـولې وه. خـو د یـوه شـي وړاندوینه یې چې د خپل پلار د مړینې پر مهال نه وه کړې دا و چې خپلـه بـه هـم د مرګ په وره کې د ناروغۍ پر بستر پروت وي.

کله چې د ډیوک ټولې کړنې وارزووم، زه نه پوهېږم چې څه ډول یې پړ کړم؟ ځکه زه د هغه په تګلارو کې هېڅ ډول تېروتنې نه وینم او زما په نظر خو د هغه ټولې کړنې له هوښیارۍ ډکې او پر ځای وې. ماته خو داسې بریښي چې د هغه تګلارې د تقلید لپاره ټولو هغو ټولواکو ته د یوې بېلګې په توګه وړاندې کړم چې د نـورو پـر بخت یا مرسته واک ته رسېږي. ځکه هغه وچته روحیه او پراخه موخې چې د هغه په پام کې وې نه یې شو کولی خپله کړون او تګلاره په بل ډول تر سره کړي. ځکه دا د وخت غوښتنه وه. یوازېنی خنډ چې د هغه پـه وړانـدې رامنځتـه شـو، د هغـه خپلـه ناروغي وه چې ټولې طرحې یې بې اغېزه کړې او د دې وخت یې ورنه کړ چې هیلې یې بشپړې کړي او په کې بریالی شي.

www.sikaram.com

له دې امله، هغه څوک چې غواړي يوه نوي نيول شوي هېواد تـه د ننوتلـو پـر مهال له دښمنانو په کرار وي او نوي دوستان پيدا کړي، د ټګی يا ځواک پـه مرسـته برلاسی شي، وګړي په يوه وخت کې هـم تـرې وېـره او هـم مينـه ورسـره وکـړي، لښکرې يې اطاعت او درناوی وکړي، هغه څوک چې ممکن هغه ته زيان ورسوي له منځه يوسي، زاړه ترتيبات او اصول په نويو بدل کړي، په يوه وخت کې بدچلنـده او زړه سواندی وي، لوړفکری او ازادخيالی وي، خـاينې او يـاغي لـښکرې منحـل او د هغوی پر ځای نوې لښکرې جوړې کړي او له ټولواکو سره داسې دوسـتانه اړيکـې ټينګ کړي چې مرستې ته يې په لېوالتيا تيار وي او خپلې ټولې ګټې په همدې مرسته کې نغښتې ګڼي او پر هغه د تېري په برخه کې محتاط وي، د دې ټولواک لـه کړنـو پرته نورې ښې او ژوندۍ بېلګې نه شو پيدا کولی. هغه يوازې د دويم جوليوس لپاره چې د پاپ په توګه وټاکل شو پر کېدی شي او دا يوه ډېره ناوړه ټاکنه وه؛ ځکه لکه وړاندې چې مو وويل که هغه نه شو کولی د خپل زړه سړی وټاکي او دې کار ته يې ميلان هم نه درلود، دا خو يې کولی شول چې د خپلو مخـالفينو لـه ټـاکنې مخنيـوی وکړي او بايد هېڅکله نه وی خوښ چې له هغو کارډينالانو څوک د پاپ څوکۍ ته وټاکل شي چې د ډيوک له لاسه يې زيان ليدلی و، او نه يې بايد د هغه چا ټاکنې ته خوښي څرګنده کړې وی، چې د پاپ څوکۍ ته له رسېدو سره سـم يـې هغـه تـه د وېرې اسباب برابرول؛ ځکه وېره هم د غضب او قهر په څېر د انسان له ګواښـه ډکـه دښمنه ده.

ګڼ کارډينالان داسې ول چې ډيوک د خپل سياست د ترسره کولـو پـر مهال زيان وررسولی و، چې په هغوی کې سان پيټرو اډوينکولا ((پـاپ جوليـوس)) San Pietro Advincula، کولونـا Colonna، سـان جـارجيو San Giargio او اسکانيو Ascanio هم شامل ول. يوازې روين او اسپانوي کارډينالان په دې ډله کې نه راتلل او که له دې دواړو څخه پرته هر څوک د پاپ څوکۍ تـه ټاکـل کېـدل، د ډېرو دلايلو له کبله بايد ډيوک له هغوی وېره کړې وی.

هغه بايد په لومړي ګام کې له اسپانوي کارډينـالانو څـوک د پـاپ پـه توګـه ټاکلی وی او که شونې نه وه نو بايد د روين ټاکنې ته يې خوښي ښکاره کړې وی او د سان پيټرو اډوينکولا له ټاکنې خوښ وی. ځکه څوک چې په دې ګروهه دي چې نوې مرستې او نوې ښېګڼې به د سترو او نامتو څېرو له يادښـته پخـواني زيانونـه هېـر

www.sikaram.com

www.sikaram.com

اتم څپرکی

د هغو په اړه چې د جنايت له لارې واک ته رسېږي

که څه هم يو عادي سړی کېدی شي په دوو لارو پرمختګ وکړي او د ټولواکۍ مقام ته ورسېږي، خو هېڅ يوه يې له بخت او وړتيا سره بشپړ تړاو نه لري. سره له دې چې له دې دواړو لارو څخه يوه په ولسمشريزو حکومتونو پورې اړه لري، خو بيا هم غواړم چې وې څېړم.

له دې دواړو لارو يوه دا ده چې يو څوک د جنايت او بېرحمۍ له لارې د ټولواک څوکۍ ته ورسېږي او دويمه لاره يې دا ده چې يو عادي سړی د خپلو هېوادوالو يا همښاريانو په خوښه واکمنۍ ته رسېږي.

که د لومړۍ لار په اړه خبرې وکړو، مخکې له دې چې د موضوع اصلي برخې ته ننوزم دوه بېلګې به راوړم، چې يوه يې لرغونې او بله يې اوسمهالې ده. او که څېړې لوستونکي د موضوع په اړه زياتې څېړنې اړينې بولي، نو زما په اند دغه دواړه بېلګې به د هغوی لپاره بسنه وکړي چې دا مسئله بيا تر دې وروسته وڅېړي.

۱. د سيسيلې اګاتوکلس Agathocles, the Sicilian چې د سيراکوس ټولواک شو، نه يوازې دا چې يو عادي سړی و بلکې د وګړو له يوه سپک او ټيټ پوړ پورې يې اړه درلوده. دا سړی چې د يوه کولال زوی و، د خپل عمر په هر پړاو او د بخت په هر بدلون کې يې يو ډېر رټلی او فاسد ژوند درلود. خو له اخلاقي فساد سره سره هغه د دماغ او بدن پوره وړتيا هم لرله. چې له همدې امله يې خپل ځان پوځي مسلک ته ورکړ او د رتبو په اخيستلو يې ځان د سيراکوس د لښکرو سالار ((سردار)) کړ. وروسته تر دې چې په دې څوکۍ کې يې ځان ټينګ کړ، هوډ يې وکړ چې ځان د ټولواکۍ مقام ته ورسوي او ويې غوښتل هغه څوکۍ چې بايد خلکو په خپل لاس ورسپارلې وی، په زور او پرته له دې چې د نورو حقوق يې رعايت کړي وي تر لاسه کړي. نو د دې موخې لپاره له اميلکار Amilcar سره چې د

www.sikaram.com

Carthaginian په نامه مشهور او لـه خپلـو لـښکرو سـره يـو ځـای پـه سيسيلۍ کې په جګړه بوخت و، يوې پرېکړې ته ورسېد.

يو سهار هغه د سيراکوس خلك او سنا په دې پلمه راوبلل چې له هغوی سره د هېواد د يوې مهمې موضوع په اړه خبرې کوي او سلا يې اخلي. له راغونډېـدو سـره سم هغه خپلو لښکرو ته اشاره وکړه، لښکرو ټول سناتوران او د دې ښار مخور ووژل. تر دې وژنو وروسته پرته له دې چې د دې ښار د خلکو له کوم پـاڅون يـا مقاومـت سره مخ شي، د ښار يوازېنی څښتن شو او سلطنت يې تـر لاسـه کـړ. کـه څـه هـم د کارتاژي لښکرو له لاسه يې دوه پلا ماتې وخوړه او په پای کې يې ښار کلابند شوی هم و، خو سره له دې يې خپل نيمايي لښکر د ښار په دفاع وګوماره او د نيمـايي پـه مرسته يې پر افريقا يرغل وکړ، چې په دې ډول يې د سيراکوس ښار په ډېر لږ وخت کې له کلابندۍ خلاص کړ. کارتاژيان چې ډېر تش لاسي شوي ول، اړ ول چې لـه اګاتوکلس سره سوله وکړي او د هغه شرايط ومني، چې له دې شرايطو سره سم يـې د سيسيلۍ جزيره اګاتوکلس ته پرېښوده او په بدل کې يې يـوازې د افريقـا پـر منلـو قناعت وکړ.

که څوك اوس د دې سړي پوهه او کړنې وارزوي، وبه ويني چې دې څوکۍ ته د هغه پرمختګ له بخت سره ډېر لږ او يا هېڅ تړاو نـه درلـود او نـه يـې د چـا پـه مرسته ترلاسه کړې وه. يوازې ګام په ګـام او پـه پـوځي دنـده کـې د هغـو رتبـو پـه اخيستلو چې د بې شمېره ستونزو او ګواښونو تر ګاللو وروسته يـې ګټلـې وې لـه يـو عادي سړي سرتېری او بيا له هغه ځايه د ټولواک څوکۍ ته ورسېد، چې وروسته يې هم د دې څوکۍ د ساتلو لپاره ډېرې ربړې او ګواښونه وګالل او په ډېرو ناوړو اعمالو يې هم لاس پورې کړ. که څه هـم د هېوادوالـو وژل، لـه ملګـرو سـره درغلتيـا، بـې وفايي، د حيثيت او شرافت نه لرلو، بېرحمي او بې ديني ته ښه لياقت او وړتيا نـه شـو ويلی. دا هغه ځانګړنې دي چې کېدی شي پـه مرسـته يـې څـوك وچتـو څوکيـو او امپراتورۍ ته ورسېږي، خو هغه ته وقار، حيثيـت او د سـرلوړۍ ويـاړ نـه ورپـه برخـه کوي.

خو که جګړو او ګواښونو ته د ورننوتلو او بيا له هغو څخه د ځان ژغورلـو پـر مهال د اګاتوکلس زړورتيا، د ګواښونو او ستونزو په زغملو کې د هغه روحي ځواك په نظر کې ونيسو، هېڅ دليل نه پيدا کېږي چې هغه ته دې د ډېرو نوميالیو مشرانو پـه پرتله لږ درنښت ورکړل شي. خو له بلې خوا د هغه بې شمېره تېري، سخت زړېتوب،

www.sikaram.com

۲. زموږ په خپل پېر کې د شپږم الکساندر د واکمنـی پـر مهال اولیوروټو دا فرمو Oliverotto da Fermo چې ډېر کلونه پخوا یتیم پاتې شوی و، د خپل ماما ګیـواني فوګلیـاني Giovanni Fogliani لـه خـوا لـوی او وروزل شـو او د خپلـې ځوانۍ په لومړیو کلونـو کـې چې عمـر یـې لا دومـره ډېـر نـه و، د پـاګولو ویټیلـي Pagolo Vetelli تر کوماندې او سرپرستۍ لاندې جګړې ته واستول شـو، چې د نوموړي د تربیت لاندې پوځي فنونه زده کړي او وروسته تر دې چې پاګولو ومـړ، د هغه د ورور ویټیلوتسو Vitellozzo تر سرپرستۍ لاندې د پوځي فنونو په زده کـړه بوخت شو. اولیوروټو په ډېر لنډ وخت کې د ښه ذکاوت او د بدن او دماغ په غښتلتیا سره خپل مسلک کې لومړی شو او د خپل هېواد یو نومیالی سردار وګرځېد.

کله چې دې ځوکۍ ته ورسېد، د نورو تر امر لاندې خدمت کول یـې د ځـان سپکاوی وګڼه. نو له دې کبله یې د خپل استاد ویتلیشي Vitelleschi په خوښه او د فرمو Fermo د یو شمېر ښـاریانو پـه مرسـته چې د خپـل هېـواد تـر خپلـواکۍ یـې مریتوب ته غوره والی ورکوو، د فرمو د ولکې طرحه جوړه کړه. نو له همدې امله یې خپل ماما ته په یو استولي لیک کې وویل چې له خپل اصلي ټاټوبي څخه تـر کلونـو اوږد بېلتون وروسته غواړي خپل ماما او هېواد له نژدې وګوري، تر یوې کچې به پـه خپلو پلرنیو کارونو کې هم برخه واخلي او د دې تر څنګ بـه هېوادوالـو تـه دا هـم وښیي چې خپل وخت یې په لټۍ کـې نـه دی تېـر کـړی او د عـزت او سـرلوړۍ د ترلاسه کولو پرته یې پر بل څه زیار نه دی ایستلی. نو هیله یې وکړه چې له هغو سلو تنو سرتېرو سره چې ملګري یې ول او د بدرګې لپاره ورسره دي، اجازه ورکـړي او له خپل ماما ، ګیواني، څخه یې د دې هیله هم وکړه چې داسې ترتیبات ونیسي چې د فرمو د ښار د اوسېدونکو له خوا یې ښېې هرکلـی وشـي چـې د سـرلوړۍ لامـل یـې وګرځي، او دا کار به نه یوازې د هغه اعتبار زیات کړي بلکې د ماما لپاره به یې هـم ښه وي چې وښیي د خوریي په روزلو کې یې ګاللي زحمتونه بې نتیجـې نـه ول. لـه همدې کبله ګیواني فوګلیاني د خپل خوریي د اعتبار لپاره د هېڅ ډول تیاري له نیولو

د څو ورځني ارام او د ناوړه پلان لپاره يې د اړينو توکو له چمتو کولو وروسته په دې لټه کې شو چې هوډ ته يې عملي بڼه ورکړي.

ځکه يې نو يوه پرتمينه مېلمستيا برابره کړه، ګيواني او د فرمو ښار مخور مشران يې راوبلل. کله چې خواړه او ګردې لوبې چې په داسې مېلمستياؤ کې دود وې، پای ته ورسېدلې، اوليوروټو په ډېره هوښياری د پاپ الکساندر او د هغه زوی په اړه ټاکلې په زړه پورې خبرې پيل کړې. کله چې ګيواني او نورو برخوالو د هغه خبرو ته ځان ورګډ کړ او مجلس تود شو، نو اوليوروټو د مجلس له ګډون کوونکو هيله وکړه چې دا يوه ټوليزه خونه ده او د داسې خبرو لپاره مناسبه نه ده، دا خبرې بايد له دې هم په يوه ځانګړي ځای کې وشي چې وکولی شو دغه موضوع په ازادانه ډول وڅېړو او له دې خبرې سره سم يوې خونې ته ننوت، چې ګيواني او نور ښاريان هم ورپسې ورغلل. هغوی لا ناست نه ول چې له پټو ځايونو څخه د هغه سپاره ملګري، چې په کمين کې ناست ول خواره شول، ګيواني او نور يې ووژل. تر دې وژنو وروسته اوليوروټو پر اس سپور او په ښار کې ښکته- پورته وګرځېد، د ښار د حاکم مانۍ يې کلابنده کړه، تر دې چې خلکو له ډاره هغه ته غاړه کېښوده او په دې توګه اوليوروټو د دې ښار واکمن شو.

هغه ټول ناراضيان، د خپلې عقيدې مخالفين او هغه څوک چې ممکن وروسته يې د لارې خنډ ګرځېدلي وی، ووژل او د يو کال په ترڅ کې چې د فرمو د ښار واکمني د هغه په لاس کې وه، نظامي او ملکي ترتيبات يې داسې سم کړي ول چې نه يوازې په واکمنۍ کې يې ځان ټينګ او کرار کړی و بلکې ګاونډيو هېوادونو ته هم يو ګواښ وګرځېد. که د سيزار بورجيا د پلمو په دام کې نه وی بند شوی او له دې ډله ييزو وژنو يو کال وروسته يې مخه نه وی نيول شوې، راپرځول به يې د اګاتوکلس په څېر ستونزمن وی. خو سيزار بورجيا هغه له خپل استاد ويتيليتسو سره يو ځای، چې په دې جنايت کې يې لاس درلود، ونيو او دواړه يې زندۍ کړل.

اوس کېدی شي څېنو ته د اريانتيا له مخې دا پوښتنه راپورته شي چې څنګه کېدی شي اګاتوکلس او د هغه په څېر نور له بې شمېره ټګيو او درغليو وروسته بيا هم په هېواد کې سوله ييز ژوند تېروي او پرته له دې چې د خپلو ښاريانو تر دسيسو لاندې راشي، له سختو بهرنيو يرغلونو ځان ژغوري، په داسې حال کې چې ګڼ

www.sikaram.com

زما په ګروهه دا کار دې پورې اړه لري چې وژنې او بېرحمي په ښه نيت ترسره شوي او که په بد نيت. هغه چې په ښه نيت ترسره شوې وي دا ده چې يوازې يو ځل ترسره شي او هغه هم که د خپل مقام او واکمنۍ د ټينګښت او امنيت لپاره وي، چې تر دې وروسته په هېڅ وجه بيا نه تکرارېږي، خو يوازې هغه وخت چې د خپل ولس په ښېګڼه او سمون يې پای ته ورسېږي.

د ناوړه نيت په موخه عملي شوې بېرحمۍ او وژنې هغه دي چې که څه هم په پيل کې لږ او کوچنۍ وي، خو د دې پر ځای چې لا زيات کموالی په کې راشي، د وخت په تېرېدو زياتېږي. څوک چې د اګاتوکلس په څېر لومړني اصول کاروي، کېدی شي د پاک خدای او يا د خلکو په مرسته يې پايله نهيلي رامنځته نه کړي او لږ سزاوار وګڼل شي. خو د دويمې لارې لارويانو ته ناشونې ده چې د هغې له زيان رسونکو پايلو څخه ځان وژغوري.

نو اوس ممکن له دې ځايه زده کړو چې د يوه نوي هېواد د ولکې پر مهال ((فاتح)) ټولواک ټولې ژوبلې او زيانونه، چې د دې هېواد وګړو ته يې رسوي، بايد مخکې له مخکې وارزوي او په يو وار يې وروړسوي؛ داسې چې ورځني تکرار او بيا بيا ارتکاب ته يې اړ نه وي او بايد د دې وړتيا هم ولري چې د دې کار په پرېښودلو د خلکو فکرونه ډاډه او کرار کړي. څوک چې د وېرې يا ناوړه سلا له مخې بل ډول کړنې ترسره کوي، ورته په کار ده چې تل خپله توره تياره په لاس کې ولري؛ ځکه د هغه د پرله پسې او مکررو تېروتنو له امله نه خپله ټولواک پر رعيتونو زړه تړلی شي او نه رعيتونه د هغه ملاتړ کولی شي. نو هر تېری او سختي چې ترسره کوئ، ښه ده چې يوازې يو وار ترسره شي. نو په دې صورت کې د هغه ترخې اغېزې، څرنګه چې يو ځل ترسره شوي دي، دومره دوام نه کوي او که فاتح ټولواک له اوسېدونکو سره په تدريجي ډول لږ لږ مرستې وکړي او ګټې وروړسوي، مثبتې اغېزې يې تر ډېره د هغوی په يادښت کې پاتې کېږي او منفي اغېزې له منځه وړي.

پر دې سربېره، يو ټولواک بايد له خپل ولس سره داسې چلند وکړي، چې وروسته بيا په هر ډول ښو او ناوړه بدلونونو کې دې ته نه وي اړ چې د ولس په وړاندې خپل سياست ته بدلون ورکړي او يا پرې له سره غور وکړي؛ ځکه که چېرې

www.sikaram.com

مها

نهم څپرکی

د متمدن سلطنت په اړه

خو چې دې بل ټکي ته راشو، کله چې د ناوړه چلند او نه زغمېدونکي تېري له لارې نه بلکې د هېوادوالو په خوښه او مرسته یو وتلی ښاري د خپل هېـواد ټولـواک ټاکل کېږي، دې ته متمدن سلطنت وایي.

دې څوکۍ ته د رسېدو لپاره نه وړتیا او نه هم بخت ته اړتیا شته بلکې یو ډول فطري ذکاوت په کار دی. نو داسې ویلی شم چې دا سلطنت د خلکو یا د اشـرافیانو په مرسته رامنځته کېږي؛ ځکه دغه دوه مخالفې ډلې په ټولو هېوادونو کې شته دي او سبب یې دا وي چې خلک نه غواړي اشرافیان دې حکومت او یا تېری پرې وکړي، خو اشرافیان غواړي چې پر خلکو ولکه ولري او تېـری پـرې وکـړي. نـو د دې دوو مخالفو هیلو له امله له لاندېنیو پایلو څخه یوه رامنځته کېږي:

ســـلطنت Principality، خپلـــواکي Self-government او ځانځـــاني Anarchy.

یو سلطنت موقع ته په پام سره د خلکو یا اشرافیانو پـه مرسـته رامنځتـه کېـږي. ځکه کله چې اشرافیانو ته څرګنده شي چې د خلکو په وړاندې درېدی نـه شـي، پـه خپلو کې یو ټولواک ټاکي، چې د هغه تر سـیوري لانـدې خپلـې واکپـالنې تـه دوام ورکړي. کله چې خلک وپوهېږي اشرافیانو ته د ټینګېدو نه دي، هغوی هم په خپلـو کې یو واک ته رسوي چې د هغه واک یې له اشرافیانو خوندي کړي.

څوک چې د اشرافیانو په مټ واک ته رسېږي، د هغو ((واکمنو)) په پرتله چې د خلکو په مرسته واک ته رسېدلي دي، د واکمنۍ په ټینګښت او د څوکۍ په سـاتلو کې ډېرې ستونزې لري. ځکه نور اشرافیان له هغه سره سربرابري کـوي او ځانونـه د هغه برابر ګڼي، نو له دې امله ټولواک نه پر اشرافیانو امر چلولی شي او نه یـې خپلـې خوښې ته را ماتولی او اداره کـولی شـي. هغـوی چـې د خلکـو پـه مرسـته واک تـه

www.sikaram.com

باید دا هم زیاته کړم چې یو ټولواک نه شي کولی خپله څوکی د نـا خوښـو خلکو په منځ کې وسـاتي. ځکـه د هغـوی شـمېر ډېـر لـوړ دی، خـو کېـدی شـي د اشرافیانو د مخالفت په وړاندې بې اعتنایي وښیي. ځکه د هغوی شمېر ډېر لږ دی.

خو بیا هم ناخوښه خلک به یوازې ستاسو له ملاتړ څخه لاس واخلي، ناخوښـه اشرافیان نه یوازې دا چې له تاسې ملاتړ نه کوي بلکې په وړاندې مو درېږي. خلـک یوازې د ستاسې د پلوۍ په نه کولو بسنه کوي. په بله وینا: تر ټولـو نـاوړه توقـع چـې ټولواک یې له ناخوښو خلکو لري، دا ده چې هغه به یوازې پرېږدي، خو له ناخوښـو اشرافیانو څخه به نه یوازې پر نه ملاتړ وېرېږي بلکې لـه دې بـه هـم وېرېـږي چـې اشرافیان به یې په وړاندې راپورته شي. ځکه هغوی په دې چارو کې ډېر ژور فکري او هوښیار دي. د خپلې څوکۍ او ځان د خوندیینې او د هغه چـا د پېرزونـې د ګټلـو لپاره، چې د هغوی په اند به واک ته رسېږي، تل پر وخت چمتووالی کـوي. پـر دې سربېره ټولواک تل کولی شي له ولس سره نژدې اړیکي وساتي او له خلکو سره یـو ځای ژوند وکړي، خو دا نه ده ورته په کار چې له ورته اشرافیانو یا د اشرافیانو له یو ځانګړي شمېر سره یو ځای ژوند وکړي. ځکه ټولـواک کـولی شـي چـې د هغـوی شمېر ډېر یا لږ کړي او هر وخت که وغواړي، کولی شي د هغوی واک کم او یا یې ور ډېر کړي، چې یو څواکمن ټولواک په دې کار کې له سـتونزو سـره نـه مخـامخ کېږي.

د دې لپاره چې دغه ټکی ښه روښانه کړم، وایم چې باید اشرافیان دوه ټکو تـه په پام سره وارزول شي. په دې مانا چې ایا هغوی خپل کړون ته داسـې بڼـه ورکـوي چې خپل برخلیک د ټولواک هغه پورې وتړي او کنه. هغوی چې په دې ډول ځانونه ټولواک پورې وتړي، ډېر ځانپاله او لوټ مار نه وي، ټولواک باید مینه ورسره وکړي او ویې نازوي.

www.sikaram.com

خو څوک چې دغه ډول نه دي او خپل برخليک د ټولواک برخليک پورې نه تړي، نو دوه ډوله چلند يې په وړانـدې ممکـن دی. کېـدی شـي هغـوی د جرئـت د طبيعي نشتوالي او بې زړه توب له امله د ټولواک له ملاتړ څخه لاس وانه خلي او نـه هم د هغه په وړاندې راپورته شي. په دې صورت کې ټولواک کولی شي چې ګټـه ترې پورته کړي په تېره بيا له هغو څخه چې هوښيار او محتـاط دي او ښـې سـلاوې ورکولی شي.

په دې توګه، کله چې په نېکمرغی او خوښی کې د ستاسو درنښت کوي نو په بده ورځ مو هم په وړاندې نه درېږي او د هغوی له خوا تاسو تـه کومـه وېـره نـه ده متصوره.

خو هغوی چې د اخلاص له مخې نه بلکې د واکپالنې په موخه ځان ټولواک ته نژدې کوي، ښکاره ده چې له هغو سره د ټولواک د ګټو په پرتله د ځاني ګټو اندېښنه ډېره ده. نو په دې صورت کې بايد خپله ټولواک له هغوی څخـه ځـان وژغـوري او داسې ترې ووېرېږي لکه هغوی چې يې ښکاره دښمنان وي. ځکه همدغه خلـک بـه په بده ورځ کې د دښمنی له مخې ستاسو په له منځه وړلو کې ونډه اخلي.

نو هغه څوک چې د خلکو په مرسته واک ته رسېږي، ورته په کار ده چې تل له خلکو سره ښه اړيکي وساتي او له ولس سره د ښو اړيکو ټينګول، دومره ستونزمن کار نه دی. ځکه د خلکو هيله تل يوازې دا وي چې پـر هغـوی دې څـوک ظلـم او تېری نه کوي. همداراز هغوی چې د اشرافيانو په مرسـته واک تـه رسـېږي، تـر ټولـو لومړی دې له خلکو سره ښه اړيکي ټينګ کړي او دا کار هم په ډېره اسـانی ترسـره کولی شي. هغه داسې چې ټولواک د خلکو ملاتړ وکړي او د اشرافيانو له تېري څخه يې وساتي. ځکه هغو خلکو چې له خپل ټولواک څخه د نـاوړه چلنـد او تېـري تمـه لرله، خوټولواک يې په وړاندې له ښه چلند څخه کار اخلي او ښېګڼې ورسره کوي، د خلکو ښه احساسات د هغه په وړاندې راپارېږي او نژدې تړاو ورسره ساتي. په دې توګه خلک د هغه ټولواک په پرتله چې د خلکو په مرسته واک ته رسېدلی وي، لـه هغه سره چې د اشرافيانو په مرسته واک ته رسېدلی دی ډېره مينه کوي او داسې يـې ګڼي لکه په خپله خوښه چې يې ټاکلی وي.

ټولواک کولی شي د خلکو پېرزونه او ښې هيلې له بېلابېلو لارو ځانته رامـاتې کړي، خو څرنګه چې حالاتو ته په پام سره دغه کار توپير کوي او څوک يوه سـمه پرېکړه نه شي پرې کولی نو زه هم دا بحث په همدې ځای پای ته رسوم.

www.sikaram.com

خو بیا هم وایم چې یو ټولواک باید له خلکو سره ښه اړیکي وساتي، که نه په بده ورځ کې به هېڅ امنځای ونه لري.

د سپارټ ټولواک، نبیس Nabis، د یونان د ټولـو ډلـو، توکمونـو او د روم د بریالیو لښکرو تر سختو یرغلونو لاندې راغی. دې ټولواک په یوازې سـر او د پردیـو لښکرو له مرستې پرته له خپلې څوکۍ، هېواد او واکمنۍ څخه دفاع وکړه. کله چې دا ګواښ نژدې و، د هغه په ولس کې یوازې د ګوتو په شمېر داسې خلک پیـدا کېـدل چې هغه ترې اندېښنه درلوده او وېره یې ترې کوله. خو پاتې ټول ولس د هغه پلوی و او که چېرې ډېری ولس د هغه پر ضد وی، نو هېڅکله به یې دومره بریاوې نه وی ترلاسه کړې.

ښه به دا وي له هغې عقیدې سره چې زه یې لرم، نور مخالفت ونه کړئ، هغـه لرغوني او ډېر استعمال شوي متل ته د اشارې په کولو، چې وایې: "څـوک چې پـر خلکو ډډه وهي، پر خام بنسټ ودانۍ جوړوي"، داسې وایم چې کېدی شـي دا متـل سم وي، خو یوازې د هغه چا په حق کې چې له یو عادي شخص څخـه د ټولـواک څوکۍ ته رسېدلی وي، او بیا د خلکو د ملاتړ او پلوۍ تمه کوي. کله چې د غلیم د یرغل او ګواښونو یا قضایي قوې تر فشار لاندې راشي، نو خلک مـخ تـرې اړوي او یوازې یې پرېږدي چې راوپرځېږي. داسې خلک تل تېروتلي دي. د بېلګې په توګـه: پـه روم کـې د ګراکـي Gracchi او پـه فلـورېنس کـې د میـسر ګیورګیـو سـکالي Messer Giorgio Scali برخلیک همدا و. خو که همدغه ټولواک یو وړ سړی، د نفوذ څښتن د ناوړه پېښو پر مهال زړور او د ټینګـې ارادې څـښتن وي او هراړخیـز احتیاط یې کړی وي، نو د ولس له خوا هېڅ ډول درغلتیا نه ورسره کېږي او په ناوړه حالاتو او پېښو کې به ورته جوته شي چې خپلې واکمنۍ ته یې پیاوړی بنسټ ایـښی و.

دا ډول سلطنتونه هغه وخت له ګواښ سره مخ کېږي چې ټولـواک وغـواړي خپل مدني سلطنت یو مطلق سلطنت تـه واړوي. ځکـه پـه دې ډول سـلطنتونو کـې د هېواد چارې یا خپله ټولواک اداره کوي، یا دا چې د ټولـواک فرمانونـه قاضـیان یـا حاکمان پلي کوي. که په دویمه بڼه وي، نو د ټولواک واک لږ او حکومت یې خورا کمزوری، ناکرار او له ستونزو ډک دی. ځکه ټولواک په بشپړه توګه د خلکو د هغې طبقې تر نفـوذ لانـدې دی او پـر پېرزونـه یـې ډډه لګـوي چې د هېـواد قـضاوت او حکومت ورته سپارل شوی. دا خلک کولی شي په ناوړه حالاتو کې په ډېره اسانۍ له

www.sikaram.com

نو یو هوښیار ټولواک باید داسې تګلاره غوره کړي چې ولس په هر ډول ښو او ناوړه شرایطو کې هغه او دولت ته یې اړتیا ولري. بیا به تل هغه ته وفادار وي. په بله وینا: که یو هوښیار ټولواک د خپلې واکمنۍ د تلپاتېوالي هیله لري او غواړي چې ولس یې په وړاندې وفادار پاتې شي، نو تل باید داسې شرایط او حالات رامنځته کړي، چې ولس هغه ته محتاجوي.

www.sikaram.com

لسم څپرکی

څنګه کولی شو د ټولو سلطنتي هېوادونو څواک وارزوو؟

اوس پکار ده چې د سلطنتي هېوادونو د ځانګړتیاؤ په ارزولو کې یو بـل ټکـی هم په پام کې ونیسو، هغه دا چې ایا ټولواک کافي وس لري چې د ګـواښ او اړتیـا پر مهال د خپلو تدابیرو په کارولو سره د دښمن په وړاندې ځان وساتي او کـه تـل د پردیو مرستې ته اړ وي؟

د دې لپاره چې دا ټکی یو څه روښانه کړو، نو وایم هغه ټولواکي په یوازې سر یا د پردیو له مرستې پرته د مقاومت جوګه دي او ځان ساتلی شي، چې د خپلو ډېرو وګړو یا پانګې په مرسته یو داسې لښکر تیار کړي چې د یرغلګر دښمن په وړاندې د جګړې ډګر ته ودانګي او په پوره زړورتیا د غلـیم پـه وړانـدې د خپـل هېـواد دفـاع وکړي. خو برعکس؛ هغه ټولواکي تل د پردیو لـښکرو مرسـتې تـه اړتیـا لـري، چـې دښمن ته د جګړې په ډګر کې ځان نه شي ښودلی او تل اړ دي چې د ښار دېوالونو او سنګرونو ته پناه یوسي او په دفاع بوخت شي.

لومړی حالت یو څه وڅېړل شو، چې په هر ځـای کـې مناسـبه وه، بیـا بـه هـم خبرې پرې وکړو.

د دویم حالت په اړه څه ویل لازم نه بولم، پرته له دې چې دغه ډول ټولواکي د امکان تر بریده د ښار په منځ کې د زېرمو، خوراکي توکـو د راغونـډولو، پـه ښـار کې د برجونو او نظامي کلاګانو جوړولو ته وهڅوم، په تېره بیا هغه ښار، چې ټولواک په کې استوګن دی او د هېواد نورو سیمو ته دومره پاملرنه ونه کړي. څکه ټولـواک چې خپل ښار په لښکرکوټونو، سنګرونو او کلکو برجونو سنبال کړی وي، لـه خپلـو وګړو سره یې چلند او اړیکي ښه وي، هېڅکله به د یرغلګر له خوا د پوره احتیاط او غور پرته تر یرغل او تېري لاندې نه راځي. ځکه بشر تل د هغو ګامونو مخـالف دی چې ستونزې او ربړې رامنځته کوي، چې ممکنه نه ده پر یو داسې ښـه سـنبال شـوي

د جرمني ښارونه په بشپړه خپلواکۍ کې ژوند کوي او د ښار په چاپېريال کې ډېرې لږې داسې سيمې لري چې په ښار پورې تړلې او کله چې مناسبه ورته برېښي، د خپل امپراتور اطاعت کوي، په داسې حال کې چې نه له امپراتوره وېرېږي او نه په خپل ګاونډ کې له کوم بل غښتلي ځواک څخه وېره لري. ځکه هغوی خپل ښارونه داسې سنبال کړي چې هر غليم ته ښکاره ده د دې ښارونو نيول څومره ستونزمن او ستومانوونکي دي. هغوی خپل ښارونه په ژورو خندقونو، کلکو دېوالونو، حصارونو او درنو توپخانو سنبال کړي او ټولې ډېپوګانې يې د يو کال لپاره د خوراک، څښاک او سون توکي لري. پر دې سربېره د دې لپاره چې خلک غلي او پرته له کوم زيانه وساتي، ټولنې ته پېټې نه وي، له ټوليزې پانګې څخه يې د ټولنې هغو کارګرو ته، چې د ښار روح او ځواک دی، د کار وسايل او اړين توکي برابر کړي دي، چې له امله يې خلک په کارونو بوختېږي او د دې تر څنګ هغوی د پوځي فنونو ډېر درناوی کوي، تل په تمرين کې وي او د دې مشقونو لپاره ځانګړي اصول او مقررات لري، چې په کلکه يې پلي کوي.

نو داسې پرېکړه کولی شو هغه ټولواکي چې ښارونه په حصارونو او سنګرونو پياوړي کړي او په خپلو وګړو کې هم کرغېړن نه وي، يرغل پرې شونی نه دی. خو که بيا داسې دښمن پيدا هم شي چې يرغل پرې وکړي، يرغلګر به په خورا مختورۍ پر شا شي او ښه پايله به ترلاسه نه کړي. خو بيا هم څرنګه چې د دې نړۍ چارې تل د بدلون په حالت کې دي، ممکنه نه ده چې يوازې دې يو کس لښکر د يو کال لپاره په ډګر کې تر کلابندۍ لاندې وساتي او هېڅ ډول ګډوډي په کې رامنځته نه شي.

کېدی شي پوښتنه راپورته شي چې د کلابند شوي ښار وګړي ممکن له ښار څخه په بهر سيمه کې کښت او شتمني ولري. کله چې ووينې د غليم لښکرې د هغوی ټوله شتمني سوځي، زغم به يې پای ته ورسېږي، له يوې خوا د ځاني ګټو لپاره او له بلې خوا د ښار د اوږدې کلابندۍ له امله به تر ډېرو ستونزو او ربړو وروسته باالاخره ستړي شي او خپل ټولواک به هېر کړي.

زه ځواب ورکوم چې يو غښتلی او زړور ټولواک به دغه ټولې ستونزې خپل رعيت ته د دې هيلې او ډاډ په ورکولو چې دا ستونزې به تر ډېره همداسې نه وي، په ډېرې اسانۍ اوارې کړي او په بل وار بيا د دښمن د تېري يادونه ورته وکړي چې

پر دې سربېره دښمن له لومړي يرغل سره ښار او د ښار شا و خوا سيمه سوزي او ړنګوي، څرنګه چې دا کار د جګړې په پيل کې رامنځته کېږي نو د ښار د اوسېدونکو روحيه په دې وخت کې لوړه وي نور هم هڅول کېږي او له خپل هېواد يا ښار څخه په ښه ډول دفاع کوي. خو که اوس يې روحيې سړې هم شي، هر ورانی چې د ښار په چاپېره سيمه کې کېدونکی و، دمخه پېښ شوی دی، هر زيان چې بايد رسېدلی وی ورسېد، شوی کار بېرته نه راګرځي، نو خلک بله لار نه لري، پرته له دې چې له خپل ټولواک سره يو لاس شي او خپل برخليک د ټولواک هغه پورې وتړي. لکه څنګه چې د هغوی کورونه او شتمنۍ د هېواد او د ټولواک له څوکۍ څخه د دفاع په لار کې سوځول شوي او له لاسه يې تللي دي، نو پوهېږي چې ټولواک له هغوی څخه ډېر خوښ او د هغوی پوروړی دی. ټولواک هم اړ دی چې تر دې وروسته د هغوی په وړاندې خپله مينه وښيي، ځکه بشر يو داسې طبيعت لري چې تل د کړي خدمت بدل کې د يو څه تمه کوي، نو ټولواک بايد هغوی ته د ګټو په وررسولو يا د هغوی د ملاتړ په کولو هغوی ته بدله ورکړي. نو که په دې موضوع کې ښه دقت وکړو، يوه هوښيار ټولواک ته به ستونزمنه نه وي چې له پيله تر پايه پورې د خپل ولس روحيه پياوړې او اراده يې ټينګه وساتي، خو په دې شرط چې خوراکي توکي او د دفاع نور وسايل يې زيات او منظم وي.

www.sikaram.com

یوولسم څپرکی

د هغو سلطنتونو په اړه چې د کلیسا تر واکمنۍ لاندې دي

اوس راپاتې ده چې یوازې د هغو سلطنتونو په اړه خبرې وکړم چې د کلیسا تر واکمنۍ لاندې اداره کېږي او هغه ستونزې وڅېړم چې د دې ډول سلطنتونو د ولکې په پیل کې رامنځته کېږي. ځکه د هغوی نیول، د ښـه بخـت او یـا د وړتیـا لـه مخـې شوني دي، خو ساتل یې له دې دواړو په یوه پورې هم اړه نه لري بلکې د لرغونو او سپېڅلو مذهبي احکامو په مرسته پر مخ بېول کېږي، چې د درناوي وړ دي. سـلطنت یې له داسې ځانګړتیاوو څخه برخمن دی چې که ټولواک هـر ډول ژونـد، چلنـد او کړه وړه خپل هم کړي، په بشپړ امن او هوساینې کې وي. داسې ټولـواکي هېوادونـه لري خو له هغوی څخه هېڅکله دفاع نه کوي، بې شمېره رعیتونه لري خو حکومـت پرې نه کوي، سره له دې ټولو بیا هم دا هېوادونه له هغوی څخه چا نه دي نیـولي، د دفاع وسایل نه لري نو د رعیتونو په اړه یې هم کومـه اندېښنه نـه شـته. څرنګـه چـې حکومت پرې نه کوي، رعیت هم پاڅون نه کوي، داسې واک او وړتیا هم نـه لـري چې یاغیان شي. له دې امله دغه هېوادونه په بشپړه سوله او هوساینه کې ژوند کـوي. ځکه د هغوی اداره د داسې قدرت په لاس کې ده چې سړی یې په اړه څـه نـه شـي ویلی او د بشر له تصور څخه پورته ده چې زه باید د هغوی په اړه نورې خبـرې ونـه کړم. ځکه هغوی د پاک خدای په مرسته ساتل کېږي او په دې صورت کې بـه یـوه سرغړونه ((ګناه)) وي چې زه دا بحث روان وساتم.

خـو کـه بیـا هـم څـوک لـه مـا وپوښـتي چـې ولـې د کلیـسا دنیـاوي واک Temporal Power تر شپږم پاپ الکسانډر وړاندې ډېر بې ارزښته و او پـه ایټالیـا کې د نفوذ ټولو ښتنانو ((ټولواکو)) هغـې تـه پـه سـپکه سـترګه کتـل، ان کوچنیـو بارونانو او نورو چې که څه هم څوکۍ یې دومره لوړې نه وې، څه اعتنا یې ورتـه نـه لرله. خو څنګه کلیسا د ځمکني واک له پلوه دومره پراخـه او سـتره شـوه، او داسـې

www.sikaram.com

مخکې تر دې چې د فرانسې ټولواک، شارل، د ایټالیـا خـاورې تـه ننـوځي، دا هېواد د پاپ، وېنېسیانو، د ناپل د ټولـواک، د مـیلان ډیـوک او وېنېـسیانو تـر ولکـې لاندې و. دغو هېوادونو تل دوه موضوعګانې په نظر کې درلودې:

لومړی دا چې د هېڅ بهرني هېواد وسله وال ځواکونه دې د ایټالیا خاورې ته نه ننوځي. دویم دا چې له دغو هېوادونو څخه به یـو هـم د خپلـې سـیمې یـا خـاورې د پراختیا په موخه ګام نه پورته کوي.

هغوی چې په کار ول په داخل کې یې په اړه اندېښمن وي، پـاپ او وېنېـسیان ول. د دې لپاره چې د وېنېسیانو څارنه وکړي او مخه یې ونیسي، د نورو ټولو یووالي یا ټلوالې ته اړتیا وه، چې پرې نېږدي د هغوی له خوا د نورو پر خـاوره تېـری وشـي، لکه د فرارا د دفاع په مسئله کې چې یې هم داسې ټلوالـه جـوړه کـړې وه او د دې لپاره چې د پاپ څارنه او مخنیوی وکړي، په کار وه چـې د روم لـه اشـرافیانو څخـه کار واخلي. دې اشرافیانو په روم کې د اورسـیني او کولونیـسي دوه مخـالفې ډلګـۍ جوړې کړې وې، چې تل به یې له یو بل سره د دښمنۍ او د ګډوډۍ د رامنځته کولو منلې پلمې له ځانه سره درلودې، تل به د پاپ د سـترګو پـه وړانـدې وسـله پـه لاس درېدل، او د پاپ د قلمرو د ضعف او بې ثباتۍ اسباب به یې برابرول.

که څه هم کله کله به د سیکسټوس Sixtus په څېر یو زړور پاپ هلته واکمن و، خو سره له دې به بیا هم نه ښه بخت، نه وړتیا او نـه هوښـیارۍ هغـه لـه دې ربـړو څخه ژغورلی شو. د کمزورۍ بل بنسټیز لامل د پاپ د دنـدې لنـډ عمـر و، پـه لـسو کلونو کې چې د یو پاپ د دندې وروستی عمر دی، پـه سـختۍ کولی شـي لـه دغـو ډلګیو څخه یوه کمزورې او د ځان تابع کړي. د بېلګې په توګه: تر څو چې بـه یـوه پاپ د کولونیسي ډلګۍ له منځه وړله، د هغه د دندې وخت پای ته رسېده او پـه دې وخت کې به نوي پاپ د هغه ځای ونیو. څرنګه چې به نوی پاپ د اورسیني د ډلګۍ دښمن و، فرصت یې نه درلود چې د کولونیسي ډلګۍ په بشپړه توګه له منځه یوسي، نو په دې صورت کې به د کولونیسي ډلګۍ له سره بیـا وده وکـړه، نـوي پـاپ بـه د اورسیني د ډلګۍ د له منځه وړلو لپاره پوره وخت نه درلود او پر ځای به یې بل پاپ

له هغوی وروسته شپږم پاپ الکساندر د پاپ دنده په لاس کې واخیسته، هغه د ټولو پاپانو برعکس چې مخکې تېر شوي ول، وښودله چې یو پاپ څنګه کولی شي د پانګې او وسلې په مرسته ستري کارنامې ترسره کړي. دې پاپ ډیوک ولنټینو د لاس آله وګرځوله، او د ایټالیا خاورې ته د فرانسې له راتګ څخه یې ګټه پورته کړه او ټولې هغه بریاوې یې ترلاسه کړې، چې وړاندې د ډیوک ولنټینو په کړنو کې وڅېړل شوې. که څه هم د هغه موخه د کلیسا د واکمنۍ پراختیا نه وه بلکې د ځوی هغه یې وه، خو سره له دې د هغه ټولو کارونو د کلیسا د واکمنۍ په پراختیا او سترتوب کې مرسته وکړه، او د کلیسا په ګټه پای ته ورسېدل.

وروسته تر دې چې پاپ الکساندر ومړ او زوی یې ډیوک له منځه لاړ، هر څه یې ځایناستو ته د میراث په توګه پاتې شول. تر دوی وروسته پاپ جولیـوس Pope Julious د پاپ په توګه وټاکل شو، چې په دې وخت کې کلیسا ډېـر زیـات واک درلود او ټوله رومانیا یې په لاس کې وه. د روم اشرافیان نور ستړي او کمزوري شوي ول، د هغوی ډلې د الکساندر د ګوزارونو په پایله کې له صـحنې وتلـې وې او پـاپ الکساندر کلیسا ته ډېره زیاته پانګه غونډه کړې وه چې تر الکساندر وړانـدې د هـېڅ یوه پاپ په پېر کې یې ساری نه و لیدل شـوی. پـاپ جولیـوس نـه یـوازې دا چـې د الکساندر پر پله لاړ او دا پانګه یې ونه لګوله بلکې نور یې هـم زیـات والـې پـه کـې راوست، او د بولونا د ولکې، وېنېسیانو د له منځه وړلو او د ایټالیا له خاورې څخـه د فرانسویانو د شړلو تکل یې وکړ، چې دغه ټول پورته شوي ګامونه له هغه سره بریالي شول. باید د هغه په ویاړ دا هم ووایو چې هغه دغه هر څه یوازې د کلیسا د واکمنۍ د پراختیا لپاره وکړل او هېڅکله یې د اشخاصو د سترتوب لپاره ګام نه پورتـه کـاوه. سربېره پر دې هغه د اورسیني او کولونیسي ډلګۍ په هماغو حدودو کې چې موندلې یې وې وساتلې، که څه هم د هغوی تر منځ د اطاعت نه کولو ځینې نظریې پیدا شوې وې، خو سره له دې هغه دوه چارې په نظر کې ونیولې:

لومړی د کلیسا د واکمنۍ پراختیا، چې هغوی یې پرې له وېرې سره مخ کړل. دویم هغوی ته د خپلو کارډینالانو د درلودلو اجازه نه ورکول و، چې د ټولو ګډوډیو بنسټیز لامل یې جوړاوه. ځکه که دې ډلګیو خپل کارډینالان درلودی، هېڅکله به په کرار نه وی ناست. په دې چې کارډینالانو له یوې خوا د دې ډلګیو په منځ کـې اور

www.sikaram.com

کلیسا د واک Pope Leo

او برم په لوړه څوکه کې ویني او داسې هیله کېږي چې کـه مخکېنیـو، د وسـلې او تورې په زور کلیسا ته سترتوب وروباښه. پاپ لیو به کلیسا په خپلو ښو اعمالو او ښې شمېره نورو فضیلتونو نوره هم ستره او درنه کـړي، چـې زمـوږ هـم همـدا تمـه تـرې کېږي.

www.sikaram.com

دولسم څپرکی

د لښکرو د بېلابېلو ډولونو او د اجيرو لښکرو په اړه

څرنگه چې د سلطنتي هېوادونو د ډولونو او ځانگړتیاؤ په اړه، چې د دې کتاب له پیله مو راخیستي دي، پر هغوی د حکومت لارې چارې، د ځواک او بې وزلۍ لاملونه، او د هر یوه د نیولو او ساتلو پر وسایلو په ځانگړي ډول خبرې وشوې، اوس غواړم د دغو هېوادونو د یرغل او دفاع د وسایلو په اړه خبرې وکړم.

مخکې مو یادونه وکړه چې څومره اړینه ده یو ټولواک د خپلې واکمنۍ بنسټ کلک جوړ کړي او که نه د ټولواکۍ له منځه تلل یې حتمي دي.

ټول سلطنتونه، که نوي، زاړه او یا مرکب سلطنتونه وي، بنسټ یې ښه قانون او ښې لښکرې دي. څرنگه چې یو هېواد د لښکرو په نشتوالي کې ښه قانون نه شي لرلی او که ښې لښکرې ولري، حتمي ده چې ښه قانون به هم لري. نو زه قوانین پـر ځـای پرېږدم او دلته یوازې د لښکرو په اړه خبرې کوم.

هغه لښکرې چې یو ټولواک یې د خپلې ځواک سیمې د ساتنې لپاره گماري، یـا د ټولـواک لـه خپلـو وگـړو ((ملـي لـښکرې)) جـوړې، یـا مرسـتندویه لـښکرې Auxiliaries او یا هم اجیرې لښکرې Mercenaries وي، او یا داچې د اجیـرو او مرستندویه لښکرو له یو گډ نظام Mixed Soldiery څخه جوړې شوې وي.

اجیرې او مرستندویه لښکرې، دواړه، بې گټې او لـه گواښـه ډکـې دي. هغـه ټولواک چې خپل هېواد په اجیرو او مرستندویه لښکرو ساتي، هېڅکلـه یـې واکمنـي نشي ټینگېدی او نه هم د دولت چارې په یوه سوله ییز چاپیریال کـې پـر مـخ بیـولی شي. ځکه دغه ډول لښکرې یو موټی نه وي او یووالی نه لري. ځانپالـه، گـډې وډې، سر غړونکې او درغلگرې دي. ملگرو ته زړورې او دښمنانو ته بې زړه دي او همـدا چې ستاسو سلطنت تر یرغل لاندې راغی، یوازې مو پرېږدي. له دې امله په سوله کې ستاسو شتمني او زېرمې لوټوي او د جگړې پر مهال دښمن ته وار ورکوي، چې تاسو

www.sikaram.com

سره •

ونیوله. څوك چې وايي((د دې تباهۍ)) اصلي لامل زمورږ تېروتنې دي، خبره يې پرځای ده، خو په دې شرط چې "زمورږ له تېروتنو" هدف هماغه تېروتنې وي، چې ما نغوته ورته کړې ده، مانا دا هغه تېروتنې نه وې چې هغوی يې تصور کاوه بلکې يوازې هغه دي چې ما يې يادونه کړې ده او لکه څنګه چې دا تېروتنې د دې ټولواکو د اعمالو پايله وه، نو زيان يې هم يوازې هغوی ګاللی دی.

اوس غواړم چې له دې لښکرو راولاړ شوي زيانونه لږ څه نور هم روښانه کړم:

د اجيرو لښکرو مشران ((قوماندانان)) يا وړ خلك وي، يا نه وي. که لايق او وړ خلك وي، تاسو باور نه شئ پرې کولی. ځکه هغوی تل د خپل سترتوب او ښه نوم

• دا د پاپ الکساندر له ټوکو څخه ده او هغې اسانۍ ته اشاره کوي چې د فرانسې پاچا اتم شارل وکولی شول ايټاليا ولکه کړي. هغه په دې وينا داسې ښکاروله چې اتم شارل يواځې په دې بسنه و کړه چې د پوځ زېرموال ايټاليا ته ولېږي چې د تباشير په مرسته خپلو لښکرو ته پنډغالي او چاونۍ ګانې په نښه کړي او په دې توګه دهغه لښکرې هلته مېشت شي او دغه هېواد تر ولکې لاندې راولي. لارډ بکن Lord Bacon په خپل کتاب *داتم هينري تاريخ* کې وايي چې شارل د ناپل هېواد داسې په چټکۍ ونيوه او بيا يې ژر له لاسه ورکړ لکه خوب چې ويني؛ هغه ټوله ايټاليا پرته له کوم ټينګاوه (مقاومته) څخه ونيوله. له دې امله پاپ الکساندر په خپله خبره کې رښتنی و چې فرانسويان له تباشير سره راغلي ول چې ځان ته پنډغالي په نښه کړي نه له توري سره چې جګړه وکړي.

www.sikaram.com

له بلې خوا که چېرې د دې لښکرو مشران ماهر او وړ خلـک نـه وي، بیـا هـم ستاسو په زیان دي او له تاسو سره د هېواد په ساتنه کې هېڅ مرسته نه شي کولی.

او که څوک ټینګار وکړي چې لښکرې اجیرې او که نورې وي، خو یـو ځـل چې د لښکرو په توګه ونیول شوې خپله دنده یو ډول ترسره کوي.

زه ځواب ورکوم: هرکله چې یو ټولواک یا ولسمشر د لښکرو په کار اچول او بیارغول غواړي، که هغه ټولـواک وي اړ دی چې د لـښکرو مـشري پـر خپلـه غـاړه واخلي، چې دا د جګړې ګټلو تر ټولو ښه لار ده او که ولسمشر وي، خپل یو باوري سردار دې د لښکرو د مشرۍ لپاره وټاکي. که په دې صـورت کـې نومـوړی سـردار خپله وړتیا ونه شي ښودلی، کولی شي هغه بدل کړي او که یو وړ او ماهر شخـصیت وي، کولی شي د قانون په مرسته یې دې ته اړ کړي چې دنده پرې نږدي.

تجربې ښودلې چې د سلطنتي او جمهوري هېوادونو له منځـه هغـه هېـواد چـې خپلې ملي لښکرې یې درلودې، د هغو هېوادونو په پرتله چې پـر اجیـرو لـښکرو یـې زړونه تړلي، ډېرې بریاوې یې ترلاسه کړي دي. چا چې په اجیرو لښکرو زړه تړلی او تکیه یې پرې کړې پایله یې ماتې ده.

سربېره پر دې هغه جمهوري هېوادونه چې خپلې ملي لښکرې لري، د هغـو پـه پرتله چې یوازې پر اجیرو لښکرو ډډه وهي، په ګرانه د پردیو تر نفوذ لانـدې راتلـی شي، په دې مانا چې د هېواد د ساتنې لپاره تر ټولـو ښـه لار دا ده چـې یـو څـوک د خپل هېواد له اوسېدونکو څخه د سرتېرو په ښه کار واخلي او مـشر یـې هـم د خپـل هېواد اوسېدونکی وټاکي.

د روم او سپارټ هېوادونه په پېړیو پېړیو وسله وال ول او خپلـې لـښکرې یـې درلـودې، پـه بـشپړه خپلـواکۍ کـې یـې ژونـد کـاوه او همدارنګـه د سـویس هېـواد اوسېدونکي هم ګرد وسله وال دي، خپلې لښکرې لري او تر ټولو خپلواک ولس بلل کېږي. د لرغونو اجیرو لښکرو بېلګه موږ د کارتاژیانو په تاریخ کې لرو، چې که څه هم د دې لښکرو مشران د کارتاژیانو خپل سرداران ول، خو له روم سره یې د لومړۍ جګړې په پای کې نژدې د همدې لښکرو له امله ماتې خوړلې وه.

www.sikaram.com

د تـبس اوسـېدونکو د ايپـي مېنونـډاس Epiminondas تـر مړينـې وروسـته مقدوني فلېپ د خپلو لښکرو سردار وټاکه، خو دې سردار د جګړې تر پای او فتحې وروسته د هغوی خپلواکي شنډه کړه. همدارنګه د ميلان اوسېدونکو د ډيـوک فلېپـو Duke Filippo تر مړينې وروسته فرانسېسکو سفورتسا د خپلې سرداری لپاره اجير کړ، چې ميلان د وېنېسيانو له يرغل څخه وژغوري، خو وروسته تر دې چې د هغوی دښمن يې مات کړ، له همدې دښمن سره بېرته يو لاس شو او ميلانيان يې چې د هغه څښتنان بلل کېدل، تس نس کړل... د دې سړي پلار سفورتسا هم چې کله د ناپـل د ملکـــې، جوهانـــا Johanna، لـــه خـــوا اجيـــر نيـــول شـــوی‌و، ملکـــه يـــې د کراواګژيو Caravaggio په جګړه کې بې دفاع او بې لښکره پرېښوده، چې په پايله کې ملکه دې ته اړه شوه چې د خپـل هېـواد او سـلطنت د ژغـورنې لپـاره د اراګـون Aragon ټولواک ته پناه يوسي او د هېواد ساتنه د اراګون لښکرو ته وسپاري.

کېدی شي څوک ووايي چې په لرغوني پېر کې خو وېنېسيانو او فلورېنسيانو د همدې لښکرو په مرسته خپله خاوره پراخه کړې ده، او د دې لښکرو مشران پرتـه لـه دې چې د ځانپالنې کوم فکر له ځانه سره ولري او يا ځانونه د دې هېوادونو ټولواکي کړي، د هغوی په چوپړ کې وه او د هغوی ساتنه يې کړې ده.

زما ځواب دا دی چې په دې صورت کې له فلورېنسيانو سره بخت ملګـری و. ځکه د اجيرو لښکرو ځينې سرداران، چې ممکنه وه د هغوی د وېرې اسباب يې برابر کړي وی، فاتح نه شول. ځينو يې په خپل منځ کې له يو بل سره سيالي کوله او نورو يې د خپلې ځانپالنې حس نورو خواوو ته اړولی و. د هغو سردارانو له منځه، چې فاتح نه شول، يو هم ګيواني اکوتو Giovanni Acuto و. څرنګـه چـې دغـه سـړی پـه جګړه کې بريالی نه شو، نو هېڅکله يې وفاداري تر ازميښت لاندې رانغله. خو ټول دا مني چې که هغه بريالی شوی وی، نو ټول فلورېنسيان بـه د هغـه تـر نفـوذ او اقتـدار لاندې راغلي وی.

سفورتسا هم د ځان په وړاندې براکسيشي Braccechi درلود او يو بل ته يې پام و. فرانسېسکو خپله ځانپالنه لمباردې ته اړولې وه، او براکسيو Braccio د کليسا او د ناپل د سلطنت پر ضد و او د ځانپالنې حس يې هم هغوی ته وراړولی و.

خو راځئ چې خپل پېر ته راشو او وګورو چې په دې وروستيو کې څـه پـېښ شوي دي:

پګولو ویټیلي، چې یو هوښیار او تجربه کاره سړی و، د فلورېنسیانو لـه خـوا د لښکرو سردار وټاکه. دغه سردار چې لومړی عادي او ساده سړی و د وخت په تېرېدو یې پرمختګ وکړ، سرداریٔ ته ورسېد او نوم یې وایست. کـه دغـه سـردار د پیـزا لـه جګړې بریالی وتلی وی، بې له شکه به د فلورېنسیانو ټول هېـواد د هغـه تـر واکمنـۍ لاندې راغلی و او که له دښمن سره یو لاس شوی وی، د فلورېنسیانو هېواد به ړنګ او وران شوی وی او د هغه په وړاندې به یې د مقاومت هېڅ اسباب نه درلودل. او که غوښتلي یې وی چې د خپلو لښکرو د سردار په توګه یـې وسـاتي نـو اړ بـه ول چـې هرې غوښتنې ته یې غاړه کېږدي.

که موږ د وېنېسیانو پرمختګونه پـه نظـر کـې ونیـسو، وبـه وینـو چـې د هغـوی سترتوب، سرلوړي او بریالیتوبونـه تـر هغـو روان ول چـې یـوازې یـې د خپـل هېـواد اوسېدونکي، که مخور، شتمن، بیوزلي او یا د وګـړو لـه ټیـټ پـوړه ول، وسـله وال جګړې ته لېږل، چې ټول په مینه روان ول. دا کار په هغوی کې له صـحرایي جګـړو څخه مخکې دود و او د صـحرایي جګـړو لـه پیـل وروسـته یـې پخـواني دودونـه او فضیلتونه هېر کړل او د ایټالیا دودونه یې خپل کړل. نو د دې کار پـه پیـل کـې چـې هغوی وغوښتل خپل هېواد ته په وچه کې پراختیا ورکړي، څرنګه چې زیات شهرت او لوې سیمې یې درلودې، له خپلو سردارانو څخه یې د وېرې احساس نه کاوه، خو د خاورې له پراختیا وروسته په تېره بیا د کارمګنولا Carmignola تر مـشرۍ لانـدې یې د دې تېروتنې زیان ولید او پرې پوه شول. ځکه وېنېسیانو ته د دې سړي زړورتیا او تجربه جوته شوې وه، په ځانګړي ډول هغه وخـت چـې تـر مـشرۍ لانـدې یـې د میلان ډیوک ته هم د جګړې په ډګر کې ماتې ورکړه، چې په دې ډول د وېنېـسیانو په منځ کې ډېر نوم وایست، خو له بلې خوا په اوسنیو جګړو کې ډېر پخ او زړه نازړه و او د پخوا په څېر یې جګړه نه کوله، نو وېنېسیان پوه شول چې هغه نورې بریاوې نه شي ورپه برخه کولی. ځکه دې سردار نور نه غوښتل چې هغوی لپاره په کلکه جګړه وکړي. وېنېسیانو هم د دې وس نه درلود چې واک ترې واخلي. ځکه نو د دې لپاره چې خپلې لاسته ورغلې سیمې بېرته له لاسه ورنه کړي او ځانونه وژغوري، اړ شـول چې هغه ووژني.

تر دې وروسـته یـې بـارټولومیو دا برګـامو Bartolomeo da Bergamo ، روبرټو دا سان سیورینو Roberto da San Severino او د پټیګلیانو کونټ the count of Pitigliano او د هغوی په څېر نور د سردارانو په توګه اجیر کړل.

www.sikaram.com

د دې سردارانو په پېر کې د وېنېسیانو یوازېنۍ اندېښنه د لاسته ورغلیو سیمو له لاسه ورکول ول، نه نورې برياوې. د بېلګې په توګه: هغوی وروسته د ویلا Vaila په جګړې کې ټولې هغه سیمې، چې په اتو سوو کلونو کې یې د بې شمېره ستونزو په ګاللو تر واک لاندې راوستې وې، له لاسه ورکړې... له همدې ځایه څرګندېږي، هغه ګټې چې د اجیرو لښکرو له جګړې ترلاسه کېدې، ډېرې کمې او ورو ((سستې)) وې، خو زیان یې ډېر چټک او د زغملو نه و.

دغه خبرې بیا زموږ پام ببرته ایټالیا ته اړوي. هغه هېواد چې په کلونو کلونو یې ځان په اجیرو لښکرو ساتلی دی، نو په کار ده چې دا موضوع ښه وڅېړم، چې د دې لښکرو پیل او پرمختګ په ښه توګه روښانه شي او که بیا څوک د هغوی د سمون په موخه ګام پورته کوي ښه مالومات به هم په کې ولري او په خورا اسانۍ به یې په سمون لاس پورې کړي. وروسته تر هغې چې په دې وروستیو کې د ایټالیا له خاورې د امپراتورۍ لاس لنډ شو او پاپ د کلیسا واکمني په دنیاوي واک نوره هم پیاوړې کړه، ایټالیا پر نورو کوچنیو هېوادونو ووېشل شوه. ځکه چې د زیاترو لویو ښارونو اوسېدونکو د خپلو اشرافیانو پر ضد وسله راپورته کړه، له هغه ځایه چې دغه اشرافیان د امپراتور له مرستې برخمن ول، نو تل به یې پر خلکو واکمني چلوله او د کلیسا کشیشان هم د دې لپاره چې دنیاوي واک ترلاسه کړي، له هغوی سره یې د مرستې لېوالتیا ښودله، نو په پایله کې د دې ښارونو ډېرو اوسېدونکو، چې عادي ژوند یې درلود، د ټولواکۍ مقام ته ورسېدل او له همدې ځایه داسې پېښې شول چې ایټالیا نیمایي د کشیشانو او نیمایي د جمهوریت په لاس کې ولوېږي. څرنګه چې د کلیسا واکمنان کشیشان ول او د جمهوریت مشران داسې ښاریان ول چې په جګړو او لښکریزو موضوعاتو کې یې هېڅ تجربه نه درلوده او له وسلې سره روږدي نه ول. همدا وه چې په ایټالیا کې یې د اجیرو لښکرو خبر رابرسېره کړه، چې د دې کار لپاره بهرنۍ لښکرې په کار وګومارل شوې.

لومړنی شخص، چې دې ډول لښکرو ته یې نوم ورپه برخه کړ او نړیوالو ته یې وروپېژاندې، رومانیایی البریګو دا کونیو Alberigo da Conio و، چې براکسیو او سفورتسا هم د دې سړي د لارې لارویان او د هغه په جګړه ییزه ښوونځي کې د روزل شویو کسانو په ډله کې راځي. دغه دواړه څېرې په خپلو وختونو کې د ایټالیا یوازېني واکمنان تېر شوي دي. تر هغوی وروسته ګڼ شمېر سرداران راپیدا شول، چې تر دې دمه یې د ایټالیا د لښکرو مشري پر غاړه اخیستې ده، چې د تورې او زړورتیا

www.sikaram.com

Ferdinand له خوا ړنګ او د سویسیانو Suitzers لـه خـوا یـې سپکاوی وشو.

د اجیرو لښکرو د ارونو لومړنی موخه دا وه چې د پلي نظـام اهمیـت لـه منځـه یوسي، چې په دې کار وکولی شي د خلکو په نظرونو کې خپل کسان کـاري او وړ وښیي او دا کار یې د دې لپاره ترسره کاوه، چې هېڅ یـوه سـیمه او ملکیـت یـې پـه اختیار کې نه درلود، یوازې د خپلې لښکریزې دندې په تنخا یې د خپلو سرتېرو ټول لګښت نه شو برابرولی او یو څو پلیو سرتېرو هغوی ته بشپړ واک نه شو ورپـه برخـه کولی او که غوښتي یې وی چې د پلیو شمېر زیات کړي، په واک کې یې نه وه. نو هغوی سپرې لښکرې په کار وګومارلې. څرنګه چې سپرو لـښکرو تـه یـې ډېـر لاس رسی نه درلود، نو د دې لښکرو د یو منځني یا نسبتاً کم شمېر په مرسته هغوی ځان یو څه ټینګ کړ، یو څه ویاړ او درناوی یې پیـدا کـړ او د دې لـښکرو اداره کـول هـم دومره ستونزمن نه ول. خو وروسته بیا دا ترتیب دومره دود شو چې په یو شـل زریـز لښکر کې به دوه زره پلي سرتېري هم نه لیدل کېدل. دې سردارانو تـل هڅـه کولـه، چې خپل ځانونه او سرتېري له ستړیاوو او ګواښونو وژغوري، هېڅکله یې څوک پـه جګړه کې نه وژل بلکې اسیران کول یې او بیا به یې تر بریا وروسته پرته له کوم قید او شرطه پرېښودل. د شپې له خوا یې پر ښارګوټو یرغل نه کاوه او هغوی چـې بـه د ښار په چوڼیو کې میشت ول، له ښاره بهر نه وتل، چې پر یرغلګرو لښکرو د شپې لـه خوا یرغل وکړي. هغوی له خپلـو چـاوڼیو یـا لـښکرکوټونو خندقونـه او مـورچې نـه تاوولې، په ژمي کې یې جګړه نه کوله او د دې ټولو ترتیباتو لپاره یې خپل ځانګړي نظامي ارونه ټاکلي ول، چې هغوی لکه مخکې چې وویل شول، له ستونزو او سـختو کارونو خلاص وي. په دې توګه دې لښکرو د ایټالیا هېواد لـه مریيتـوب او بـدمرغۍ سره مخ او د پردیو په ذهن کې سپک او حقیر کړ.

www.sikaram.com

دیارلسم څپرکی

د مرستندویه، ګډو او ملي لښکرو په اړه

د ناکاره ځواکونو یو بل ډول مرستندویه لښکرې یا Auxiliaries دي او هغه وخت کارول کیږي چې یو ټولواک خپل بل سیال له لښکرو سره یوځای خپلې مرستې او دفاع ته راوبولي. لکه چې په دې وروستیو کې د پاپ جولیوس له خوا ترسره شول. کله چې یې د فرارا په جګړه کې ولیدل چې اجیرې لښکرې دومره اغېزمنې نه دي مرستندویه لښکرو ته یې مخه وکړه. د دې کار لپاره یې د اسپانیا له پاچا فردیناند سره تړون لاسلیک کړ، یو شمېر پلې او سپرې لښکرې یې له سردارانو سره یو ځای خپلې مرستې لپاره واخیستې.

مرستندویې لښکرې ښایي د خپل ځان لپاره ښې او ګټورې وي. خو د هغه چا لپاره چې د خپلې مرستې لپاره یې رابللې دي، له زیان او ګواښه ډکې دي. که هغوی ماتې خوري نو ښکاره ده چې تاسو جګړه بایلئ یا ماتې خورئ او که هغوی جګړې ګټي، نو تاسو د هغوی تر اسارت لاندې راځئ.

که څه هم لرغونی تاریخ له داسې بېلګو څخه ډک دی، خو زه د پاپ جولیوس د دې نوې پېښې یادونه کوم. دا هغه پېښه ده چې ډار یې تر اوسه هم زموږ په ذهن کې دی.

د فرارا ولکې ته د پاپ جولیوس دومره بیړه وه چې پرته له دې چې لـه ځانـه سره څه فکر وکړي ځان یې د پردیو غېږ ته واچاوه. خو سره له دې بخت له هغه سره ملګری شو او دریمه پېښه شوه، نو له دې کبله یې د دې بې ځایه ټوپ تریخ خوند ونه څاکه. څکه وروسته تر دې چې د هغه مرستندویو لښکرو په راونا Ravenna کې ماتې وخوړه، سویسي لښکرې د ناڅاپي برید په ترڅ کې راپاڅېدلې او د پاپ او نورو د هیلو برخلاف یې فاتحین وشړل او له منځه یې یووړل او داسې پېښ شول چې که څه هم د هغه ((پاپ)) لښکرو ماتې خوړلې وه، خو هغه د دښمن تر اسارت لاندې

www.sikaram.com

فلورېنسيانو په داسې حال کې چې ملي لښکرې يې نه درلودې، لس زره فرانسوي سرتېري يې راوستل او پيزا يې کلابنده کړه دې کار هغوی ته داسې ګواښونه پېښ کړل چې زغمل يې له بل هريوه ستونزمن حالت څخه سخت و. د دې لپاره چې د قسطنطنيې امپراتور ځان د ګاونډيو له شر څخه خلاص کړي، د ترکيې له لښکرو څخه يې لس زره سرتېري د خپلې مرستې لپاره يونان ته راوبلل او څه وخت چې جګړه پای ته ورسېده، د ترکيې لښکرې له يونان څخه ونه وتلې او دا د لامذهبانو Infidels تر لاس لاندې د يونان د غلامۍ پيلامه وه.

نو هر څوک چې هيله لري له فتحې او بري څخه بې برخې پاتې شي، پرېږدئ چې له مرستندويه لښکرو څخه کار واخلي. ځکه د هغوی خطر او زيان د اجيرو لښکرو په پرتله څو ځلې ډېر دی. بلونکي ته تياره تباهي له ځان سره راوړي. ځکه هغوی ټول يو لاس دي او د خپلو سردارانو امر ته په بشپړه توګه غاړه ږدي. خو اجيرې لښکرې تر فتحې وروسته د مرستندويو لښکرو په پرتله ډېر اوږد وخت او مساعدو فرصتونو ته اړتيا لري، چې ناوړه ګام پورته کړي او تاسو ته زيان دروررسوي. سربېره پر دې هغوی په يوې ټولنې پورې اړه نه لري، بلکې ډلې ډلې دي. هغوی له ټولواک څخه اجوره ترلاسه کوي، د ټولواک له خوا په کار اچول کېږي او د هغوی پر سر سرداران ټاکل کېږي. نو ممکنه نه ده چې په دې چټکتيا او اسانۍ دومره واک ترلاسه کړي چې ټولواک له ګواښ سره مخ کړي.

لنډه دا چې د ټولواک لپاره د اجيرو لښکرو خطر، د هغوی بې زړه توب او د مرستندويه لښکرو خطر د هغوی زړورتيا ده. هوښيارو ټولواکو تل له داسې لښکرو څخه ډډه کړې او يوازې يې پر ملي لښکرو ډډه وهلې او که يې په داسې يو حالت کې ماتې هم خوړلې، هغه ماتې يې پر هغې فتحې پورته ګڼلې ده چې د پرديو لښکرو په مټ ورپه برخه کېږي. او ورته جوته شوې چې کومې فتحې د پرديو لښکرو په مرسته يو ټولواک ته ورپه برخه کېږي، حقيقي فتحې نه دي. نو پکار ده چې په دې ځای کې سزار بورجيا او د هغه اعمال يو ځل بيا تکرار کړم:

ډيوک رومانيا ته د فرانسوي مرستندويه لښکرو په مرسته ننوت او د هغوی په مرسته يې ايمولا Imola او فورلي Forli ولکه کړل. خو وروسته ورته جوته شوه چې دا لښکرې د باور وړ نه دي او په دې فکر چې له اجيرو لښکرو له خوا ورته لږ

www.sikaram.com

اوس که تاسې د ډيوک بورجيا مقام او اعتبار د فرانسوي، اورسـيني او ويټيلـي سرتېرو په پېر کې ((چې مرستندوېې او اجيـرې يـې نيـولې وې)) او هغـه مهالـ چـې يوازې يې له خپلو کسانو څخه پر جوړو شويو لښکرو باور کاوه وارزوئ، نو وبه وينئ چې له دې لښکرو سره څومره توپير لري، هغه د ملي لښکرو پر وفادارۍ او ربښتينولۍ وياړ ي او د نورو لښکرو په پرتله يې څو ځلې غوره بولي. اوس يې هر څوک د ملي پوځ په درلودلو څومره درناوی کوي.

ما نه غوښتل چې د ايټالويانو له پېښنو او موضوع څخه ليرې لاړ شم، په تېره بيا هغه پېښې او بېلګې چې په نژدې وختونو کې ترسره شوي يا اوس هم روانې دي. خو د سيراکوس اتل Hero the Syracusan هم بايد د يوې بېلګـې پـه توګـه راولـم چې له تېرو يادو شوو کسانو څخه دی.

دا سړی د سـيراکوس د اوسـېدونکو لـه خـوا د لـښکرو سـردار وټاکـل شـو او سملاسي يې جوته کړه چې اجيرې لښکرې ((هغه لښکرې چې موږ يې په ايټاليا کې لرو)) بې ګټې دي. ځکه خو نه شو کولی د خدمت تمه ترې وکړو. نو څرنګه چې نه يې شو کولی هغوی وساتي يا يې منحل کړي، له ناچارۍ يې ټول له تورې تېر کـړل او هوډ يې وکړ چې نور به له بل چا څخه د مرستې تمـه نـه کـوي او بايـد لـه خپلـو خلکو څخه د جوړو شو لښکرو په کارولو سره جګړه پيل کړي.

په دې ځای کې غواړم چې د لرغـوني مـتن Old Testament ((د اوسـني انجيل هغه برخه چې د يهودو ژوند ته بېله شوې ده)) يوې پېښې ته اشاره وکړم، چې مطلب يې زموږ له موضوع سره ډېر نژدې تړاو لري:

کله چې حضرت داود عليه السلام David په خپلخوښي توګه طالوت Saul تـه ځان حاضر کړ چې له فلسطيني پهلـوان جـالوت Goliath سـره بـه جګـړه کـوي. طالوت د تشويق لپاره هغه ته خپله وسله ورکړه. خو حضرت داود عليه السلام دغه وسله وانه خيسته او ويې ويل: "له دې وسلې څخه چې تر اوسه پورې يې ازمويلې نه ده، نه

www.sikaram.com

نو دې پايلې ته رسېږو چې د نورو وسلې پر سرې غتې او يا درنې وي، يا سرې ډېر ټينګ نيسي چې په هر حالت کې ستاسو له عملياتو څخه مخنيوی کوي.

د يوولسم لوېي پلار اووم شارل، چې په خپلې زړورتيا او لښکرو يې انګريـزان له فرانسې څخه وشړل، ښه ورته جوته شوه چې ترڅو ملي لښکرې ونه لري پر دښمن يې برلاسي ناشونې ده ، نو له همدې امله يې فرمان صادر کړ چې په ټول هېواد کـې دې سپرې او پلې ملي لښکرې برابرې شي.

تر هغه وروسته يې زوی د پلار دود مات کړ، ملي لښکرې يې منحل کـړې او له سويس څخه يې اجيرې لښکرې راونيولې چې د هغه ځای ناستو هم همدا تېروتنـه وکړه او اوس يو داسې حالت ته رسېدلي دي چې سلطنت يـې لـه ګـواښ سـره مـخ کړی او د خطر د يوې سرچينې حيثيت ورته لري.

څکه هغوی دا ټول وياړ او شهرت سويسي اجيرو لښکرو ته ورپه برخه کـړ او خپلې ملي لښکرې يې په بشپړه توګه بې ارزښته کړې او څرنګه چې يې پلي پوځونه په بشپړه توګه له منځه وړي او سپرې لښکرې يې د پرديو تر لاس لاندې ورکړي. نو د فرانسې لښکرې د سويس له لښکرو سره ګډې ((څنګ په څنګ)) جګړې ته داسې روږدې شوې دي چې فکر کوي د سويسي يا نورو بهرنيو لښکرو له مرستې پرته يـې برې ناشونی دی. ان تر دې چې د سويسي لـښکرو سـيالي هـم نـه شـي کـولی او لـه مرستې پرته يې هم د دې جوګه نه دي چې پر دښمن برلاسي شي.

په دې ډول د فرانسې لښکرې له دوو ډلو څخه جوړې شوې، چې نيمـايي يـې اجيرې او نيمايي يې ملي لښکرې وې. که څه هم د دواړو ګډون له يوازې مرستندويه يا يوازې اجيرو لښکرو څخه څو ځلې ښه دی. خو بياهم د ملي لښکرو په پرتله ډېرې بې ارزښته او د ټيټې کچې دي.

ښکاره ده چې که د فرانسې هېواد د ملي لښکرو په اړه د اووم شارل له مقرراتو څخه سرغړونه نه وی کړې او نوره يې هم پراختيا ورکړې او ساتلي يې وی، نو هېواد به يې هېڅ‌چاته غاړه نه وی ايښې. خو د انسان ناکافي عقل سړی په داسې چـارو کـې ښکېلوي، چې په پيل کې ښې او بريالی ښکاري، خو په هغو کې نغـښتي زيانونـه نـه شي تشخيصولی. لکه مخکې چې مو اشاره ورته وکړه، دا د تودې تبې پـه شـان دي چې نه شو کولی په اسانی سره يې تشخيص کړو.

له دې ځايه داسې ويلی شم: هوښيار ټولواک مصيبتونه تر ودې دمخه ښېلوي او دا لرليد او ځيرکتيا يوازې لږو خلکو ته ورکړل شوې ده.

که موږ د روم د امپراتورۍ د لومړي پېر راپرځېدنې علتونه وارزوو، وبه وينو چې اصلي علت يې د اجيرو ګوتي Goths لښکرو په کار وړل ول. چې له همدې ځايه د روم د امپراتورۍ نفوذ او قدرت د ضعف خوا ته لاړ او هغه ټوله مېړانه يا نېک صفتونه، چې روميان يې دې مقام ته رسولي ول، نورو ته ولېږدول شول او د روم د امپراتورۍ د له منځه وړلو اسباب يې برابر کړل. ځکه داسې لښکرې يې نه درلودې چې په وروستيو ورځو کې ترې دفاع وکړي.

لنډه دا چې له ملي لښکرو پرته هېڅ هېواد په امن کې نه دی. خو که خپلې باوري ملي لښکرې او هغه زړورتيا چې له هېواد څخه د دفاع کولو لپاره يې په کار ده ونه لري، نو ځان دې خپل بخت ته وسپاري. د هغه چا اقتدار او شهرت ډېر لنډ عمری او بې ثباته دی چې بنسټ يې پر يو حقيقي ځواک نه وي ولاړ. چې دا ځواک ملي لښکرې دي. له ملي لښکرو څخه هدف هغه لښکرې دي چې د ټولواک د خپل هېواد له اوسېدونکو، د ولکې لاندې وګړو او نورو تر لاس لاندې کسانو څخه جوړې شوې وي او له دې پرته نورې ټولې لښکرې يا اجيرې او يا مرستندويې دي.

که پر هغو ارونو او مقرراتو چې ما يې وړانديز کړی دی، په کلکه عمل وکړئ په اسانۍ کولی شئ يو ملي لښکر چمتو کړئ او که د لوی سکندر د پلار، فلېپ، ځانګړو طرحو ته چې د ملي لښکرو د چمتوالي لپاره يې په کار وړي پاملرنه وشي او هغو وسايلو څخه چې نورو سلطنتونو او جمهوري هېوادونو د خپلو ځانونو د سمبالولو او د لښکرو په جوړولو کې کارولي دي ګټه واخلئ، کولی شئ په اسانۍ ملي لښکرې تيارې کړئ. زه پر دې اصولو پوره باوري يم.

www.sikaram.com

څوارلسم څپرکی

د جګړه ییز هنر په برخه کې د ټولواک دنده

یو ټولواک باید تل د جګړې د وسایلو د نظم او ترتیب پـه اړه فکـر وکـړي. ځکه چې دا کار د یوه ځواکمن لښکر د رامنځته کولو لپاره اړین دی. او له دې پرته نور څه د خپلې زده کړې لپاره ونه ټاکي او نه بل هوډ ولري. ځکه دا یوازېنی فن دی چې له هر یوه ټولواک څخه یې د زده کړې تمه کېږي. دا فن له داسې ارزښت څخه برخمن دی چې نه یوازې میراثي ټولواکي په خپله څوکۍ هماغسې ټینګ ساتي بلکې عادي خلکو ته یې هم د یوې اغېزمنې وسیلې په بڼه دا توان ورکړی چې پرمختګ وکړي او دا څوکۍ ترلاسه کړي.

له بلې خوا موږ په وار وار لیدلي هغو ټولواکو چې خپل وخت د دې پـر ځـای چې د لښکرو په ترتیب او تنظیم کې تېر کړي، په هوساینې او راحت کې تېر کـړی دی، خپل هېواد او څوکۍ یې له لاسه تللې او نورو ته ورپه برخـه شـوې ده. څرنګـه چې له دې هنر څخه غفلت کول د دې بدمرغۍ یوازېنی سبب دی، نو په دې هنر کې مهارت هم د ټولواکۍ مقام ته د رسېدو ډاډمنه لار ده.

فرانسېسکو سفورتسا د لښکریزو چارو په فن کې د خپل مهارت له امله له یـوه عادي او ساده سړي څخه پرمختګ وکړ مارشال شو او د میلان هېواد د ټولواکۍ مقام ته ورسېد. زامنو یې چې د پوځي ژوند له ستونزو او سختیو څخه ډډه کوله، په داسې حال کې چې د یوه ټولواک زامن ول، له دې څوکۍ څخه عـادي وګـړو تـه راټیـټ شول.

د بدمرغۍ له نورو لاملونو سره سره، چې د لښکرو او وسلو د نـه لرلـو لـه املـه رامنځته کېږي، یو دا هم دی چې ټولواک له حقارت او کرکې سره مخ کـوي او دا له هغو بلاګانو څخه ده چې باید ټولواک پخپله ترې لکه لاندې چې ویل شـوي، پـه کلکه ځان وساتي.

www.sikaram.com

بې وسلې له وسله وال سره ډېر توپير لري او معقوله نه ده چې وسله وال سړی دې په مينه او خوښۍ بې وسلې ته غاړه کېږدي، يا دا چې بې وسلې دې د خپلـو يـو شمېر وسله والو پلويانو تر منځ سوله ييز ژوند ولري. ځکه يوه خوا په خـواره سـترګه ګوري او بله بې اعتماده وي، چې ممکنه نه ده په دې توګه په خپلو کې سره يو ځای په ښه ډول کار وکړي. له دې امله د جګړې له هنر څخـه نـاخبره ټولـواک لـه نـورو بدمرغيو او نيمګړتياوو سره سره چې وړاندې يې يادونه وشوه، د خپلو لښکرو په منځ کې د درناوي وړ نه دی او خپله ټولواک هم نه شي کولی چې په دې توګه پر هغوی اعتماد وکړي او زړه ورپورې وتړي. نو ټولواک ته په کار نه ده چې لـه جګـړې او لښکريزو چارو پرته خپل فکر په نورو مسايلو بوخت کړي او د جګړې له وخت څخه ورته ښه ده چې د سولې او کرارۍ پر مهال ډېر ارزښت ورکړي او له تمرين سره يې ځان روږدی کړي، او دا کار هغه له دوو لارو ترسره کولی شي: لـومړی د عمـل لـه لارې او دويم د تيورۍ له لارې.

د عمل په طريقه کې خپله ټولواک اړ دی چې خپلې لښکرې په مشق او بـدني روزنه کې منظمې او چابکې وساتي، تل لـه لـښکرو سـره پـه ښـکار کـې واوسـي او تعقيب يې کړي، چې له دې لارې يې بدن له سختيو، سـتونزو او زغـم سـره روږدی کېږي او بيا له خپل سيمه ييز طبيعت څخه پوره ځان خبر کړي.

هغه بايد مطالعه کړي چې غرونـه څـومره هـسک، واديـانې څـومره پراخـې او دښتې يې څه ډول پرتې دي؟ او بيا د ټولو ځايونو موقعيتونه پـه بـشپړ دقـت وارزوي. ځان له سيندونو، ځنګلونو او جبه زارو څمکو سره ښـه اشـنا کـړي، د خپـل هېـواد د ځمکې په اړه پوره جزيات او اړين معلومات پيدا کړي.

دغه ډول معلومات ټولواک ته د دوو ټکو له مخې ارزښت لري: لومړی دا چې خپل هېواد به په ښه توګه وپېژني او دا ځواک به ورکړي چې په ښه توګه يـې دفـاع وکړي.

دويم دا چې د هېواد ټولو نقطو، سيمو او د هغوی لـه وضـعې سـره تـر اشـنايۍ وروسته په اسانۍ کولی شي د نورو ايالتونو او هېوادونو موقعيت او څرنګوالی نظر تـه راولي. ځکه د ټوسکاني تپې، درې، دښتې، سيندونه او جبـه زارې ځمکـې نـژدې لـه هغو سره، چې په نورو هېوادونو کې پرتې دي څرګند ورته والی لري.

نو له دې امله د يوه هېواد د سيمه ييز طبيعت او څرنګوالي د څرګندې ښې پـه اړه له پوهې او خبرتيا څخه کولی شو په ډېرې اسانۍ د يو بل هېواد سيمه ييز طبيعت

www.sikaram.com

نو هغه ټولواک، چې دغه ډول معلومات او مهارتونه نه لري، د يوه وړ ټولواک له مهمو ځانګړنو څخه بې برخې دی. ځکه د دغو معلوماتو په لرلو کولی شي د خپل دښمن لښکرې په نابېره برید هکې پکې کړي او پر هغوی برلاسی شي.

د خپل پنډغالي ((کیمپ)) لپاره يو مناسب ځای وټاکي، لښکرې له جبه زارو او ځنګلونو څخه په امن ځای کې تمې کړي، لښکرو ته څه ډول لارښوونه وکړي، پـه څه ډول او چېرته لښکرې په ليکو کې ودروي او جګړه سنبال کړي، څه ډول، کوم ځای کې، په کومه لار له دښمن څخه کړۍ راتاو کړي او په جګـړه کـې پرمختـګ وکړي؟

د اکيانيانو د واکمن فيلوپويمين Phillopeomen، له نورو سـتاينو سـره سـره چې مؤرخينو پرې پېرزولي دي، يوه دا ده چې هغه به تل د سولې پر مهالـ د جګـړه ييزو نقشو پر مطالعه بوخت و او د جګړې د اړوندو چارو پرته به يې بـل څـه تـه پـه ذهن کې ځای نه ورکاوه. او څه وخت چې به له خپلو ملګرو سره د خپل هېـواد پـر سيمو ګرځېده، زياتره به درېده او له هغوی سره به يې دلايل ويل او پوښتنې بـه يـې ترې کولې، چې که دښمن د هغې تپې پر سر ځای پر ځای شوی وي او موږ له خپل لښکر سره په دې ځای کې تم يو، له دې دوو ډلو څخه کومه يوه د جګړې د ارونـو له مخې ښه موقعيت لري او د پرمختګ په حال کې ده؟ څنګـه کـولی شـو پرتـه لـه مرګ- ژوبلې پر هغوی برید وکړو؟ او که هغوی پر شاتګ ته اړ شي، څنګه کـولی شو هغوی پسې واخلو؟ په دې توګه يـې ټـول نظـامي مـسايل لـه خپلـو ملګـرو سـره رابرسېره کول او د ټولو پېښو په اړه، چې ممکن د جګړې پر مهال رامنځتـه شـي، لـه هغوی سره خبرې کولې، او په خورا دقت يې د هر يوه نظر اورېده، بيا يې خپل نظـر او خپله ګروهه په ډېره ساده توګه هغوی ته بيانوله او د دغو نظريو د اثبات لپـاره بـه يې کافي دلايل وړاندې کول.

له هغه ځايه چې هغه ((فيلوپويمين)) مخکې له مخکې په جګړه ييزو چارو کې ښه فکر کاوه او د لښکرو مشري يې تل پر خپله غاړه اخيسته، نو هېڅکلـه بـه داسـې پېښه نه رامنځته کېده چې هغه به له وړاندې ورته چاره نه وه سـنجولې، يـا بـه يـې د اواري لار نه وه ورته پيدا کړې.

www.sikaram.com

د تیوري یا فکري روزنې په طریقه کې یو ټولواک ته پـه کـار ده چـې تـاریخ ولولي، او د نومیالیو او سترو څېرو کړنې په پام کې ونیسي او ځان پرې پوه کړي چې دغو نومیالیو د جګړې پر مهال څه ډول کړنې ترسره کړي او څـه ډول لارې چـارې یې کارولي دي؟ د هغوی د فتحې وسایل او ماتې علتونه وارزوي، چې له ماتې څخه مخنیوی او د فتحې تقلید یې وکړي.

پر دې ټولو سربېره یو بل کار هم شته چې باید ترسـره یـې کـړي او دا کـار د لرغوني پېر نومیالیو هم کړی دی. هغه دا دی چې له تاریخي او نومیالیو څېـرو څخـه یوه د نمونې په بڼه وټاکي، بیا یې د کړنو تقلید وکړي او د دې نومیـالي سـړي ټـولې کړنې، بریاوې او د ژوند پېر تل په نظر کې ونیسي او د خپلو ټولو کارونو د سرمـشق په بڼه یې وکاروي. د بېلګې په توګه لـوی سـکندر تـل د اکـیلس Achilles تقلیـد کاوه، د روم قیصر به له سکندر او سیپیو Scipio به بیا د لوی کوروس تقلید کاوه.

که څوک د لوی سکندر هغه تاریخ چې ګزېنوفون Xenohone کـښلی دی ولولي، د سیپیو په ژوند کې به وګوري چې کړنې یې د لوی کـوروس سـره څـومره ورته وې او دې کړنو د هغه جلال، سترتوب او ویاړ څومره زیات کړی و. پـه پـاک لمنی، ادب، مهرباني، سخاوت او نورو ځانګړنو کې یې له لوی کـوروس سـره بـشپړ ورته والی درلود، چې ګزینوفون یې د دې ځانګړنو ډېره ستاینه کړې ده.

نو په کار ده چې یو هوښیار ټولـواک دا ټـول ترتیبـات او تـدابیر پـه پـام کـې ونیسي، په تېره بیا د سولې پر مهال بېکاره پاتې نه شي او غفلت ونـه کـړي بلکـې لـه سولې څخه بشپړه ګټه پورته کړي چې پر ټولو ګواښـونو برلاسـی شـي او کلـه چـې بخت پاڅون پرې کوي، په وړاندې یې تیـاری ولـري او د نـاوړه بخـت د یرغـل پـه وړاندې ودرېږي.

www.sikaram.com

پنځلسم څپرکی

د هغو ځانګړنو په اړه چې له امله يې وتلې څېرې په تېره بيا ټولواکي ستايل کېږي يا پړ بلل کېږي

اوس د دې وخت رارسېدلی چې د يو ټولـواک د چلنـد او اړيکـو پـه اړه څـو خبرې وکړم، چې له خپل ولس او ملګرو سره بايد کـوم اصـول او مقـررات مراعـت کړي؟

لکه چې پوهېږو ډېرو پر دې ټکي ليکنې کړي دي، چې ټولواک بايد څه ډول چلند خپل کړي، چې د ستاينې وړ وګرځي او زه په دې باور يم چې د دې موضـوع بيا يادول به زما له خوا د نورو په ذهن کې څه ځانښودنه تصور کـړي او مغـروره بـه ښکاره شم، په تېره بيا کله چې په دې موضوع کې زما نظر، د هغو نظرونو سرچپه وي چې تر اوسه نورو وړاندې کړي دي.

خو زما موخه تل د داسې مطالبو ليکل دي چې که څوک يـې د لوسـتلو مينـه وال وي ګټه ترې پورته کړي. نو ښه به دا وي چې تر تصوره د موضوع ربښتيني اړخ ته غوره والی ورکړم. ځکه نورو يو شمېر جمهوري او سلطنتي حکومتونه د خيال پـه نړۍ کې انځور کړي او داسې يې مجسم کړي دي، چې هېڅکله په ربښتيني ډول نـه دي رامنځته شوي او نه چا ليدلي دي. ځکه په کومه طريقه چې بشر ژوند کوي او په کومه طريقه چې بايد ويې کړي، ډېر توپير سره لري او هغه څوک چې په خپل چلند کې له هغې طريقې څخه چې اړتيا ورته لري، او بايد وې کاروي، غفلت کوي، خپلې تباهۍ ته لار اواروي. نو له دې امله هغه څوک چې په ټوله ربښتنولۍ او پاک زړه هر يوه کار ته ملا تړي، ډېر ژر به د هغو په منځ کې چې زيان رسـونکي دي، لـه منځـه ځي. ځکه نو يوه ټولواک لپاره چې غواړي په خپله څوکۍ کې پاتې شي، حتمـي ده

www.sikaram.com

د دې لپاره چې د يو ټولواک د کړنو په اړه بې بنسټه خيالات يو څنګ ته کړو او يوازې يې رښتينی اړخ وڅېړو، وايم ټولې هغه سترې څېرې چې تر دې دمه ستايل شوي، په تېره بيا هغه واکمن چې په لوړو څوکيو کې ول، يو به يې سخي و او بل بخيل، يو به کازمن (حريص) او بل بېکازه، يو ظالم بل زړه سواندی، يو به بې وفا و او پر ژمنه نه درېده، بل به يې وفادار او پر ژمنه ولاړ و، يو به ښځنوک او بې زړه و، خو بل زړور، يو به دوديال او بل به بې ډبه، يو چړچمار او بل پاک لمنی، يو خواخوږی او رښتينی، بل ټګمار او چالاک، يو ټينګ او بل اوښتونکی، يو درونـد او بل سپک، يو ديندار او بل بې ګروهې او بېدينه او همداسې نور.

پوهېږم هر څوک به دا ومني چې کـه يـو ټولـواک د ټولـو پورتنيـو ځـانګړنو درلودونکی وي، بې له شکه چې ټول به يې ستايي. خو څرنګه چې د دې ټولو نېکو ځانګړنو په بشپړه توګه درلودل او دا چې هر يو د موقع پر وخت رعايت کړي، د بشر تر وسه پورته ده، ځکه د بشر وضعه دا اجازه نه ورکوي.

نو په کار ده يو هوښيار ټولواک زيات ځانساتی وي او له هغو ځـانګړنو څخـه چې د کرکې احساس راپاروي او پايله يې د هغـه راپرځېـدل دي، مخنيـوی وکـړي. همداراز که ممکنه وي د دې لپاره چې خپله څوکۍ يې ساتلې وي، لـه ځانـه داسـې ځانګړنې وښيي چې څوکی او مقام يې پرې له لاسه نه ځي.

خو سره له دې ټولو، که ناوړه حالات او غيرعادي پېښې يـې دې تـه اړ کـړي چې په ځينو توندو اعمالو لاس پورې کړي، نو په ترسره کولو کې دې هـېڅ زړه نـه وهي. او له هغې پېرتيا او سزا څخه، چې د دغو اعمالو د ترسره کولو لـه املـه ممکـن ورسره مخامخ شي، هم هېڅ ونه ويرېږي، ځکه که دا اعمال ترسره نه کړي نو د خپل هېواد او مقام په ژغورلو کې به له ډېرو ستونزو سره مخامخ شي.

نو اوس که دا موضوع په بشپړه پاملرنه او دقت وڅېړل شي، نو جوتـه بـه شـي چې ځينې اعمال، که څه هم يوه ښېګڼه ښکاري، خو که په پرله پسې توګـه ترسـره شي نو د ټولواک په تباهۍ تماميږي. له بلې خوا ځينې نور اعمال او ځانګړنې، که څه هم په ظاهره کې ډېرې بدې برېښي، خـو کـه پـه پرلـه پسې توګـه ترسـره شـي، نـو ټولواک ته به ډېر برياليتوبونه ورپه برخه کړي او له ګواښونو به يې وساتي.

www.sikaram.com

شپاړسم څپرکی

د ټولواک د سخاوت او بخیلۍ په اړه

که له پورتنیو یادو شویو ځانګړنو څخه د لومړنۍ په اړه خبرې پیل کړو، نو وایم ښه به وي چې یو ټولواک سخي وپېژندل شي، خو سخاوت پرته له شهرته هغه ته زیان رسوي .که سخاوت پر ځای او په موقع هم وکارول شي او په کې مشهوره نه شي او څوک یې درک نه کړي، بیا به هم ټولواک د بخیل په نامه تورن وي. نو له همدې امله د دې ځانګړنې لرل په دې شرط چې هر سړی یې ومني، په یوه ټولواک کې ډېره د ستاینې وړ ده.

خو که ټولواک غواړي ټول خلک په دې وپوهوي چې سخي دی، اړ کېږي چې خپله ټوله شتمني په دې لاره کې ولګوي او د شتمنۍ له پایته رسېدو وروسته، د دې لپاره چې خپل نوم وساتي، اړ کېږي چې پر ولس لوړې مالیې ولګوي او دخلکو د مالونو او شتمنیو په ولکه کولو او په بې شمېره نورو هلو ځلو لاس پورې کړي چې له لارې یې پیسې ترلاسه کولی شي، خو په دې کړون ډېر ژر د ځان پـه وړانـدې د ولس کرکه راپاروي. او که نېستمن او تش لاسی پاتې شي، هم د خلکو په ذهن کې حقیر معلومېږي، په دې توګه په خپل سخاوت د ډېری ولس حق تر پښو لاندې کوي او یوازې یو څو تنه خوشالوي، او ځان له سختو ګواښونو سره مخ کوي، خو کله چې یې دې ګواښونو ته پام شي، او غواړي چې له دې اعمالو لاس واخلي او خپل چلنـد ته بدلون ورکړي، سملاسي د خلکو د شتمنۍ د غاصب په نوم تورن کېږي.

نو یو ټولواک پرته له دې چې زیانونـه ونـه ګـالي، نـه شـي کـولی خپـل ځـان مشهوره کړي. له دې کبله ښه خبره داده چې یو هوښیار ټولواک په دې ځانګړنه ځان روږدی نه کړي، که څه هم دغه کار ټولواک د بخیل په نوم مشهوروي. ځکـه هغـه وخت چې ولس ته څرګنده شي چې د ټولواک د سپما له املـه مـالیې د هېـواد ټـول لګښتونه پوره کوي، همدارنګه پرته لـه دې چـې د خپـل ولـس پـر اوږو کـوم ښېټـی

www.sikaram.com

موږ په خپل عصر کې هـم ډېـر ټولـواکي ليـدلي دي، چې هېـڅ ډول سـترې کارنامې يې نه دي پرېښي، پرته له هغو ((ټولواکو)) چې د بخيل په نامه مشهور ول، نور ټول له ماتې سره مخ شوي دي.

دويم پاپ جوليوس ځان په سخاوت مشهور کړ، چې د پاپ څـوکۍ تـه ځـان ورسوي، خو وروسته له هغې چې دغه څوکۍ يې ترلاسه کړه، نور يې هڅه نه کولـه چې په دې ځانګړنو مشهور شي او د فرانسې له ټولواک سره يې د جګړې پـه اوږدو کې هېڅکله پر ولس ماليې ونه لګولې او زياتره لګښت يې له هغو زېرمو څخـه چـې مخکې يې سپما کړې وې پوره کړ.

که د اسپانيا اوسني ټولواک ځان د سـخاوت پـر ځانګړنـه مـشهور کـړی وی، هېڅکله به يې په هغو جګړو کې، چې پيـل کـړې يـې وې، بريـاوې نـه وې ترلاسـه کړې. څکه نو که يو ټولواک د خپل ولس له لوټولو ډډه وکړي، خپل هېواد د دښمن له ګواښه وژغوري، خپل ځان له حقارت او بېوزلۍ خلاص کړي، له دې وروسته لـه لوټمارۍ څخه ځان وژغورلی شي او نور نه ورته اړکېږي، بايـد د بخيـل پـه توګـه د خپل شهرت انديښنه په زړه کې ونه ساتي.

سخاوت له هغو ځانګړنو څخه دی چې لرونکی يې په پای کې د ټوالواکۍ لـه مقام څخه لاس اخيستنې ((استعفا)) ته اړباسي، او بخيلي کـه څـه هـم يـو عيـب يـا نيمګړتيا ده، خو بيا هم ټولواک ته د حکومت کولو وس ورکوي او په خپله څوکۍ کې يې ساتي.

که څوک ووايي چې ((د روم)) قيصر Caesar د خپل سخاوت او بخشيشونو له امله امپراتورۍ ته ورسېد او ګڼ نور څکه لوړو څوکيو ته ورسېدل چې پر سخاوت مشهور ؤ.

زه ځواب ورکوم چې يا خو تاسو ټولواک ياست او يا غـواړئ چـې ټولـواک شئ. که تاسو ټولواک ياست، سخاوت تاسو ته زيان رسوي، خو که چېـرې غـواړئ

www.sikaram.com

که څوک ټينګار وکړي چې ډېر خلک که څه هم سخيان بلل کېدل ټولواکي شول او په خپلو لښکرو يې ډېرې لويې کارنامې هم ترسره کړې، زه په ځواب کې وايم چې هغه شتمني او مالونه چې يو ټولواک يې لګوي، يا د ټولواک خپله شتمني وي يا د ټولواک د رعيت مال وي او يا د پرديو. که دغه شتمني يې خپله يا د رعيت وي، له بخيلۍ څخه بايد کار واخلي او که د پرديو شتمني وي بيا نو هيڅ ډول رخې او بخيلۍ ته اړتيا نشته او بايد د سخاوت دا موقع له لاسه ور نه کړي.

هغه ټولواک چې د خپل لښکر مشري پر خپله غاړه اخلي او د دې لښکر ساتنه د لوټ تالان، تاړاک، شوکو او له نورو څخه په زور زياتي د قلنګ په اخيستلو کوي، ښکاره ده چې بايد د دغه ډول شتمنيو او مالونو په لګولو کې سخاوت وکړي، که نه لښکرې به د خپل مشر ملاتړ ونه کړي. او هغه شتمني چې نه په ټولواک او نه هم رعيت پورې اړه ولري، ټولواک کولی شي د لوی کوروس، قيصر او سکندر په څېر يې په ازادانه ډول خلکو ته وبښي . دا په دې چې دلته تاسو د بل چا پر مال سخاوت کوئ، ستاسو قدر او قيمت نه لږوي بلکې نور يې هم ډېروي. دا يوازې د ستاسو د خپلې شتمنۍ بښځايه لګول دي چې زيان دررسوي.

سخاوت د نورو ځانګړنو په پرتله تاسو ژر کمزوري او بې وسه کوي. مانا شتمني مو په چټکۍ ضايع کوي. ځکه کله چې تاسو پر سخاوت بوخت ياست، خپل ټول هغه وس، چې بايد تر پايه خپل سخاوت پرې وساتئ، له لاسه ورکوئ، چې په دې توګه بېوزلي او تش لاسي کيږئ، د ولس په نظرونو کې حقير او بې ارزښته ښکارئ. که وغواړئ چې ددې مخنيوی وکړئ او خپل سخاوت وساتئ، نو اړ کيږئ چې خپلې ځانپالنې ته وده ورکړئ، په زور زياتي د نورو مالونه واخلئ او په ازادانه ډول يې ولګوئ، چې دغه ګام تاسو له کرکې سره مخامخ کوي او بايد ټولواک ترې ځان خوندي وساتي.

بخيلي که څه هم د غندنې وړ ده، خو د ولس په زړونو کې کرکه نه راپاروي. نو هوښياري په دې کې ده چې د بخيلۍ شهرت ته غوره والی ورکړل شي، که څه

www.sikaram.com

www.sikaram.com

اوولسم څپرکی

د ټولواک د تېرې او زړه سوې په اړه
داچې کوم يو ښه دی؟
ټولواک سره مينه ښه ده او که ترې وېره؟

که د تېرو شويو څانګړنو له لړۍ څخه د يو شمېر نورو په اړه خبرې وکړو، نو وايم چې هر ټولواک بايد تل زړه سواند او ښېونکی وي نه سخت زړی، خو بايد تل يې پام وي چې له دې زړه سوې يې څوک ناوړه ګټه پورته نه کړي.

که څه هم سيزار بورجيا په بېرحمۍ مشهور و خو د هغه تېري پـه رومانيـا کـې سوله ټينګه کړه او يووالی يې ورووباښه. که حقيقـت تـه پاملرنـه وکـړو، دا سـړی لـه فلورېنسيانو څخه ډېر زړه سواندی و، ځکه فلورېنسيانو په دې هوډ چـې ظالمـان ونـه بلل شي، پرېښوده چې د پيسټويا Pistoia ښار د اړوپېچ او خپل منځي دښمنيو له امله ړنګ شي.

نو ټولواک بايد د ظالم د څانګړنې څه پروا ونه کړي چې نسبت به يې هغه تـه وشي. په تېره بيا هغه وخت چې خپل ولـس پـرې يـو مـوټی، مطيـع او ځانتـه وفـادار وساتلی شي. ځکه کله چې ګډوډۍ او ناامنۍ د څو ګامونو په پورته کولـو لـه منځـه يوسي او سوله ټينګه کړي، تر دې بـه ډېـر زړه سـواند او بـښونکی وبلـل شـي، چـې پرېږدي د ډېر زړه سوي له امله يې ګډوډۍ او اړودوړ رامنځته شي او په پای کې يې د سولې او ټيکاو ځای په بشپړه بې نظمۍ، وژنو، چورتالان، شوکو او داړو بدل شـي. ځکه دغه ګډوډۍ او بې نظمۍ د ټول ولس د ژوبلې سبب کېږي. خو هغه سختۍ چې د ټولواک له خوا ترسره کېږي، يوازې څو کسانو ته متوجه وي.

www.sikaram.com

د ټولواکو له منځه بیا د هغه چا لپاره چې نـوی دې څـوکی تـه رسـېدلی وي، شونې نه ده چې د بېرحمی له دې تور څخه ځان وساتي، ځکه نوی هېواد له ګواښونو ډک وي.

لکه ویرژیل Virgil چې د ډیډو Dido پر خوله د خپل پېر تېـری پـر ځـای بولي او دلیل وړاندې کوي چې سلطنت یې نوی ؤ.

‘Res dura, et regni novitas me talia cognut
Moliri, et late Fines Custode tueri

زما د هیلې او تقدیر برخلاف، یو نوی تخت او نوی هېواد ما اړباسـي چـې لـه خپل قلمرو څخه د دفاع لپاره خپل ټول ځواک وکاروم او د خپل هېواد پولې په دې بېرحمی او سخت زړیتوب وساتم.

نو یو نوی ټولواک باید نه ډېر ژر باوری وي او نه په ډېرې اسانی تحریک شي او نه داسې وي چې له ګواښونو وډار شي بلکې د احتیاط او اعتمـاد پـر یـوې ګـډې لارې خپلې چارې پر مخ بوځي، داسې چې نه ډېر اعتماد هغه له خپلې ځان ساتنې بې پروا کړي او نه ډېره بې باوري او بدګماني هغه داسې کړي چې زیـاتي د زغملـو نـه وي.

په دې ځای کې دا پوښتنه راپورته کېږي چې ایا له یوه ټولواک سره مینـه ښـه ده او که داچې وېره ترې وشي؟

د دې پوښتنې ځواب داسې دی چې ټولواک باید لـه دواړو بـرخمن وي. خـو څرنګه چې نه شو کولی مینه له وېرې سره یو ځای په یوه سړي کې راغونډه کړو، نو که داسې شي چې له دواړو څخه یوه وټاکو، نو وېره لـه مینـې څخـه څـو ځلـې بـې خطره او خوندي ده. ځکه بشر په ټولیز ډول ناشکره، اوښتونکی، غدار، له خطـره پـه ځان ژغورلوکې هڅاند او تل د شخصي ګټو په فکر کې وي، تر هغو چې لـه تاسـو څخه استفاده کوي او تاسو ګټه وررسوئ، په وړاندې مو وفادار دی او په دې وخـت کې تیار دی چې خپل ځان، شتمني، ژوند او خپل اولاد تر تاسو ځار کـړي، پـه دې شرط چې تاسو بېړنی اړتیا ورته ونه لرئ، خو چې د ازمـوینې وخـت راورسـېږي او هغوی ته اړتیا پېښه شي، ټول مخونه اړوي او ستاسو په وړاندې درېږي.

له دې کبله هغه ټولواک چې له نورو لارو چارو څخه غفلت کوي او یوازې د هغوی پر ژمنو ډډه وهي، خپله واکمني ړنګوي. ځکه هغه ملګرتیا چې د ښو افکـارو او سترتوب له لارې نه بلکې د سوغاتونو او پیسو له لارې رامنځته کېږي، بې له شکه

www.sikaram.com

خلک د هغه چا په پرتله چې وېره ترې کيږي، له هغه چا سره په درغلتيا کې چې زړه سواندی وي او مينه ورسره کېږي، لېږ زړه وهي. ځکه مينه د اړتيا او مجبوريت د يوه نازکه اړيکي په واسطه ساتل کيږي او د بشر مجاز ته په پام سره دغه اړيکی له خپل وار سره سم د يوې شخصي ګټې په تحريک شليږي، خو وېره تل د هغوی په ذهن کې وي او د سزا په وړاندوينې پورې تړلې ده، چې دا اړيکی هېڅ وخت نه شليږي.

په هر حال، يو هوښيار ټولواک بايد له وېرې څخه په داسې هوښياری کار واخلي، چې که ځانته محبوبيت جلب نه کړي، خلک کرکه هم ترې ونه کړي. کله چې له يو چا څخه وېره کيږي او د کرکې وړ هم نه وي، ښه زغمل کيږي او تر هغې په واک کې پاتې کيدی شي، چې د خپل ولس شتمنی او ناموس ته يې لاس نه وي غزولی، خو که چېرې دې ته اړ وي چې څوک ووژني، وژنې لپاره يې بايد سم قضاوت، روښانه دلايل او علتونه له ځان سره ولري.

پر دې ټولو سربېره، ټولواک بايد د ولس شتمنی ته لاس ونه غزوي، ځکه خلک د پلار مړينه هېروي، خو له پلاره ورپاتې شتمني يې له زړونو نه وځي. او هسې هم د خلکو د شتمنيو د ولکې لپاره پلمې څه لږ نه دي. ځکه هغه چا چې يو ځل د نورو پر شتمنيو او شوکو داړو ژوند کړی وي، تل کافي دلايل له ځانه سره لري او بيا بيا يې ولکه کوي، په داسې حال کې چې وژنو او د وينې تويولو لپاره يوازې د ګوتو په شمېر دلايل موندل کيږي او هغه هم ژر له کاره لوېږي، مانا بيا بيا يې نه شو کارولی.

خو کله چې يو ټولواک له خپلو لښکرو سره يو ځای وي او يا يې ګڼ شمېر لښکرې لاس لاندې وي، هېڅکله بايد د تېري له نسبت څخه چې هغه ته به ورکړل شي، وېره ونه لري بلکې د دې ځانګړنې په وړاندې بشپړه بې اعتنايي وښيي. ځکه د يو لښکر مشر، چې په دې ځانګړنه مشهور نه وي، نه شي کولی لښکرې يو موټی وساتي يا يې دندې ته تنظيم کړي او د هرې ستونزمنې پيښې لپاره يې په کار واچوي. د هانيبال Hannibal د عجيبو کارنامو له منځه دغه يوه ډېر شهرت لري؛ ګڼ شمېر لښکرې، چې د هغه تر قوماندې لاندې وې، په بېلابېلو ملتونو پورې يې اړه درلوده او ټول په دې نيت ورسره تللي ول چې په بهرني هېواد کې جګړې وکړي. خو بيا هم نه

www.sikaram.com

خو که هانيبال په دې بېرحمۍ او سخت زړيتوب مشهور نه وی، نو د هغـه بـې شمېره نورو فضيلتونو او نېکو ځانګړنو به د دې اغېزې په رامنځته کولو کې بـسنه نـه وی کړې.

لنډنظرو ليکوالانو چې کله د هغه د کارنامو ستاينه کړې، دا يوه ځانګړنه، چـې د هغه د نورو ځانګړنو د برياليتوب يوازېنی علت دی، تر نيـوکې لانـدې راوسـتې. دا چې له دې ځانګړنې پرتـه بـه د هغـه نـور فـضيلتونه بـې اغېـزې شـوي وی، د سـيپيو Scipio په پېښنه کې يې ليدلی شو. سيپيو نه يوازې دا چې د خپلې دورې يو نومانـد او غوره شخصيت ګڼل کېږي بلکې د بشر په تاريخ کې هم ځانګړی ځای لري. خـو سره له دې کله چې په اسپانيا کې و، لښکرو د هغه پـه وړانـدې پـاڅون وکـړ او دې پاڅون د هغه له زښتې زياتې مهربانۍ او نرمښت پرته کوم بل دليـل نـه درلـود. ځکـه لښکرو ته يې داسې خپلواکي ورکړې وه چې له لښکريزو مقرراتو او اصولو سـره نـه وه برابره، او د همدې اخلاقي ځانګړنې په لړلو سره د روم د سنا په ناسته کې فابيوس ماکسيموس Fabius Mximus پر هغه تور ولګاوه چې د روم لښکرې يې فاسدې کړې دي. بيا چې کله لوکريانيان Locrians د يو شمېر لښکرو له خوا، چې د هغـه د يوه صاحب منصب تر قوماندې لاندې ؤ، د ظلم او تېري ښکار شول، هغه نه د دې تېريو پور ورکړ او نه يې خپل دغه صاحب منصب په دې سرغړونه پـه سـزا محکـوم کړ. د هغه د دې بې اعتنايۍ علت هماغه نرمښت او زړه سوی ؤ. د سنا د غونـډې پـر مهال چې يو چا د هغه ملاتړ کاوه، وويل: "ډېرو خلکو د نـورو پـر تېروتنـو د ګـوت نيونې پرځای دا ښه زده کړي چې له خپلو تېروتنو څه ډول مخنيوی وکړي؟".

که سيپيو په دې حال پاتې وی او قومانده يې په لاس کې درلودی، ارومرو بـه يې دغه سترتوب او نېک نوم له منځه تللی وی، خو څرنګه چې هغه خپله د سـنا پـه واک کې و، نه يوازې دا چې د هغه دغه زيان رسوونکی طبيعت همداسې پټ وساتل شو بلکې هغه ته يې يو ډول وياړ هم وروباښه.

www.sikaram.com

خو که بېرته د مېنې او د وېرې سوال ته وګرځو، زه دې پایلې ته رسېږم چې خلک مینه په خپله خوښه او وېره د ټولواک په هغې کوي. نو یـو هوښـیار ټولـواک باید هغه اړخ ټینګ کړي، چې په خپل لاس کې یې دی، نه هغه چې د نورو په لاس کې وي.

خو لکه چې مخکې مو هم یادونه وکړه، دومره دې وکړي چې د ولس کرکه د ځان په وړاندې ونه پاروي.

www.sikaram.com

اتلسم څپرکی

ټولواک باید خپله ژمنه څه ډول وساتي؟

ټول مني چې ځانګړنې لکه وفاداري، سپېڅلتوب او له چالاکۍ او چل ول څخه ځان ساتنه په یوه ټولواک کې څومره د ستاینې وړ دي، خو سره له دې زموږ تجربې او هغه پېښې چې زموږ په وخت کې تېرې شوې دي ښیي هغه ټولواکي چې د خپلې ژمنې په ساتلو کې پابند نه و او د نورو پر پـوهې یـې د غلبـې راز یـوازې درغلـي او چالاکي ګڼلې ده، ستر کارونه یې سرته رسولي دي او پایله یې تر هغـو کـسانو ډېـره ښه وه چې له نورو سره یې په معامله کې له رښتینولۍ څخه کار اخیستی دی.

نو تاسې باید پوه شئ، چې موخې ته د رسېدو لپـاره پـر دوو لارو تـګ کـولی شئ: یو د قانون له لارې او بل د ځواک یا زور زیاتي له لارې. لومړۍ لار له انسانانو سره ښایي او دویمه له ځناورو سره. څرنګه چې لـومړنۍ لار ډېـره کارنـده نـه ده نـو دویمې ته اړتیا پیدا کېږي. نو ټولواک باید ددواړو لارو سمه او پر ځای کارونـه زده کړي او د دواړو لارو د کارونې موقع لاسته راولي. لرغونو لیکوالانو له خوا په کنایي ډول ټولواکو ته ښوول شوې، چې څرنګه اکیلس Achilles او د لرغـوني پېـر نـور ټولواکي سنټور چیرون ته سپارل شوي ول؟

دا چې هغوی باید نیم انسان او نیم ځناور ښوونکی ولري، په دې مانا و چې یو ټولواک باید د یادو شویو دواړو خویونو کارونه زده کړي او پوه شي چې دغه دواړه خویونه یو له بل پرته نشي پاتې کېدی.

ددې لپاره چې ټولواک په څه ډول د ځناورو له خوی څخه په بشپړ ډول ګټه واخلي، باید د ځناورو له منځه د کیدړې او زمري ځانګړتیـاوې غـوره کـړي. ځکـه زمری تل په جال کې نښلي او ګیدړه له لیوانو ځان نشې ساتلی. نو د کیـدړې خـوی باید ولري چې جال وپیژني او زمری وي چې لیوان وویروي. هغه څوک چې یوازې د زمري پر ځانګړنو ډډه وهي هوښیار نه دی.

www.sikaram.com

نو که یوه هوښیار واکمن ته د ژمنې ماتول ډېر په ګټه وي یا یې د ژمنې په وړاندې پراته لاملونه نور له منځه تللي وي ټولواک نه شي کولی او نه ورته پکار ده چې خپله کړې ژمنه وساتي.

که خلک په زړونو کې پاک وی، نو زما دغه سلا به پر ځای نه وه، خو څرنګه چې انسان په باطن کې زیان رسونکی دی او له چا سره وفا نه کوي، نو هېڅوک اړ نه دي چې د هغوی په وړاندې وفادار او رښتینی پاتې شي او نه ټولواک له خپلې ژمنې څخه د اوښتو لپاره د منلو دلایلو د وړاندې کولو څه کمی لري.

له همدې څخه د اوس مهال بې شمېره بېلګې درکولی شم چې څومره ژمنې او کلکې وعدې د ټولواکو د تخلف یا له ژمنې څخه د بې اعتنایی له امله ماتې او ناچله شوې دي او د دغو ټولواکو له منځه چې چا د ګیدړې رول په ښه توګه لوبولی شو، پر ګردو بریالی وتلی دی. خو باید پوه وي چې د دې ځانګړنو بڼې ته څه ډول بدلون ورکړي؟ او باید په دوه مخې او د درواغو په ادعا کې ښه روږدی وي.

خلک سادګان دي او تل دې ته لار اواروي چې څوک یې تېر باسي . نو هغه څوک چې د تېرایستلو په لټه کې وي تل یې په چاپېریال کې داسې څوک پیدا کوي چې تېروتلو ته تیار وي.

نه شم کولی له یوې اوس مهالې بېلګې څخه تېر شم: شپږم پاپ الکساندر په خپل ټول عمر کې د خلکو له تېرایستلو پرته بل څه هوډ نه درلود او له دې امله هغه سادګان چې تیار و تېروځي، په چاپېریال کې یې ډېر پیدا کېدل.

هېڅا د هغه هومره پر قسم پیاوړې شوې ژمنې نه ورکولې او نه څوک د هغه په څېر د ژمنو د ساتلو مینه وال ښکارېدل. خو څرنګه چې هغه د بشر فطرت په ښه ډول پېژندلی و، ټولې تېرایستنې او له ژمنو څخه سرغړونې د هغه له هیلو سره سمې بریالۍ کېدې.

له دې کبله، یوه واکمن لپاره د ښو ځانګړنو لرل چندان مهم نه دي. اړینه دا ده چې د دې ځانګړنو د تش په نامه ښودلو فن یې په ښه توګه زده وي. په جرئت ویلی شم که هغه په رښتینې توګه د ښو ځانګړنو خاوند وي او پر هغو عمل وکړي په زیان یې تمامېږي، خو د دې ځانګړنو تش په نامه ښودل بې له دې چې په رښتیني مانا یې ولري ورته ګټور دي. د بېلګې په توګه: ډېره ښه ده چې سړی زړه سواندی، وفادار، خواخوږی، عادل، پر مذهب ولاړ ځان وښيي او په باطن کې هم همداسې وي، خو د سړي فکر باید داسې عیار وي چې که چېرې یوه ورځ د دې ځانګړنو متضادو هغو

www.sikaram.com

په کار ده ټول په دې وپوهېږي چې يو ټولواک، په تېره بيا نوى هغه نه شي کولى ټولې هغه ځانګړنې چې يو څوک پرې قدرمن ښکاري تل له ځانه وښيي. کله کله د دې لپاره چې خپل دولت وژغوري، اړکېږي چې د صداقت، ملګرتيا، خواخوږۍ او ديندارۍ خلاف کارونه ترسره کړي. له دې کبله اړينه ده چې خپل فکر ته هسې بدلون ورکړي چې د بخت توپاني څپې او ګرځېدنه يې ورته اړباسي.

نو ټولواک اړ دى چې له دې پنځو ځانګړنو څخه پرته بل څه په ژبه رانه ولي، داسې چې که سړى هغه ووينې او يا څه ترې واوري، د ټولواک د زړه سوي، وفا، خواخوږۍ او ديندارۍ په اړه هېڅ شک هم ورته پيدا نه شي، په تېره بيا د وروستۍ ځانګړنې ځان ښودنه له بلې هرې ځان ښودنې څخه ډېر ارزښت لري. ځکه د نړۍ خلک په سترګو قضاوت کوي، نه په لاس، په دې مانا چې ډېرى خلک يوازې هغه څه چې ښکاره دي، په سترګو ويني، ډېر لږ خلک کولى شي د سړي باطن لمس کړي.

خلک خپل ټولواک هسې چې د سترګو په مخ کې يې ښکاري ويني او يوازې د ګوتو په شمېر د هغه له اصليت څخه خبر دي او همدا لږ خلک هم د اکثريت له عقيدې سره د مخالفت کولو جرئت نه کوي. ځکه هغوى پوهېږي چې اکثريت د سلطنت له ملاتړ څخه برخمن دي.

سربېره پر دې د ټولو خلکو اعمالو، په تېره بيا د ټولواکو هغو لپاره يوه داسې محکمه نه شته، چې په اړه يې سړى د وړانديز غوښتنه وکړي، نو خلک يې پر پايله قضاوت کوي.

نو په کار ده چې ټولواک يوازې د خپلې خاورې او ځان د ژغورنې په فکر کې وي. هرکله چې يو ټولواک وکولى شي خپل واک په خپل قلمرو کې ټينګ کړي، هر عمل چې د دې موخې د لاسته راوړلو لپاره له هغه ترسره کېږي، په پوره ستاينه او درناوي يې په اړه قضاوت کېږي او ټول يې تايدوي . ځکه عام خلک په ظاهره تېروځي او د دې نړۍ اوسېدونکي هم له همدې عامو خلکو څخه جوړ شوي دي. لږکي په اکثريت کې هېڅکله د پښو ځاى نه شي پيدا کولى.

www.sikaram.com

•یو ټولواک، چې نه غواړم نوم یې یاد شي، پر وفا او سولې بانـدې لـه ټینګـار پرته بل هېڅ څه نه کوي، خـو کړنـې یـې د دواړو بـرعکس دي او کـه هغـه لـه دې ځانګړنو څخه یوه هم رعایت کړې وی، نو له سلطنت، اعتبار او ښه نوم څخه به یـې بې برخې کړی و.

• د اسپانیا ټولواک فردیناند دی، کله چې مکیاوېلې د دې کتاب په لیکنه بوخت و، د یوه داسې ټولواک نوم اخیستل د هغه لپاره له ګواښه ډک کار و.

www.sikaram.com

نولسم څپرکی

له کرکې او حقارت څخه په څه ډول باید ځان وساتې؟

څرنګه چې د غوره ځانګړنو په اړه مو مخکې خبرې وکړې، پاتې برخه یې غواړم په لنډه توګه په دې ډول وڅېړم:

لکه چې په مخکېنۍ برخه کې هم وارزول شول، یو ټولواک باید تل په دې فکر کې وي چې د خپل ځان په وړاندې کرکه ونه پاروي. که له دې کاره په مخنیوي کې بریالی شي، نو خپله دنده یې په ښه توګه سرته رسولې ده. که څه هم ممکن له نورو پېرتیاؤ سره مخامخ شي، خو له ګواښه یې باید هېڅ وېره ونه لري.

لکه چې وویل شول یو ټولواک تر ټولو لومړی په دې له کرکې سره مخامخ کېږي چې لوټمار وي او د خپل ولس شتمنۍ او ناموس ته لاس غځوي. تر نورو ټولو لارو له دې لارې په ځانګړي ډول ډېر له کرکې سره مخامخ کېږي، چې باید له دواړو څخه ځان وساتي.

خلک داسې دي چې کله یې څوک شتمنۍ او نا موس ته لاس نه وراوړدوي، ځانونه خوښ او سوکاله ګڼي او ټولواک اړ دی چې یوازې د څو کسانو له ځانپالنې سره سیالي وکړي، چې د هغوی مخنیوی به هم بېلابېلې لارې ور اسانه کړي.

یو ټولواک هغه وخت حقیر او د کرکې وړ شمېرل کېږي چې بې ثباته، سپک، ښځنی، تنګ نظری، بې تکله او پرېکنده ونه ګڼل شي. نو یو ټولواک باید د دې ځانګړنو په وړاندې په کلکه مبارزه وکړي، ځان په خورا دقت ترې وژغوري او هڅه وکړي چې په خپلو کړنو کې ځان ځواکمن، درونډ، زغم لرونکی، پرېکنده او هوښیار وښیي. باید له ولس سره په ځانګړو معاملو کې داسې وښیي چې قضاوتونه یې نه ګرځېدونکي دي او ځان داسې مجسم کړي چې څوک یې د تېرایستلو خیال په زړه کې ونه ګرځوي او نه ځان ترې تېر کړي.

www.sikaram.com

که يو ټولواک په دې بريالی شي چې د ځان په وړاندې د ولس دغـه ګروهـه رامنځته کړي، نو په حقيقت کې يې ځان د ولس په نظر کې ډېر زيات محترم کړی او هغه ټولواک چې ولس ته په دې کچه محترم وي راپرځول او پـه وړانـدې يـې د دسيسو جوړول خورا ستونزمن کار دی. همداراز کله چې پـه ولـس کـې محبوبيـت ولري او د يوه غوره شخصيت په نظر ورته کتل کېږي، له بهر ه به په اسانی تر يرغل لاندې را نه شي. ځکه يو ټولواک تل د دوه ډوله ګواښونو په منځ کې دی: يو دننه د رعيت له خوا او بل له بهر څخه د بهرنيو ځواکونو يا هېوادونو له خوا.

له بهرنيو ځواکونو څخه د ښو لښکرو او وفادارو متحدينو په مرسته کولی شـي دفاع وکړي. ځکه که ښې او منظمې لـښکرې ولـري، تـل کـولی شـي ښـه ملاتـړي ((متحدين)) ترلاسه کړي. کله چې بهرني اختلافات په ښه توګه حل شي، نو کورنۍ چارې هم په خپله سمېږي. خو په دې شرط چې وار له مخه د دسيسو له لارې زياتې ګډې وډې شوي نه وي او ناکرارۍ په بشپړ ډول وده نه وي کړې.

که هغه ګامونه چې لازم دي او ما يې په پرله پسې توګه يادونه کړې ده، په ښه توګه واخيستل شي او پر هغه لار، چې ما ورښودلې ده، تګ وکړي، که بهرنۍ چارې ترېنګلې هم وي تر هغې چې له خپلې دفاع څخه نهيلی شوی نـه وي، د سـپارټ ((د ټولواک)) نبيس، په څېر چې تفصيل يې مخکې تېر شـو، د دښـمن د هـر يرغـل پـه وړاندې به درېږي.

خو د خپل ولس په اړه بايد ووايم: کله چې بهرنۍ چـارې ترينګلـې وي، بايـد ټولواک له هغو څخه، چې ممکن په داخل کې په پټه د دسيسې پـه جوړولـو بوخـت وي وېره وکړي او ټولواک له دې دسيسو څخه هغه وخت ژغورل کېدی شي چې په خپل ولس کې کرغېړن او حقير نه وي بلکې ښه اړيکي ورسره ولري او له ځانه يـې خوشاله وساتي. د دې ځانګړي ټکي رعايت لکه چې مخکې مو په تفصيل سره وويل يو ټولواک لپاره ډېر اړين دی.

همداراز د دسيسو په وړاندې چې ممکـن پـه سـلطنت کـې ګـډوډي رامنځتـه کړي، د ټولواک لپاره يوه اغېزمنه لار دا ده چې د خپل ولس په مـنځ کـې حقيـر او کرغېړن نه وي. ځکه څـوک چې دسيـسه جـوړوي هيلـه يـې دا وي چې خلـک د ټولواک پر وژنه خوښ کړي. خو کله چې ټولـواک کرغېـړن نـه وي او د دسيـسې جوړوونکي ته جوته شي چې د دسيسې په جوړولو د خلکو د خوشالتيا پـر ځـای پـر هغوی تېری کوي او کرکه يې راپاروي، هېڅکله به د دې تګلارې خپلولو ته زړه ونه

www.sikaram.com

کله چې د دسیسې جوړوونکی له یوې خوا د دې کار پایله وارزوي او له بلې خوا یې د شکمنو ناراضیانو له خوا مخامخ ګواښ ته پام شي، د ټولواک د یوه نـژدې ملګري یا د هغه د یوه سر سخته دښمن په بڼه اړ دی چې د ټولواک په وړاندې خپله وفاداري وساتي.

لنډه دا چې د دسیسې د جوړوونکي پر مخ بې شـمېره سـتونزې پرتـې دي. د بېلګې په توګه: د هغوی په منځ کې بې باوري، له یو بل څخه وېره، کینـه او د سـزا وړاندوینه د دې سبب کرځي چې هغه له دسیسې څخه وګرځـوي او د ټولـواک پـه خوا کې د ټولواک پلویان، قانون، دولت او د سلطنت سترتوب او جلال ولاړ دي او ملاتړ یې کوي. کله چې د ټولواک په وړاندې د ولس مینـه او پېرزونـه هـم پورتنیـو عواملو ته ورزیاته شي، هغه به ډېر بې غوره او بې سرښتې سړی وي چې لا به هـم د دسیسې د جوړولو هیله کوي. ځکه چې د دسیسې جوړوونکي په ټولیز ډول د خپلې دسیسې له عملي کولو څخه د یوه جرم د رامنځته کېدو وېره لري. پـه دې مانـا چـې هغوی په خپله دسیسه ځان ته د ولس غضب راماتوي او ځانته په کې دښمنان ګوري له دې کبله له هغوی څخه د تېښتې لار هم نه لري. نو د دې لپاره چې ولس له ځانـه ناخوښه نه کړي، اړ دی چې له دسیسې څخه لاس واخلي.

دا موضوع په تاریخ کې بې شمېره بېلګې لري، خو زه یې دا یوه را اخلمه چې زموږ د پلرونو له یادښت څخه تر مـوږه رارسـېدلې ده او دا د اوسـني انیبـال د نیکـه، میسر انیبال بنتي وګلي Messer Annibale Bentivogli کیسه ده چې د بولونـا ټولواک و. هغه د یوې دسیسې په ترڅ کې د کانېشي Canneshi لـه خـوا پـه یـوه غلچکي برید کې ووژل شو. له میسر ګیواني Messer Giovanni پرته چې په هغه

www.sikaram.com

نو کله چې يو ټولواک د خپل رعيت له ملاتړ څخه برخمن وي او په وړانـدې يې درناوی لري، بايد له وړو دسيسو وېره ونه کړي. خو کله چې ولـس لـه ټولـواک څخه ناخوښه وي او په وړاندې يې د کرکې احساس کوي، بايد له هرې چارې او هر سړي وېره وکړي.

ښه سنبال شويو او منظمو هېوادونو او ټولواکو هراړخيزه پاملرنه کړې او داسـې ترتيبات يې نيولي دي چې هېڅکله د دې هېوادونو مخور او اشرافيان د نهيلۍ تر پولې ونه رسوي او خلک هم خوښ او قانع وساتي. ځکه دا له هغو مهمو مسايلو څخه دي چې ټولواک يې بايد په پوره دقت په پام کې ونيسي.

د اوسمهالو تر ټولو منظمو او ښو سنبال شويو هېوادونو له منځه يو هم د فرانسې هېواد دی. په دې هېواد کې ډېر داسې تاسيـسات شـته چـې د ټولـواک خپلـواکي او امنيت ورپورې تړلی دی؛ تر ټولو مهم يې پارلمان دی چې له ډېر واک څخه برخمن دی. ځکه هغه چا چې د دې ودانيو بنسټ ايښی دی، د اشرافيانو د ځانپالنې، واکپالنې او د هغوی له زړورتيا ښه خبر ول او داسې يې ګڼلې ده چې د هغوی په خوله کې د يوې مسالې ورکول اړين دي چې مخه يې پرې ونيسي او له بلې خوا څرنګـه چـې د اشرافيانو په وړاندې د عامو وګړو له کينې څخه هم خبر ول او ښـه پوهېـدل چـې دا کينه له اشرافيانو څخه د وېرې په پايله کې رامنځته شوې ده، نـو وې غوښـتل داسـې کار وکړي چې وګړي هم په امن کې وي او تر ډېره يې نه غوښتل چـې د دې ګـام پېره د ټولواک په غاړه واچول شي. ځکه نو د دې لپاره چې د اشرافيانو ناوړه پوهاوی له منځه يوسي، ياني ټولواک د وګړو پر پلوۍ تورن نه شي، يا برعکس وګړي داسې

www.sikaram.com

موږ کولی شو له دې بېلګې څخه يو بل ښه درس هم زده کړو. هغه دا چې د دې تاسيساتو په لرلو ټولواک کولی شي هغه چارې چې لـه مـسوولیته ډکـې دي، د نورو پر اوږو واچوي او هغه چې په مينه، ښښنه او ښېګڼه کې راځي په خپل لاس کې واخلي. او پرې نه ږدي چې د خلکو د کرکې وړ وګرځي.

ښايي ځينې خلک داسې فکر وکړي چې کـه د روم د امپراتورانـو د ژونـد او مړينې علتونه په بشپړه توګه وڅېړل شي، ډېرې بېلګې بـه ترلاسـه شـي چـې زمـا لـه نظرياتو سره توپير لري. ځکه، سره له دې چې زياترو يې په خورا درنښت ژوند کړی او د اوچتې روحيې خاوندان ول، خو بيا هم له سلطنت څخه ګوښه شوي او يا هـم د خپل ولس له خوا د دسيسو په ترڅ کې وژل شوي دي.

دغو ګتنيونو ته د ځواب په موخه به زه د ځينو امپراتورانـو ځـانګړنې او چلنـد راوسپړم او په زبات به يې کړم چې د هغوی د راپرځېدنې علت له هغـو اسـبابو پرتـه چې ما يې دعوه کړې ده بل څه نه دي. او په همدې لړ کې به د تاريخ هغه برخـې د مطالعې لپاره وړاندې کړم چې هغو ته د پـام وړ دي چـې غـواړي اوسـمهالې چـارې وڅيړي. زما په اند ددې مقصد د روښانولو لپاره بسنه کوي چې ټول هغه امپراتـوران، چې د امپراتـورۍ دوره يـې د وتلـي فيلـسوف مـارکس Marcus څخـه پيـل او پـر ماګزيمينوس Maximinusپای ته رسېږي، راواخلم. چې په دې ډول دي: مارکس او د هغـه ځـوی کومـوډوس Commodus، پرتينـاکس Pertinax، جوليـانوس Julianus، سيوروس Severus او د هغه زوی انټونينوس کاراکالا Antoninus Caracalla، ماکرينوس Macrinus، هليوګابـالوس Heliogabalus، الکـساندر Alexander او ماکزيمينوس Maximinus.

لومړی بايد يادونه وکړم چې په نورو هېوادونو کې پکار وه چې ټولواکي بايـد يوازې د اشرافيانو له ځانپالنې او واکپالنې او د عامو وګړو له پاڅون او سرغړونې سره سيالي وکړي. خو د روم امپراتورانو درېيمه ستونزه هم درلوده چې بايد ويې زغمـي. او هغه د روم د لښکرو لوټماري، پـه شـتمنۍ پـسې هڅـه، سـپکاوی او وژنـې وې. دا

www.sikaram.com

نو له دې امله هغو ټولواکو يا امپراتورانو، چې دا فطري وړتيا نه درلوده او يا يې نه شو کولی د هغه ځواك يا نفوذ لاسته راوړل زده کړي چې د سرتېرو مخنيوی پرې کېده، تل راپرځېدلي دي. په تېره بيا زياتره ټولواکي چې تازه سلطنت ته رسېدلي ول او کافي تجربه يې نه لرله، کله چې بـه يـې لـه دې دوو متـضادو پوړونـو ((ولـس او لښکرو)) ستونزې پرتله کړې، نو د دې لپاره چې له اوسـني ګـواښ څخـه پـه کـراره شي، سرتېري به د خلکو په پرتله ځواکمن ورته ښکارېدل او خپله خوښي به يې ورته ښکاره کړه. خو د خلکو ناخوښي او ځورونې ته يې چندان ارزښت نـه ورکـاوه او د همدې چلند له مخې يې د سرتېرو له خوا ملاتړ کېده.

ټولواکي نه شي کولی د يو شمېر خلکو له کرکې څخه ځان خوندي کړي. نو لومړی خو ورته په کار ده چې د هر يوه له کرکې څخه ځان وژغـوري او کـه بيـا د دې کار په ترسره کولو کې پاتې راځي، هڅه دې وکـړي چـې د ټـولنې تـر ګـردو غښتلي او ستر پوړ دښمني پرغاړه وانه خلي.

له همدې امله هغو ټولواکو، چې ځانګړې مرستې ته يـې اړتيـا لرلـه، د دې پـر ځای چې د ولس پلوي وکړي، د ناوړه تجربې له مخې يې د سرتېرو هغې ته زړه ښه کړی دی. د دې کارونو ګټې او زيانونه د دې ټولواکـو د څرګنـدونې پـر بنسټ ول چې پوهېدل او که نه، خو د خپل نفوذ او واکمنۍ د سلامتۍ او خونـديتوب لپـاره يـې ترسره کول.

د دغو لاملونو له مخې دې پرېکـړې تـه رسـېږو چـې کـه څـه هـم مـارکس، پرټيناکس او الکساندر د منځنۍ ژوند او ځانګړنو خاوندان، د نياومنيتا او عدالت مينـه وال، د تېري دښمنان، په خواخوږۍ او زړه سوي مشهور ول خو له مارکس پرته ټولو

www.sikaram.com

خو پرټيناکس د لښکرو د هيلو بر خلاف امپراتورۍ ته ورسېد. ځکه لښکرې چې د کوموډوس په پېر کې په چړچمارۍ او بد اخلاقۍ روږدې شوې وې، چمتو نه وې هغو سختو ترتيباتو ته چې پرټيناکس ورته ټاکلي ول خپله خوښي ښکاره کړي. له همدې امله په لښکرو کې د کرکې احساس راوپارېده او څرنګه چې پرټيناکس خپل زيات عمر خوړلی و نو په سپکه سترګه يې هم ورته کتل او همدا وه چې په يو څو ورځو کې يې سلطنت راوپرځېده.

همدلته بايد يادونه وکړم: کرکه څومره چې له بدو کارونو راپارېږي هومره له ښو کارونو هم راپورته کېدی شي. لکه مخکې چې يادونه وشوه ټولواک د خپل دولت او واکمنۍ د ساتلو لپاره زياتره اړ کېږي چې په بدو کارونو لاس پورې کړي. دا ځکه، کله چې يې اړتياوې اړباسي، په واک کې د پاتې کېدو لپاره له دې درېيو پوړونو يانې ولس، لښکرو او اشرافيانو څخه يوې ته مخه کوي. نو هره طبقه چې وټاکي ارومرو به فاسده وي. خو په کار ده چې د وخت له اړتيا سره سم چلند ورسره وکړي د هغوی غوښتنو ته غاړه کېږدي او له ځانه يې خوښ وساتي. او په دې وخت کې ښې ځانګړنې ټولواک ته زيان رسوي.

خو راځئ چې اوس الکساندر ته راشو. الکساندر د داسې ښو ځانګړنو څښتن او نياومن ټولواک و چې له نورو ټولو ستاينو سره سره چې پر هغه پېرزول شوې دي يوه يې دا وه چې د خپل څوارلس کلن سلطنت په اوږدو کې يې د چا د وژنې حکم له محکمې پرته نه دی ورکړی. خو سره له دې بيا هم په ښځينه توب ((زن صفتی)) مشهور شو او داسې تصور کېده چې مور يې پرې واکمنه ده. ځکه يې نو لښکرو په وړاندې دسيسه جوړه کړه او ويې واژه.

که اوس د کوموډوس، سيوروس، کاراکالا او ماکزيمينوس اخلاقو او ځانګړنو ته پاملرنه وکړو وبه وينو چې ټول بې رحمه او لوټماران ول او د دې لپاره چې لښکرې له ځانه خوښې وساتي، د خلکو په وړاندې يې له هېڅ ډول بې انصافۍ څخه

www.sikaram.com

سیوروس د روم د امپراتور جولیانوس Julianus له سست عنصرۍ او لټۍ ښه خبر و. هغه وخت چې په سکلاوونیا Sclavonia کې د لښکرو مشر و، لښکرې یې دې ته بېلارې کړې چې روم ته ولاړې شي او د پرټیناکس غچ واخلي. پرټیناکس د پروټوران د ساتونکو له خوا وژل شوی و. په دې پلمه یې خپلې لښکرې د روم پر لور وخوځولې او پرته له دې چې د سلطنت د لاسته راوړلـو لپـاره خپلـه هیلـه څرګنـده کړي، یا یې له حرکت څخه څوک خبر شي، روم ته ننوت. روم ته له ننوتو سره سم د مشرانو د جرګې غړو له وېرې هغه امپراتور وټاکه او جولیانوس یې وواژه.

له دې پېښو څخه څه موده وروسته د سیوروس پام شو چې د روم امپراتورۍ ته په خپله لار کې دوه لوی خنډونه لري، باید له منځه یې وړوسي چـې د روم یـوازینی امپراتور شي. یو نیژر Niger و چې په اسیا کې یـې ((د ختیځـو چـارو)) مـشري پـر غاړه وه او خپلو لښکرو ته یې په ډاګه ویل چې امپراتور ورته ورواړي او پـه لوېـدیځ کې البینوس Albinus و، چې ده هم دې ګدۍ ته زړه ښه کړی ؤ.

کله چې سیوروس امپراتورۍ ته ورسېد، ویې لیدل چې له دواړو سـیالانو سـره په یو وار د جګړې اعلان هوښیاري نه ده او له ګواښ سره یې مخامخ کـوي. نـو پـه دې هوډ شو چې له نیژر سره جګړه وکړي او د البینوس په حق کې له چل څخه کار واخلي. ځکه یې نو البینوس ته ولیکل:

"څرنګه چې زه د مشرانو جرګې په ټاکنه امپراتور شوی یم، هیله لرم چې دغه مقام او درنښت له تاسې سره شریک کړم"، د قیصر لقب یې ور واستوو او هغه یې د

www.sikaram.com

خو کله چې سيوروس نيژر ته ماتې ورکړه، ويې واژه او ختيځې اسيا تـه يـې امنيت ورپه برخه کړ، روم ته وګرځېد او سنا ته يې له البينوس څخه سر وټکاوه چې د هغو ټولو مرستو او ګټو په بدل کې چې د البينوس په حق کې يې کړي، البينوس په پټه د دسيسې په جوړولو بوخت دی او د هغه د وژنې په لټه کې شوی دی. نو اړ دی هغه ته د دې نه منني په بدل کې سزا ورکړي. بيا فرانسې ته ولاړ او د البينوس په لټه کې شو، چې هلته يې بيا له مقامه لرې او وواژه.

اوس که هر څوک د دې ټولواک کړنو ته ځير شي، جوته به يې کړي چې د هغه په طبيعت کې هم د زمري وحشت او زړورتيا او هم د ګيـدړې مکـر پـروت و؛ خلکو په يو وخت کې هم وېره ترې کوله او هم يې درناوی کاوه. لښکرو هم له هغه کرکه نه کوله او سره له دې چې نوی واک ته رسېدلی و او دومره تجربه يې هم نـه لرله، په دې وتوانېد چې د روم په څېر يو سـتر هېـواد وسـاتي. د اقتـدار سـترتوب او شهرت هغه تل د خلکو له کرکې څخـه خونـدي سـاته، کـه نـه ممکنـه وه د هغـه د تونديو او لوټماريو په وړاندې يوه ورځ خلکو خپله کرکه ښودلې وی.

د هغه زوی انټونينوس کاراکالا هـم د غـوره شخـصيت او ځـانګړنو خاونـد و. سترې کارنامې يې سرته ورسولې چې هغه يـې د خلکـو پـه مـنځ کـې د درنـاوي او لښکرو په منځ کې د منلو وړ وګرځاوه. هغه يو جګړه مار ټولواک و، چې د سـختيو او سترياؤ د زغملو ډېر زيات وس يې درلـود. سـاده خـواړه بـه يـې خـوړل، تجمـل، چړچې، خوندور خواړه او تفريح يې نـه خوښـوله، چـې همـدې ځـانګړنو يـې خپلـو لښکرو ته د مينې وړ ګرځولی و. سره له دې ټولو بيا هم د هغه بېرحمي او تريخ خوی ډېر سخت وه. په روم کې يې تر څو ډله ييزو وژنو وروسته په بېلابېلو وختونو کې د روم زيات شمېر خلک ووژل او د سکندريې اوسېدونکي يې هم په ډله ييـز ډول لـه تورې تېر کړل چې وروسته يې بيا په دې ځانګړنو کې داسې نوم وايست چې د ټولې نړۍ کرکه يې د ځان په وړاندې راوپاروله او په خلکو کې يې داسې وېره خپره کړې وه چې ان نژدې ملګري يې هم ترې وېرېدل چې په پايله کې د خپلو لښکرو له منځه د يوه سل مشر پوځي Centurion له خوا ووژل شو.

د يادونې وړ ده چې ټولواکي نه شي کولی له دې ډول وژنو څخه چې په خورا سنجش، کلک هوډ او جرئت ترسره کېږي ځان وساتي. ځکه هر څوک چې له ځانه

www.sikaram.com

انټونینوس د خپل قاتل په برخه کې بې پرواېي وکړه. لومړی هغه د خپل قاتل یا سل مشر ورور په خورا سپکاوي وواژه او وروسته یې دا افسر هم څو ځلې پـه مړینـه ګواښولی و. خو بیا یې هم هغه ته په خپل ساتونکي ګارډ کې دنده ورکړې وه. د هغه دغه عمل لکه پېښه چې یې موږ ته راښیي ډېر له ګواښه ډک و.

راځئ چې اوس کوموډوس ته راشو. دې سړي چې سلطنت پـه میراثـي توګـه ترلاسه کړی و، ورته په کار وه چې په هماغه اسانۍ یې ساتنه هم کړې وی. څکه د مارکس زوی یو امپراتور و او هغه ته په کار وه چې له خپل پلار څخه تقلید وکړي، خلك او لښکرې له ځانه خوښ وساتي. څرنګـه چې یـو وحـشي، تونـد او لوټمـار طبیعت یې درلود، غوښتل یې چې خلك لوټ کړي او خپله حریـصه طبعـه خوشـاله وساتي. څکه یې نو خپل ټول وخـت د سـرتېرو خواهـشاتو او د هغـوی فاسـدولو تـه ورکړ، چې په راز راز تېریو او فجایعو اخته شول. له بلې خوا پرته له دې چې خپلـې څـوکۍ او حیثیـت تـه څـه پاملرنـه وکـړي، زیـاتره بـه تیـاتر تـه ښـکته کېـده او لـه ګلاډیاټورانو Gladiators سره به یې جګړه ییزې سیالۍ کولې او ددې تر څنګ به یې داسې بې ارزښته او سپک کارونه کول، چې د ټولـواکۍ لـه مقـام سـره ډېـر لـږ ښایېدل. له همدې کبله د لښکرو په نظر کې حقیر شو او محبوبیت یې له لاسه ورکړ. څرنګه چې له یوې خوا د کرکې وړ وګرځېد او له بلې خوا په سـپکه سـترګه ورتـه کتل کېدل، په وړاندې یې دسیسه جوړه شوه او ووژل شو.

اوس د دې وخت دی چې د ماکزیمینوس د ژوند لپاره هم لږ څه تم شو . ددې سړي جګړه ییزه روحیه د ستاینې وړ وه او د الکساندر تر مړینې وروسته چې تفصیل یې مخکې تېر شو، د لښکرو له خوا چې د الکساندر له ارام طبیعت څخه تنګ شوي ول، امپراتور وټاکل شو. خو دې مقام له هغه سره دومره دوام ونه کړ. څکه دوه ټکي د دې سبب شول چې د هغه پـه وړانـدې کرکـه راوپـارېږي او حقیـر وشـمېرل شـي: لومړی دا چې په یوې مشهورې کورنۍ پورې یې اړه نه درلوده او یو وخت په تراس Thrace کې د رمې ((مېږو)) په پیولو بوخت و چې له دې کاره یې ټـول خبـر ول. څکه نو ټولو په سپکه سترګه ورته کتل. دویم: کله چې ټولواك وټاکل شو تـر ډېـر

www.sikaram.com

په پایله کې ټولو د هغه په وړاندې پاڅون وکړ؛ د نسب ټيټوالی، د خلکو کرکه، بې شمېره خونرېزۍ ټول سره یو شول او ټوله نړۍ یې له هغه سره دښمنه کړه. داسې چې لوېړی افریقا، بیا د روم سنا او وروسته ټولې ایټالیا د هغه په وړاندې پاڅون وکړ. په دې ترڅ کې یې خپل لښکر هم په وړاندې راپورته او له نورو سره یو ځای شو: په دې وخت کې دغه لښکر د اکیلیا Aquileia په کلابندۍ بوخت و. څرنګه چې کلابندۍ ډېر وخت ونیو او هغوی ونه شو کولی دغه ښار فتحه کړي. او له بلې خوا د هغه له سپکوالي او بېرحمۍ هم پوزې ته راغلي ول. کله چې یې د هغه په وړاندې د نورو پاڅون ولېده د هغه وېره یې له زړه ورکه شوه او زړه یې وکړ چې امپراتور ووژني.

ددې اړتیا نه وینم چې د هلیو ګابالوس، ماکرینوس او جولیانوس په اړه نور څه ووایم. ځکه هغوی ټول بې نسبه، سپک او د ټیټې کچې خلک ول. د کرکې وړ وګرځېدل او خلک یې ژر له شره خلاص شول. خو پورتنیو مسایلو ته یوازې دا یوه برخه ورزیاتوم چې اوسني ټولواکي د یوه منظم لښکر د رامنځته کولو په برخه کې دا ډول ستونزو او دسختیو ګاللو ته ډېر لږ اړ کېږي. که څه هم په کار ده له هغوی سره نرم، معتدله او په احتیاط چلند وشي. خو دومره اړین هم نه دی. ځکه اوسني ټولواکي یو هم د روم د امپراتورۍ په څېر داسې لښکرې نه لري چې سرتېري یې د ایالتونو په اداره کولو او واکمنۍ د چلولو مهارت ولري. نو که په هغه وخت کې په کار وه چې لښکرې د خلکو په پرتله ډېرې خوښې وساتل شي، یوازې د دې لپاره و چې د لښکرو نفوذ د خلکو په پرتله ډېر و. خو اوس له عثماني ټولواک او ((د مصر)) له سلطان Soldan پرته ټولو ټولواکو ته پکار ده چې خلک له ځانه خوښ وساتي، نه لښکرې. ځکه قدرت او سترتوب د خلکو په لاس کې دی، نه د لښکرو په لاس کې. په بله وینا خلک د لښکرو په پرتله غښتلي دي.

ما له پورتنیو ټولواکو څخه عثماني ټولواک ځکه مستثنا کړ چې هغه تل ۱۲ زره پلې او ۱۵ زره سپرې لښکرې له ځان سره ګرځوي. چې د هېواد امنیت او د سلطنت ځواک ورپورې تړلی دی. پکار ده چې له هغوی سره ښه اړیکي وساتي. د

www.sikaram.com

د يادونې وړ ده چې د سلطان هېواد پـه داسـې حالـ کـې چـې لـه هـېڅ يـوې ټولواکۍ سره ورته والی نه لري، خو بيا يې هم د پاپ له حکومت سره پرتلـه کـولی شو. نو په داسې يو حالت کې هغه نه يو داسې هېواد ګڼلی شو چې نوی پـه سـلطنت بدل شوی وي او نه يې د ميراثي سلطنتونو په کتار کې راوستلی شو. ځکه د سلطان تر مړينې وروسته د هغه زوی ځايناستی نه شي کېدی. دې څوکۍ ته يوازې داسې سړی ګمارل کيږي چې هغه څوک يې وټاکي چې د نوي سلطان د ټاکلو واک لري. او دا ترتيب د دې هېواد له پخوانيو مقرراتو څخه دی. نو نه شو کولی د نوي سلطنت نـوم ورکړو. ځکه هغه ستونزې چې په نوي سلطنتي هېواد کې رامنځته کيږي په دې هېواد کې نه شي راپورته کېدی. دغه مقررات چې له پخوا څخه ورپاتې دي ټاکلې يـې ده چې نوی ټاکل شوی ټولواک ټولو ته داسې د منلو وړ دی لکه سلطنت چـې يـې پـه ميراثي توګه ترلاسه کړی وي.

چې بېرته اصلي موضوع ته وګرځو نو وايم چې که پورتنۍ ښېښې وارزول شي، جوتيږي چې د روم د امپراتورانو، چـې نومونـه يـې پورتـه يـاد شـول، د راپرځېـدنې يوازېنی لامل حقارت او کرکه وه. او په همدې لړ کې دا هم څرګنديږي چې له دې امپراتورانو څخه چې يوې ډلې يې يوه لاره غوره کړې وه او يو ډول کړنې يې ترسره کړې او بل شمېر يې بله لاره غوره کړه چې له لومړۍ هغې سره يې توپير درلود، ولې له هرې يوې څخه يوازې يو کس نېکمرغه شو او ښه پای يې درلود او نـور ټـول لـه بدمرغۍ سره مخ شول او پايله يې زيان رسونکې وه؟

دا ځکه چې الکساندر او پرټيناکس دواړه تازه کاري او نوي امپراتوران ول، د مارکس په څېر ورته په ارثي توګه سلطنت نه و رسـېدلی، نـو هغـو لپـاره د مـارکس تقليد زيانمن و. همدارنګه د انټونينوس، ماکزيمينوس او کوموډوس ته په زيان وه چې د سيوروس د کړنو تقليد وکړي. ځکه هغوی هغه ذاتي وړتيا او استعداد نه درلود چې د هغه عمل په بشپړه توګه تعقيب کړي.

لنډه دا چې نوی واک ته رسېدلی ټولواک د مـارکس د کړنـو تقليـد نـه شـي کولی او دا هم اړينه نه ده چې د سيوروس د ټولو کړنو تقليد وکړي. خو له سيوروس څخه يوازې بايد د کړون هغه برخه زده کـړي چـې د سـلطنت د بنـسټ او اسـاس د ايښودلو لپاره يې اړينه بولي او له مارکس څخه دومره بسنه کوي چـې د ټولـواکۍ د

www.sikaram.com

www.sikaram.com

شلم څپرکی

ایا کلاګانې او یو شمېر نورې لارې چارې چې ټولواکې یې کاروي، ګټور دي که زیانمن؟

1. د دې لپاره چې د سولې په چاپېریال کې سلطنت وکړي، ځینو ټولواکو خپل ولس بې وسلې کړی، نورو د خپلې واکمنۍ په ښارونو کې د ډلګیو په جوړولو تفرقه اچولې ده او حکومت یې پرې کړی دی، ځینو د ځانونو په وړاندې دښـمني راولاړه کړې ده او نورو بیا هڅه کړې هغه څوک چې د سلطنت په پیـل کـې د بـاور وړ نـه ول، ځانته راواړوي. چا ځانته پـوځې کلاګـانې ودانـې کـړي او چـا همـدا کلاګـانې راغورځولې او ویجاړې کړي دي.

که څه هم څوک وروستی پرېکړه نه شي کولی چې د ډلګیو، کلاګانو او نورو لاروچارو کارول څومره اغېزمن دي، څو د هغه هېواد یا ایالت له حالاتو او شـرایطو پوره خبر نه وي، چې دا پرېکړې په کې کوي، خو زه به بیا هـم د هـر یـوې پـه اړه داسې پراخه خبرې وکړم چې ګټې او زیانونه یې په خپله روښانه شي.

2. هېڅ ټولواک خپل ولس نه دی بې وسلې کړی بلکې چې بې وسلې یې پیدا کړی، وسله وال کړی یې دی. ځکه هغوی ته د وسلې په ورکړه، تاسو په خپله وسله وال کیږئ او هغوی چې پر تاسو بې باوره ول، پر تاسې باور کوي او په وړاندې مـو وفادار پاتې کیږي او هغوی چې وفادار ول په خپل حال پاتې کیږي، چې په دې ډول ولسونه ستاسو پلویان او ملاتړي ګرځي. یو ټولواک نه شي کولی چې ټـول وګـړي وسله وال کړي، خو هغوی چې تاسو وسله وال کړي، له امتیازاتو بـرخمن کېـږي، او پاتې وګړي څه ستونزه نه را ولاړوي او په اسانۍ اداره کېږي. ځکه تاسو د هغوی په وړاندې توپیر کوئ ځنې وسله وال کوئ او ځانګړی پام پرې کوئ. ځکه نو هغـوی ځان په ټولواک پورې تړي، او پاتې وګړي چې وسله والـ شـوي نـه دي ستاسـې دا پرېکړه پرځای بولي. ځکه هغوی به فکر کوي چې وسله وال کسان له ډېرو ګواښونو

www.sikaram.com

خو کله چې یو ټولواک نوی دولت ولکه کړي او غواړي خپل هېواد ته یې د یوه نوي ایالت په توګه ورګډ کړي، اړینه ده چې د نوي نیول شوي هېواد ټول وګړي پرته له هغو چې د دې هېواد په نیولو کې یې پلوي او مرسته کړې ده، بې وسلې کړي، او بیا خپل دغه پلویان هم له وخت او موقع سره سم بې اختیاره، بې ځواکه او جګړه ییزه روحیه یې ورسره کړي. خپل ترتیبات داسې سنبال کړي چې په نوي ولکه شوي هېواد کې ټول وسله وال کسان د هغه خپل سرتېري وي او په زاړه دولت یا د ټولواک په خپل هېواد کې یې نېږدې کسان پاتې شوي وي.

3. زموږ نیکونه، په تېره بیا هغوی چې هوښیار ول، په دې روږدي ول چې وواېي "پیستویا Pistoia باید د ښکېلو ډلګیو په مرسته وساتل شي او پیزا Pisa د نظامي کلاګانو په ودانولو" چې د همدې مفکورې له مخې یې په ځینو لاس لاندې ښارونو کې نانډرۍ راپورته کولې، چې د هغوی یووالی له منځه ویوسي، په اسانۍ او پرته له ستونزو خپله ولکه پرې وساتي.

کېدی شي دغه مفکوره هغه وخت پر ځای وه، چې ایټالیا تر یوه ځایه د تعادل په حالت کې وه او ډاډمن امنیت یې درلود. فکر نه کوم چې نن ورځ دې څوک یوه داسې مفکوره خپله تګلاره وګرځوي.

زما په اند خو د ډلګیو جوړول هېڅکله هم ګټور نه دي پاتې شوي. ځکه ښکاره ده چې که دښمن د بېلابېلو ښارونو له لارې پر تاسې یرغل وکړي، تاسې ډېر ژر ماتې خورئ، ځکه کمزورې خوا به تل له بهرنیو یرغلګرو ځواکونو سره یو ځای

www.sikaram.com

زما په ګروهه وېښسیان د پورتني لامل له مخې راوپرځېدل. ځکه هغوی تر ولکې لاندې ښارونو کې د ګیلف Guelph او ګیبلین Ghibelline دوه مخالفې ډلګۍ وروزلې. که څه هم هغوی یې د وینو تویولو ته نه وې پرې ایښې، خو تر منځ یې د اختلافاتو اور ته لمن وهله. تر دې چې د دغو ښارونو اوسېدونکي د خپلمنځي اختلافاتو له امله داسې سره ووېشل شول چې بیایووالی یې ناشونی و او لکه موږ چې یې شاهدان یو، پایله یې د هیلو برخلاف وه. ځکه د ویلا Vaila تر ماتې وروسته له دې ډلګیو څخه یوې زړه وکړ، راپورته شوه او له وېښسیانو یې دولت ونیو. نو دغه ډول میتود د ټولواک د ضعف او کمزورۍ څرګندوی دی.

یوه ځواکمنه او غښتلې واکمني باید په خپل قلمرو کې دې ډول ډلګیو او مخالفتونو ته اجازه ورنه کړي. که څه هم دغه میتود د تر ولکې لاندې سیمو اداره اسانه کوي، خو یوازې د سولې پر مهال کارنده دی، دغه تګلاره د جګړې پر مهال بې ځایه او تېرایستونکې ده.

4. بې له شکه چې ټولواکي هغه وخت سترتوب ته رسېږي او نوم وباسي چې په وړاندې یې پرتې ستونزې او خنډونو په بریالیتوب اوار کړي. نو کله چې د سړي بخت ویښ شي، په تېره بیا کله چې غواړي یو نوی واک ته رسېدلی ټولواک سترتوب ته ورسوي. هغه چې د میراثي ټولواک په پرتله د سترتوب او شهرت د ترلاسه کولو زیاته اړتیا ویني، په وړاندې یې داسې دښمنان راولاړېږي چې دسیسې جوړې کړي، او بیا نوي ټولواک ته د دې وار ورکوي چې پرې برلاسی شي او د هغوی په مرسته داسې د شهرت لوړو پوړیو ته رسېږي لکه پر یوې زینې چې دښمنانو ایښې ده پورته کېږي. ځکه نو ځینې هوښیاران په دې ګروهه دي چې یو ټولواک باید په ډېر چم او هنر ځان ته دښمنان پیدا کړي او بیا یې په ځپلو او له منځه وړلو، خپل نوم، شهرت او جلال نور هم لوړ کړي.

5. ټولواکو، په تېره بیا هغو چې نوي واک ته رسېدلي دي، د هغو خلکو په پرتله چې د خپلې واکمنۍ په پیل کې یې د باور وړ ول، په هغو کې چې د ټولواک د باور وړ نه ول، ډېره وفاداري او رښتینولي موندلې او مرسته یې ترلاسه کړې ده.

www.sikaram.com

د سینا Siena ټولواک پانډولفو پیروکسي Pandolfo Perocci خپل دولت د د باور وړ خلکو په پرتله ډېر د هغو په مرسته اداره کړ، چې د واکمنۍ په پیل کې پرې بې باوره و.

خو د دې موضوع په اړه سړی یوه ټولیزه قاعده نه شي وړاندې کولی. ځکه دا له هر سړي سره توپیر کوي. خو زه یوازې په دې وینا بسنه کوم چې که هغه خلک چې د واکمنۍ په پیل کې ناخوښه ول، داسې وي چې د خپل ژوند او تلپاتېوالي لپاره د ټولواک مرستې ته اړتیا لري، په خورا اسانۍ یې ځانته رااړولی شي او هغوی هم په ډېره کلکه دې ته تیار دي چې په ټوله وفا او رښتینولۍ د ټولواک په چوپړ کې پاتې شي. ځکه هغوی پوهیږي چې باید په ښه کړون د ټولواک هغه بدګوماني له منځه یوسي چې د واکمنۍ په پیل کې یې د هغوی په وړاندې درلوده، چې په دې ډول ټولواک له هغوی څخه ډېره ګټه پورته کوي. ځکه څوک چې له خپل ژوند او څوکۍ څخه په بشپړ ډاډ د ټولواک چوپړ کې دی، ښايي د خپلو اړوندو دندو په ترسره کولو کې ناغیړي وکړي.

څرنګه چې زموږ موضوع هم په همدې ټکي ده، نو پکار ده د یوه داسې ټولواک پام ورته راوګرځوم چې د خلکو د یوې ځانګړې مرستې په مټ یې دولت ترلاسه کړی دی؛ باید د دې مرستې او پېرزونې لاملونه وارزوي؛ که دا د ټولواک په وړاندې د هغوی طبیعي مینه نه بلکې یوازې له پخوانۍ ادارې د ناخوښۍ پایله وي، نو په دې صورت کې به له هغوی سره د ښو اړیکو ټینګول د ټولواک لپاره ډېر ستونزمن کار وي. ځکه د هغوی د خوښۍ ترلاسه کول څه اسانه کار نه دی.

که د دې موضوع لاملونه په هغو بېلګو کې، چې له اوس مهالو او لرغونو چارو رااخیستل شوې دي وارزوو، څرګندیږي چې د ټولواک لپاره د هغو په پرتله چې د واکمنۍ په پیل کې خوښ و او له همدې امله یې هغه دې کارته و هڅاوه، له هغو سره د اړیکو ټینګول اسانه دي چې له پخوانۍ ادارې څخه خوښ ول او له دې کبله له ټولواک څخه ناخوښه دي او دښمني ورسره کوي.

6. دا یو دود دی چې ټولواکي د خپل هېواد د بشپړ امنیت لپاره کلاګانې جوړوي او غواړي چې د هغو خلکو په وړاندې یې د دفاع د وسایلو په توګه وکاروي، چې په وړاندې یې په پټه کار کول غواړي او طرحې جوړوي. همداراز د دښمن د لومړي یرغل پر مهال د ځان د خوندیینې په موخه هلته پناه یوسي. زه هم دغه چاره ستایم. ځکه دا د لرغونو شخصیتونو کار دی. خو موږ په خپل وخت کې

Messer Niccolo Vetelli، د سيټا دي کاسـټيلو

Citta di Castello دوه کلاګـانې راوغورځـولې چې دغـه دولـت پـه ښـه توګـه وساتي. د اوربينو ډيوک، ګيډو او بالډو Guido Ubaldo خپلې ځواک سيمې ته د راګرځېدو پر مهال چې د سيزار بورجيا له خوا شړل شوی و د خپل هېواد کلاګانې له خاورو سره خاورې کړې او داسې يې وګڼله چې له دې کلاګانو پرته به يې هېواد په ډېرو ستونزو له لاسه وځي، مانا په اسانۍ به يې له لاسه ورنه کړي.

بنتي وګلي هم کله چې بولونا ته راستون شو همـدا پرېکـړه يـې وکـړه. نـو لـه همدې امله د کلاګانو ګټه او زيان په حالاتو او شرايطو پورې تړلي دي؛ که له يـوې خوا ستاسو لپاره ګټورې دي نو له بلې خوا زيان دررسوي.

او دې مطلب لپـاره داسـې دليـل وړانـدې کـوم: هغـه ټولـواکي چـې د بهرنيـو ځواکونو په پرتله له خپل ولس څخه ډېره وېره لـري، اړ دي چـې کلاګـانې جـوړې کړي او هغوی چې د خپل ولس په پرتله له بهرنيو ځواکونو څخه ډېـره وېـره لـري، کلاګانو ته اړتيا نه لري.

هغه کلاګانې چې د فرانسېسکو سفورتسا له خوا په ميلان کې ودانې شوې، نـه يوازې اوس بلکې په راتلونکي کې به هم په دې هېواد کې د بلې هرې ګـډوډۍ پـه پرتله د سفورتسا کورنۍ زياته له ګواښونو سره مخامخ کړي.

نو له دې کبله، تر ټولو ښه کلا دا ده چې ټولواک په ولـس کـې کرغېـړن نـه وي. ځکه په دې صورت کې سره له دې چې تاسو به کلاګانې لرئ، خو کـه ولـس ستاسو په وړاندې د کرکې احساس کوي، نو هېڅ يوه کلکه کلا به تاسو خوندي ونه ساتي. ځکه له هغه ولس سره چې د خپل ټولواک په وړاندې وسله راپورته کـوي، د بهرنيو ځواکونو له خوا په مرسته کې هېڅ ځنډ او کمی نه ليدل کېږي.

موږ په خپل وخت کې هم کله نه دي ليدلي چې کلاګـانې کـوم ټولـواک تـه ګټورې تمامې شوې وي، پرته له کاونټس فورلي (د فورلي ملکه) څخه، چې د خپـل خاوند کاونټ ګيرالامو Count Giralamo تر وژل کېـدو وروسـته يـې يـوازې د همدې کلاګانو په مرسته د خلکو د پاڅون په وړاندې ودرېده او تر هغو يـې وسـاتله چې له ميلان څخه مرسته راورسېده، او خپل دولت يې له پاڅونه کرار او بېرته ترلاسه کړ. خو په هغه وخت کې چارې داسې وې چې بهرنيو د يو هېواد له اوسېدونکو سره مرسته نه شوه کولی. وروسته بيا کله چې سيزار بورجيا د هغې پر هېواد يرغل وکړ او ناخوښه ولس هم له بهرنيو ځواکونو سره لاس يو کړ، کلاګانو ډېر لږ ارزښت درلود.

www.sikaram.com

که دغه ټولې خبرې وارزوو، زه باید هغه څوک چې کلاګانې جوړوي او هغه چې ترې تېرېږي، دواړه وستایم. خو زه باید هغه ټولواکي پر وبولم چې پـر کلاګـانو زړه تړي او د ولس کرکې ته لږ ارزښت ورکوي.

www.sikaram.com

يووېشتم څپرکی

ټولواک څه ډول چلند وکړي چې ښه نوم وګټي؟

۱. يوه ټولواک ته د سترو جګړه ييزو طرحو، نوښتونو او نورو ته د تقليد لپاره د ښو بېلګو د پرېښودلو پرته نور هېڅ څانګړنې دومره ښه نوم نه ورپه برخه کوي. د اوس مهالو ټولواکو له منځه د اراګون فرديناند يا د اسپانيا اوسنی ټولواک نژدې يو نوی ټولواک ګڼل کېږي. که څه هم هغه يو بې ارزښته ټولواک و، خو اوس يې د برياوو او شهرت له پلوه په مسيحي نړۍ کې پرمختګ کړی او تر ګردو په لوړ پوړ کې ځای لري.

که تاسو د هغه کړنې وارزوئ، نو وبه وينئ چې د هغه ټول کارونه ستر دي او ځينې يې ان له هيلو اوچت ګڼل کېږي. ده د خپلې واکمنۍ په پيل کې پر ګرانادا Granada جګړه پيل کړه، چې دغه وسله وال ګام يې په حقيقت کې د واکمنۍ لپاره يو کلک بنسټ ګڼلی شو. دغه کار يې لومړی په کراره او پرته له کومې وېرې، چې ګويا له خنډ سره به مخ شي، پيل کړ. څکه هغه دکاستيل Castile اشرافيان دومره بوخت وساتل چې په هېواد کې يې له نوو بدلونونو څخه د خبريدو وخت نه درلود. او په دې توګه، پرته له دې چې د هغه له خوا د کارول شوېو لارو چارو څه څرک واخلي، هغوی يې د خپل واک او نفوذ تر اغېز لاندې راوستل. د کليسا او ولس پر پيسو يې يو منظم او ځواکمن لښکر جوړ کړ، او د يوه پوځي ډسپلين بنسټ يې کېښود چې وروسته يې بيا هغه ته نړيوال شهرت ور وباښه. سربېره پر دې چې هغه ستر کارونه ترسره کول او سترې طرحې يې جوړولې، ځان به يې په مذهبي جامه کې ښوده. او ځان يې يوې سپېڅلې بېرحمۍ ته ورکړی و. يانې داسې يې ښودله، چې که کوم تېری کوي، د مذهب او دين په لاره کې يې کوي. نو څکه يو منلی کار دی. په دې ډول يې ټول عرب ((مراکشيان او د شمالي افريقا اوسېدونکي)) چې پر اسپانيا يې يرغل وروړی و، له اسپانيا څخه وشړل او خپل هېواد يې ترې پاک کړ. چې دا

www.sikaram.com

د هغه ټولې کړنې یو په بل پسې داسې رامنځته کېدې چې چاته یې د دې وخت نه ورکاوه، چې د مخالفت په فکر کې یې شي او په کلکه یې په وړاندې ودرېږي.

۲. په کورنیو چارو کې د یادونې وړ بېلګو پرېښودل هم ټولواک ته ډېر مرستندویه او ګټور تماميږي. کټ مټ لکه هغه بېلګې چې د میسر برنابو دا میلانو Messer Bernabo da Milano له کړنو رالېږدول شوي دي. کله چې به وار لاسته ورغی، په کورنیو چارو کې به یې د یو چا په لاس ځانګړي غیرعادي ښه یا بد کارونه ترسره کول، بیا به یې هغه ته له کړي کار سره سم انعامونه ورکول، یا به یې سزا ورته ټاکله، چې په دې توګه به تبصرې پرې کېدې او د ولس پام یې ځانته را اړاوه.

نو یو ټولواک باید تل په دې هڅه کې وي چې په خپل هر عمل کې داسې چلند غوره یا داسې کړنې ترسره کړي، چې ځانته د ولس په منځ کې د یو ستر او غوره شخصیت حیثیت او مقام وګټي.

۳. ټولواک چې ښه ملګری یا پرېکنده دښمن وي، هم د درناوي او احترام وړ ګرځي. مانا پرته له کومې سپما څخه خپله ملګرتیا له یوې یا بلې خوا سره اعلانوي، چې دغه تګلاره تر بې پرېتوب ځو ځلې ګټوره ده. ځکه که د ستاسو دوه غښتلي ګاونډي هېوادونه په خپلو کې په جګړه اخته کېږي، طبیعي ده چې که د هغوی له منځه یو بریالی کېږي، تاسو به یا وېره ترې کوئ او یا به یې نه کوئ.

په دواړو حالاتو کې ستاسو لپاره تر ټولو ګټوره لار دا ده چې خپله پلوي له یوې خوا سره اعلان کړئ، که نه ځای پر ځای به د بریالي خوا د ښکار قرباني شئ. ماته شوې خوا به له تاسو کرکه کوي او د فاتحې خوا له دې ګام څخه به خوند اخلي او خوښي به ښکاره کوي. هېڅ ډول عذر یا دلیل به تاسو له دې ډول ګواښ څخه نه شي ژغورلی او تاسو به هېڅ دلیل نه لرئ چې وړاندې یې کړئ او نه کوم پلوی چې ستاسو ساتنه وکړي. دا ځکه چې فاتحه خوا شکمن ملګري نه غواړي، چې

www.sikaram.com

د یونان لـه خـاورې د رومیـانو د شـړلو پـه موخـه انټیوکـوس Antiochus د ایټولیانو په غوښتنه یونان ته ولاړ. هغه اکیانیانو ته، چې له رومیـانو سـره یـې لاس یـو کړی و، خپل استازی واستاوه او هغوی ته یې د دې سلا ورکړه چې بـې پـرې پـاتې شي. خو له بله پلوه رومیانو پر هغه ټینګار کـاوه چـې بایـد د هغـوی پـه پلـوۍ وسـله راپورته کړي، دا موضوع د اکیانیانو رسمي جرګې ته ولوېده او په دې جرګه کـې د انټیوکوس استازي پر هغوی ټینګار وکړ چې باید بې پرې پـاتې شـي. خـو د رومیـانو استازي د هغه خبرو ته ځواب کې داسې وویل: "دا چې تاسو ته یې د دې سلا درکړه چې که تاسو زموږ په جګړه کې برخه وانخلئ، نو ستاسو په ګټه به وي، بالکل بېځایه او د ګټو پر خلاف مو ده. ځکه که تاسو مداخله ونه کړئ، نو تاسو به پرته له کومې ملګرتیا او پاملرنې فاتحې خوا ته د غنیمت په توګه ورپاتې شئ".

له دې کبله هغوی چې ستاسو دوستان نه دي، تل به تاسو ته د بې پرېتوب سلا درکوي او هغوی چې مو دوستان دي، پر تاسو باندې ټینګار کوي چې وسله راپورته کړئ او په جګړه کې برخه واخلئ.

هغه ټولواک چې د ټینګې ارادې خاونـد نـه دی، د دې لپـاره چـې لـه اوسـنې ګواښ څخه ځان وژغوري، په ټولیز ډول بې پرېتوب غوره کوي او خپلې تبـاهۍ تـه لاره اواروي. خو که تاسې په پوره زړورتیا له یوې خوا سره ملاتړ اعلان کړئ او هغه خوا چې تاسو یې پلوي کړې ده، فاتحه شي، سره له دې چې فاتح هېواد بـه غـښتلی وي او تاسو به د هغه په وړاندې د مقاومت جوګه نه یاست، خو بیا هـم فـاتح هېـواد ستاسو پوروړی دی، په منځ کې مو د دوستۍ اړیکې ټینـګ شـوي او بـشر تـر اوسـه دومره نه دی سپین سترګی شوی، چې د یو چا ښېګڼه هېره کړي او پر هغه چا باندې، چې په جګړه کې یې ورسره مرسته کړې، تېری وکړي. هسې هم فتحې له هره پلـوه دومره بشپړې نه دي چې فاتح دې ارومرو پر خپلو ژمنو ونه درېږي یا دې د هغه پروا ونه ساتي. او که هغه خوا چې تاسو یې پلوي کړې، ماتې وخوري، نو تاسو ته به پناه درکړي او که وس ولري، مرستې به درسره وکړي او تاسـو د داسـې بخـت ملګـري یاست چې بیا به راویښېږي.

www.sikaram.com

په دويم حالت کې که هغوی چې په خپل منځ کې په جګړه اخته دي، داسې وي چې تاسو د يوه او بل د فتحې په اړه هيڅ انديښنه نه لرئ، بيا هم تر ټولو معقوله لار دا ده چې تاسو له يوې خوا سره ټلواله جوړه کړئ. ځکه تاسو له يوې خوا سره د بلې خوا په تباهۍ کې مرسته کوئ، چې که هوښيار وی او په يوازې ځان يې نه شو فتح کولی، نو له تاسو به يې هم مرسته نه غوښتی، او له دې يرغله به تېر شوی وی، اوس چې يې بريا ستاسو له مرستې پرته کېدون نه لري، نو که په دې لار کې تاسو مرسته وکړئ، فاتحه خوا ستاسو په واک کې پاتې کېږي او په همدې ځای کې د يادونې وړ ده چې يو ټولواک بايد هر ډول پاملرنه وکړي چې ترهغې اړ نه وي هېڅکله پر نورو هېوادونو د يرغل په موخه د ځانه غښتلي هېواد سره ټلواله جوړه نه کړي.

لکه چې وړاندې وويل شول که هغه هېواد، چې تاسو يې خپلې ملګرتيا ته رابللي ياست برلاسی شي، نو د ستاسو په واک کې به پاتې شي او ټولواکي بايد له هغو ګامونو ځان وساتي چې په پايله کې يې هغوی د بل چا تر لاس لاندې راځي يا يې په واک کې لوېږي.

وېنېسيانو د ميلان د ټولواک په وړاندې له فرانسې سره ټلواله جوړه کړه او دغه ډول ټلواله، چې د هغوی د تباهۍ لامل وګرځېد، دومره اړين نه و. پکار وه ترې تېر شوي وی. خو د فلورېنسيانو لپاره يوه اړتيا وه، هغه وخت چې پاپ او اسپانيا خپلې لښکرې پر لمبارډې د يرغل لپاره واستولې. په داسې حالاتو کې ډېده ترې نه شي کېدی او ټولواک تل اړ دی چې د يوې خوا پلوي وکړي.

هېڅ دولت بايد فکر ونه کړي چې غوره کړې تګلاره يې خوندي ده بلکې داسې دې وګڼي چې که هره تګلاره غوره کوي شکمنه به وي. ځکه ورځنۍ چارې په دوديز ډول داسې دي چې سړی نه شي کولی له يوې ستونزې ځان وساتي بې له دې چې په بلې واوړي. خو هوښياري او پوهه په دې کې ده چې سړی د ستونزو لړ او ډېر زيان پرتله کړي او بيا هغه تګلاره خوښه کړي چې په اند يې لږ زيانمنه ده.

۴. ټولواک بايد تل د وړتيا او استعداد ملاتړی وي، د مسلک خاوندان او ماهرين چې په هر فن کې وي په امتيازاتو ونازوي او درناوی يې وکړي. همداراز ټولواک بايد خپلو خلکو ته سوله ييز چاپېريال رامنځته کړي چې هغوی وهڅول شي چې د سوداګرۍ او د کرنې په ډګر کې خپل فعاليتونه په پوره ډاډ پرمخ بوځي. داسې چې له يوه سره د پانګې په زياتولو د دې وېره نه وي، چې شتمني به يې څوک په

www.sikaram.com

۵. سربېره پر دې ټولواک اړ دی چې د کال په اړوندو فصلونو کې خپل خلک په جشنونو، موسمي لوبو او نندارو خوشاله وساتي.

څرنګه چې هر ښار په بېلابېلو ټولنو او ډلو وېشل شوی دی، ټولـواک بایـد د هرې یوې درناوی وکړي، په ناستو او غونډو کې یې ګډون وکړي او ځان د هغـوی په وړاندې د خواخوږۍ او ناتنګلیدۍ ((ازادفکرۍ)) نه ډک وښیي. خـو خپـل مقـام، حیثیت او جلال ته یې پام وساتي او په هېڅ بیه یې د ارزښت لړولو ته غـاړه کـې نـه ږدي.

www.sikaram.com

دوه ويشتم څپرکی

د ټولواک د وزيرانو او سلاکارانو په اړه

د وزير ټاکل خپله ټولواک لپاره څه اسانه کـار نـه دی. د هغـه وزيـر وړتيـا او ناوړتيا چې د ټولواک له خوا ټاکل شوی وي د ټولواک له غوراوي پورې اړه لـري. ځکه لومړنی انګيرنې چې موږ د ټولواک د ښېګڼو، اخلاقو او پـوهې پـه اړه کـوو، د هغو خلکو په ارزولو يې کوو چې د ټولواک شاوخوا راټول شوي دي.

که دغه خلک پوهه يا وړتيا ولري، ټولواک او هېواد ته وفادار وي. نو ويلی شو چې ټولواک هوښيار او ځيرک سړی دی. ځکه خپله ټولواک د هر وزير د اسـتعداد او وړتيا کچه ارزولې ده او په دې ښـه پـوهېږي چـې هغـوی څـه ډول ځانتـه وفـادار وساتي. او که د اسې نه وي نو موږ به د پورتنی يادونې مخالف نظر د ټولواک په اړه ولرو. په دې مانا چې د ټولواک د هوښيارتيا او ليد لوري په اړه ښه نظر نه شو لرلـی. ځکه لومړنی تېروتنه چې هغه کړې د خپلو وزيرانو او سلاکارانو په ټاکنه کې يې ده.

د سينا د ټولواک پانډولفو پېټروکسي په وړاندې به هر چا د يوه هوښيار او پوه ټولـواک انګېرنـه کولـه چـې د ميـسر انټونيـو دا وينـافرو Messer Antonio da Venafro په څېر يو وړ او بااستعداده وزير يې د خپل خدمت لپاره ساتلی او هغه هم په ټوله رښتينولی د ټولواک په چوپړ کې دی.

خلک د پوهې او غوراوي ((درک)) له پلوه په درې ډلو وېشل شوي دي:

1. هغه څوک چې د نورو له مرستې او لارښوونې پرته خپلې ستونزې په خپلـه اواروي.

2. هغه څوک چې خپله د غوراوي او بېلولو ځواک نه لري، خو هغه څه چې نورو سم درک کړ ي وي د لارې مشال ګرځوي.

3. هغــه څــوک چــې نــه خپلــه نــه د بــل چــا د لارښــوونې لــه لارې د غوراوي((درکولو)) وړتيا او ځواک لري.

www.sikaram.com

هغه خلک چې په لومړۍ ډلې کې راځي تـر ټولـو ښـه دي او د دويمـې ډلـې خلک په ښو کې شمېرل کېږي. مانا په دويـم پـوړ کـې دي. خـو د درېيمـې درجـې خلک اصلاً بايد هېڅ د اعتماد وړ ونه ګرځي.

که پانډولفو پټروکسي په لومړۍ ډله کې نه وي، بې له شکه به پـه دويمـه ډلـه کې راځي. يو څوک چې ښه له بدو بېلولی شي او د نورو له خوا ترسره شوې سـمې کړنې او ويناوې درکوي او ځان پرې پوهوي، که څپله د نوښـت او ابتکـار قـوه ونـه لري خو بيا به هم د خپلو نوکرانو ورتيا او ناوړتيا په ښـه ډول تـشخيص کـړي. خپلـو وړتيا لرونکو او رښتينو خدمتګارانو ته به امتيـازات ورکـړي او پـاتې بـه يـې اصـلاح کړي.

په دې ډول هېڅ شاهي دربار نه شي کولی ورته ټولواک تېرباسي، بلکې ناچاره دي چې په ټوله رښتينولۍ او مينه هغه ته خدمت وکړي.

د دې لپاره چې يو ټولواک خپل وزيران او سلاکاران په ښه توګه وپېژني. يـوه داسې ازموينه شته چې هېڅ نيمګړتياوې نه لري او تل بريالۍ راوځي. هغه دا چې کله يو ټولواک وپوهېږي چې وزير يې د هېواد او ټولواک په پرتله ډېر په خپل فکر کې دی او يا دا چې په ټولو کړنو او اعمالو کې يې د خپلو ګټو په اړه چورتونه وهي، نه د ټولواک د هغو په اړه. داسې وزير هېڅکله د ټولواک لپاره يو رښتينی خدمتګار نـه شي کېدی او نه بايد ټولواک پرې باور وکړي. ځکه چې کله يو ټولواک خپل وزير ته د هېواد د چارو واک ورسپارلی وي، نو وزير هم بايد د خپلو شخصي ګټو پـه اړه فکر ونه کړي. بلکې تل بايد د ټولواک ګټې په نظر کې ونيسي او هغو چارو ته چې د ټولواک ګټې ورپورې تړلې نه وي هېڅکله پام ونه کړي.

له بلې خوا ټولواک هم د دې لپاره چې خپـل وزيـر رښـتينی او امانـت کـاری وساتي. اړ دی چې هغه مطالعه کړي او وې څاري. د هغه حيثيـت وسـاتي بـډای يـې کړي. بې شمېره نورې ښېګنې ور ورسوي او درناوی يې وکړي. په ټولو منـډو تـړړو کې چې د هېواد د چارو په پر مخ بېولو کې يې ګالي، مرسته ورسـره وکـړي او پـه همدې تر څ کې دا هم ورته وښيي چې وزير په يوازې سر او د ټولواک لـه مرسـتې پرته هېڅ نه شي کولی. چې وزير هم خپل ټـول پـت او حيثيـت د ټولـواک پېرزونـه وګڼي. ټولواک بايد خپل وزير د ډېرو ښېګڼو، درناوي او امتيازاتو په ورکولو سره ښه موړ کړي. چې د تل لپاره له پرديو څخه د احسان او انعام تمې ته په زړه کـې ځـای ورنه کړي. وزير ته د دې ښېګڼو او امتيازاتو په ورکولو او هغه ته د هېواد د چارو په

www.sikaram.com

کله چې د وزير او ټولواک تر منځ داسې يو صميميت پيدا شو په ښه توګه کولی شي پر يو بل باور وکړي او که د دې برعکس وي، نو تل به له دوی دواړو څخه يوله بدې پېښې سره مخ کيږي.

www.sikaram.com

درویشتم څپرکی

له غوړه مالو او چاپلوسانو څخه په څه ډول باید ځان وساتي؟

زه نه غواړم چې زموږ د موضوع له یوې مهمې برخې څخه، چې د غوړه مالو او چاپلوسانو په اړه ده، پټه خوله تېر شم. ځکه یوه تېروتنه چې له یو ټولواک څخه ښایي په ډېرې اسانۍ وشي، په همدې برخه کې به وي.

په دربار کې د دغو خلکو شمېر ډېر زیات دی او ټولواکي که څه هم له ډېرې ځیرکۍ او له احتیاطه ډک وي خو بیا هم په ډېرو ستونزو کولی شي هغوی وپېژني او ځان ترې وژغوري.

ځکه بشر پر خپل ځان مین دی او په خپل ځان پورې اړوندې چارې ښې ورته بریښي. خو بیا ځنې وخت په کې داسې تېروتلی وي چې ځان ترې په خورا ستونزو خلاصولی شي. نو داسې یوه ټولواک ته ستونزمنه خبره ده چې له دې ډول چاپلوسانو او غوړه مالو څخه ځان وژغوري. او که وغواړي چې ځان ترې لرې وساتي، ژر د کرکې او نفرت له ګواښ سره مخ کېږي.

یوازې یوه لار شته، چې له دې شر څخه یې ژغوري. هغه دا چې غوړه مالو او چاپلوسانو ته دا ډاډ ورکړل شي چې ټولواک ته حقیقت ویل او غوړه مالي نه کول د هغه سپکاوی نه دی او نه هم د ټولواک د خواشینۍ لامل ګرځي. خو که داسې وشي او هېڅوک ټولواک ته غوړه مالي ونه کړي ((او د ټولواک په شتون کې په ازادانه ډول رښتیا وواېي)) نو د ټولواک په اړوند درناوي کې کمی راځي.

ځکه نو که ټولواک یو هوښیار او تجربه کاره سړی وي، درییمه تګلاره غوره کوي. هغه دا چې د خپل ولس له منځه یو شمېر پوه خلک ټاکي او یوازې هغوی ته د بیان د ازادۍ یا حقایقو د ویلو اجازه ورکوي او بیا یوازې د هغو شیانو په اړه په ازاده توګه رښتیا ویلی او خپلې نظریې ورکولی شي چې ټولواک یې په اړه پوښتنه کوي او بس، او دغه حق نورو عادي کسانو ته چې پورتنۍ ځانګړتیاوې نه لري باید

www.sikaram.com

له دې سلاکارانو سره په ډله ييزه او جلا جلا ډول د ټولواک چلند بايد داسې وي چې هر يوه ته جوته شي چې په هره اندازه چې د خپلې نظريې په څرګندولو کې ازاد او يا يې نظريه روښانه وي، هومره به د ټولواک د پاملرنې، نژدېوالي او اعتماد وړ وګرځي. ټولواک هم بايد له دغو سلاکارانو پرته د بل چا خبرو او ويناوو ته غوږ ونه نيسي.

يوازې هماغه ټاکلې ټګلاره ټينګه کړي، چارې په خورا پرېکنده ډول پر مخ بوځي او وروسته هم پر هماغه هوکړه، عقيده او پرېکړه ټينګ پاتې شي.

خـو کـه د ټولـواک کړنـې او عمـل د دې بـرعکس وي يـا د غـوړه مـالو او چاپلوسانو له خوا راپرځېږي يا دا چې د ډول ډول رايـو او نظرونـو پـه اوربـدلو سـره خپلې عقيدې او رؤيې ته بدلون ورکوي، اعتبار او ارزښت يې راټيټېږي چې د دې موضوع په اړه به يوه اوس مهالې بېلګه وړاندې کړم.

فرالوکا Fra luca چې د اوسني امپراتور ماکسيمليان Maximilian په دربار کې د سلاکار په توګه چارې پر مخ بيايي په داسې حال کې چې يوه ورځ يې د هغه جلالتمآب په اړه ماته خبرې کولې، وې ويل. "اعليحضرت د هېواد د چارو په اړه له هېچا سره سلا نه کوي))د چا نظر نـه اخلـي((او لـه دې سـره سـره د خپـل نظـر او پرېکړې ملاتړ هم نه کوي".

دا ځکه چې د هغه کړنې له هغې وينا سـره چـې مخکـې وشـوه پـه بـشپړ ډول سمون نه خوري. ځکه چې کله ټولواک د يو نوي بهير يا طرحې د پلي کولـو لپـاره موټې راپورته کوي، په خپل نيت څوک نه خبروي او نه يې په اړه د چا نظر غواړي. خو کله چې فکر ته د عمل جامه ورواغوندي او په ډاګه يې کـړي نـو بيـا يـې نيـت څرګندېږي. په همدې وخت کې د خپلو نژدې کسانو له خوا د طرحې په عملي کولو کې له مخالفت سره مخ کيږي.

نو څرګنده ده چې هغه هم د ټينګې ارادې څښتن نه دی د هغوی د مخـالفتونو په وړاندې غاړه بږدي او له نرمۍ څخه کار اخلي. د خپلو پرېکړو له عملي کولو څخه لاس اخلي او د دې کار پايله بيا دا راوځي چې له هغو کارونو څخه چې نـن يـې د پلي کولو پريکړه کړې، سبا ترې تېر شي. نو د هغه اراده په بشپړه توګه نه څرګندېږي او پر اراده او عزم يې د باور درلودل شوني نه دي.

www.sikaram.com

ځکه نو يو ټولواک ته په کار دي چې تل سلا مشورې واخلي خو په ټاکلو وختونو او داسې حالاتو کې چې خپله ټولواک يې وغواړي نه په هغه وخت کې چې سلاکاران يې وغواړي. د چا سلا مخکې له دې چې پوښتل شوی وي ښه ونه ګڼي. مانا هېڅوک بايد دا زړه ونه کړي چې مخکې له پوښتنې د موضوع په اړه خپله نظريه څرګنده کړي.

ټولواک د هېواد د چارو په اړه د سلاکارانو د نظر په اخيستلو کې بايد تل ازاد وي، تل يې نظر واخلي، پوښتنې ترې وکړي. بيا د خپلو پوښتنو ځوابونه په پوره زغم واوري او که د ځوابونو د ورکړې په اوږدو کې د چا غوږه مالي او د رښتياؤ پټول، په هر دليل چې وي ورته څرګند شي، خپله غوسه دې ورښکاره کړي .

څوک چې د ټولواکو د درک قوه يا هوښياري د ټولواک په ځانګړې وړتيا پورې نه بلکې د مجربو وزيرانو او هوښيارو سلاکارانو پورې تړلې بولي تېروتلي دي. ځکه ښکاره ده چې که خپله ټولواک هوښيار نه وي فطري وړتيا او استعداد ونه لري، هېڅکله نه شي کولی د خپلو ښو او هوښيارو وزيرانو او سلاکارانو له ښو مشورو څخه ګټه واخلي. که څه هم کله کله "استثناً" او د بخت له مخې ځينې وزيران ډېر پوه راوځي او د ټولواک د غوراوي له حس سره هېڅ تړاوو نه لري. مانا هغه وزير ته چې ټولواک خپلې ټولې چارې ورسپارلې دي، وړتيا او استعداد يې خپله د ټولواک په پرتله ډېر وي په داسې حالاتو کې ټولواک ښايي ښې مشورې او لارښوونې ترلاسه کړي او چارې به يې هم طبعاً په ښه ډول سمبالېږي. خو تر ډېره دوام نه کوي. ځکه همدغه وزير به په ډېر لنډ وخت کې د ټولواک د راپرځولو وسايل تيار کړي او هېواد به ترې ونيسي. خو که ټولواک د يوه پر ځای ډېر سلاکاران ولري او خپله يو بې تجربې شخص وي او پوره مالومات هم ونه لري، هېڅکله نه شي کولی چې خپل سلاکاران همنظره او همفکره کړي. نو څرنګه چې خپله هم د دې وړتيا نه لري چې د خپلو سلاکارانو په منځ کې يووالی رامنځته کړي هر سلاکار به يې د خپلو ځانګړو ګټو په لټه کې وي، خپله ټولواک به نه د هغوی د سمون او اصلاح وړتيا او ځواک لري او نه به د هغوی ناوړه کړنې راسپړلی او رابرسېره کولی شي .

نو ښکاره ده چې دا ډول خلک د دغه ډول ټولواک په چاپېريال کې وطن پلورونکي، خاين او ځانپالي روزل کېږي پرته له هغو چې د ځينو بنديزونو له امله ناچاره دي چې ځانونه ښه او رښتيني وښيي.

www.sikaram.com

نو داسې پرېکړه کولی شو چې د پوه او رښتيني سلاکار، له هر ځاي چې وي د هوښيارۍ او وړتيا اصلي سرچينه يې خپله ټولواک دی. نه دا چې د ټولواک هوښيارتيا او وړتيا له ښو سلاکارانو او وزيرانو له امله په هغه کې راڅرګندېږي.

www.sikaram.com

څلورویشتم څپرکی

ایټالوي ټولواکو ولې خپل هېوادونه له لاسه ورکړل؟

ټولې سلاوې چې مخکې ورکړل شوي دي،که په بشپړه هوښیارۍ پلې شي، یو نوی پر تخت ناست ټولواک به د یو داسې تجربه کار او رسېدلي ټولواک پـه څېـر راڅر ګند کړي چې ته وا د کلونو کلونو راهیسې یې سلطنت کړی وي او داسې بـه یې تخت ټینګ کړي لکه د وخت په تېرېدو سره چې یې سلطنت ټینګ او ځواکمن شوی وي. ځکه خلک د هغو ټولواکو پـه پرتلـه چې سـلطنت پـه میراثـي توګـه ور رسېدلی، د نوو راښکاره شو ټولواکو چلند او کړنې په زیات غور څاري.
که دغه اعمال په ښه، پر له پسې توګه او په پوره هوښیارۍ تش په نامه وښودل شي، اغېزې به یې د میراثي ټولواکو د نفوذ د سابقې په پرتله هم خلـک ډېـر د نـوي ټولواک پر لور را مات کړي. ځکه خلک د زړو او لرغونو شـیانو پـه پرتلـه تـل نـوو شیانو ته ډېر لېواله وي، په تېره بیا کله چې خپله وضعه او حالت تر پخوا غوره ووینې یا ورته ښکاره شي چې په بشپړه هوساینه او د سولې په چاپېریال کې ژوند کـوي. او خلک تر دې زیات د نورو شیانو تمه هم نه ترې کوي.
که له ټولواک څخه په نورو مسایلو کې څه غفلت او تېر وتنه ونه شي خلک چمتو دي ښکاره کړي چې له نوي ټولواک څخه ډېر خوشاله دي. په دې توګه به دا د یوه نوي ټولواک لپاره دوه وياړه وي چې یو خو یې نوی سلطنت رامنځته کړ، او بل یې د دې نوي سلطنت بنسټ په ښو قوانینو، ښو متحدینو، او په غوره چلند کلک کړی دی. او هغو لپاره به دوه شرمه وي چې سلطنت یې په میراثي توګه ترلاسه کړی دی خو د وړتیا ((د پورتنیو ځانګړنو)) په نه لرو یې له لاسه ورکړی.
که موږ هغو ټولواکو ته، چې زموږ پـه پېـر کـې یـې خپـل هېوادونـه لـه لاسـه ورکړي، کتنه وکړو او د هغوی د پرځېدو لاملونه وڅېړو، د بېلګې په توګـه: د ناپـل ټولواک، د میلان ډیوک او داسې نور، نو جوته به شي چې هغو دلایلو ته په پام سره،

www.sikaram.com

که ولس يې پلوی وی او يا په دې پوهېدی چې د اشرافيانو له دسيسو څخه په ځه ډول ځان وژغوري، ارو مرو بريالي کېدل.

خو هغه هېوادونه چې پورتنی دوې ((۲)) نيمګړتياوې نه لري، يو منظم او برابر لښکر يې هم تيار کړی چې د اړتيا پر مهال د جګړې ډګر تـه ودانګـي، مـاتې يـې ناشونې ده.

که د مقدونيې د فليپ ((د سکندر پلار نه بلکې هغـه چـې د ټيټـوس کينتـوس Titus Quintus له خـوا راوپرځېـده)) ځـواک او د يونـان او روم ځواکونـه چـې دواړو په يوه لاس پر هغه يرغل کړی و سره پرتله کړو، ، وبه وينو چې د هغه ځواک د دغو دوو هېوادونو په پرتلـه څـومره لـږ و، خـو څرنګـه چـې يـې منظمـې لـښکرې درلودې، ولس يې هم په وړاندې وفادار او د هغه پلوی و، اشرافيان هم تـرې خـوښ وو او خپله يې هم يوه جګړه ييزه روحيه لرله. تر ډېره د هغوی په وړاندې وجنګېد او د دې سره سره چې د دښمن د ډېر ځواک په وړاندې يې خپل څـو ښـارونه هـم لـه لاسه ورکړل، خو تر پايه ودرېد او له خپل هېواد څخه يې په مېړانه ساتنه وکړه. ځکه نو هغو ټولواکوچې خپل هېوادونه يې تر ځو کلونو واکمنۍ وروسته له لاسه ورکړي، بايد پوه شي چې دا د قضا او تقدير حکم نه دی چې د هغـوی لاسـونه دې لـه خپـل ميراثي هېواد څخه لنډ او پرديو لاسونو ته دې ولوېږي، بلکې زيان د هغوی پخپله لټۍ ((د سمو لارو نه کارونه)) کې دی.

څرنګه چې يې د سولې او کرارۍ پر مهال تصور نه کاوه چې ممکن يوه ورځ به په دې توره ورځ اوړي ((بشر داسې طبيعت لري چې کله سمندر ولاړ ووينې توپان هېروي)) نو کله چې پر داسې ټولواکو ناوړه حالات راغلي، د خپل هېواد د دفـاع او ساتلو په فکر کې نه دي شوي بلکې تل يې د تېښتې نقشې برابرې کړي او تل له خپل ميراثي تخت او تاج څخه په دې تمه تېر شوي دي چې په راتلونکي کې به يې ولس د اتلانو له ظلم او تېري څخه تنګ راشي او يوه ورځ به يې بېرته خپل پلرني هېواد ته راوبولي. پورتنی فکر ممکن په هغه صورت کې پر ځای وي چې د هېواد د ژغورلـو لپاره يې د دفاع ټول وسايل او ټولې لازمې هڅې کارولي وي خو ګټورې نه وي پريو تي.

که یوازې په دې خیال له هېواده لاس واخلي، د راتلونکي د پېښو او بـدلونو د یوې خیالي مرستې په تمه چې ښایي ورسره وشي، د خپل پلرني هېـواد لـه سـاتنې او دفاع څخه غفلت کوي، شونې نه ده چې ولس داسې یو ټولواک راوبولي.

که بیا فرضاً ولس په راتلـونکي کې داسـې یـوه بلنـه ورهـم کـړي دغـه بلنـه ټولواک ته دا ډاډ نه شي ورکولی چې هېواد به یې په لاس کې پاتې شي.

څرنګه چې د ټولواک له خوا ددې کار د تر سره کولو لپاره کومه هڅه نه ده شوې، څکه نو دغه ډول سپارنه د ټولواک لپاره بې ګټې ده.

د هېواد د تلپاتې ساتنې او ولکې لپاره یوازېنۍ ډاډمنه او ګټوره لار دا ده چې خپله ټولواک د هېواد د ساتلو لارې چارې په خپله ځانګړې وړتیا او زړورتیا په خپله برابرې کړي.

www.sikaram.com

پنځه ویشتم څپرکی

بخت د بشر پر چارو څه اغېز لري او په کومو لارو چارو کولی شو چې د ځان لپاره يې مساعد کړو؟

زیاتره خلک په دې ګروهه دي چې د بشر چارې د پاک خدای او د بخت او تقدیر له خوا داسې اداره کېږي، چې خلک نه شي کولی د خپل عقل او هوښ له مخې بدلون ورکړي او یا دا چې د تقدیر په وړاندې هېڅ چاره نه شته او له دې امله دې پایلې ته رسېدلي چې د بخت او تقدیر په وړاندې ډېره هڅه او خواري بې ګټې ده او ښه لار دا ده چې ټول کارونه د تقدیر په واک کې پرېښودل شي.

ځینې وخت چې ما پخپله په دې خبره غور کړی، تر یوې کچې دې ټکي ته رامات شوی یم چې پورتنی ګروهې ته، چې ټولو ته د منلو وړ ده، غاړه کېږدم. ځکه په اوسني پېر کې ځینې سترې پېښې او لوی بدلونونه چې موږ په خپلو سترګو لیدلي او اوس يې هم وینو، ټول د بشر له هیلو پورته دي، خو بیا هم له دې انکار نه شو کولی چې بشر په خپلو کارونو کې فاعل مختار دی. زما په اند ښايي بخت او تقدیر زموږ پر نیمايي اعمالو اغېز ولري، خو نیم نور او یا شاید له نیم څخه لږ کم يې زموږ په واک کې هم راکړي وي. کیدی شي چې بخت او تقدیر له یوه لوی نیز یا سېلاب سره پرتله کړو، چې کله سر واخلي نورې لویې دښتې لاندې کوي او هر څه چې يې لکه ودانۍ او ونې مخې ته راشي له بېخه يې باسي او ړنګوي يې، د یو ځای خاورې بل ځای ته لېږدوي او هر څه يې له مخې تېښته کوي او د هغه ځواک ته سر ږدي. له هغه ځایه چې ټول د نیز له زیان او ورانیو خبر دي، پوهېږي چې د هغه بهیر او راپورته کېدل وحشت او وېره رامنځته کوي، شونې نه ده چې خلک یې په عادي وختونو کې د مخنیوي پر لارو چارو غور ونه کړي، اړین خنډونه او کلک دفاعي بندونه جوړ نه کړي. داسې چې کله بیا نیز سر اخلي، اوبه به يې هغو کانالونو ته سمېږي چې وار له مخه چمتو شوي. او په دې توګه به د نیز اوبه بیا نه دومره خپلسرې

www.sikaram.com

بخت او تقدير خپل ځواک په هغه ځای کې ښيي چې له وړاندې يې په مخکې د مقاومت ځواک نه وي تيار شوی او تل په هغه ځانګړي لوري زور اچوي چې پوهيږي په وړاندې يې داسې خنډ نه شته چې مخنيوی يې وکړي.

که تاسو ايټاليا ته فکر وکړئ چې د دې ټولو پېښو او بدلونونو اصلي ځای دی، وبه وينئ چې د يوې پراخې دښتې بېلګه لري چې هېڅ ډول خنډ په کې نه وي. که ايټاليا هم د فرانسې، المان او اسپانيا په څېر په پوره مهارت او وړتيا ساتل کېدی، هېڅ يوه ړنګوونکې سېلاب به دا بدلونونه، وحشت او ورانې چې نن هلته ليدل کېږي نه وې رامنځته کړي. زما په اند همدومره به په ټوليز ډول د بخت او تقدير په وړاندې د مقاومت په اړه بسنه وکړي.

او اوس که دا موضوع په ځانګړي ډول وڅېړم، وايم چې ځينې وخت داسې پېښيږي چې يو ټولواک يوه ورځ نيکمرغه دی، خو په سبا يې وينو چې همدا ټولواک، پرته له دې چې په روحياتو او چلند کې يې څه توپير وليدل شي، سلطنت يې له لاسه وتلی دی.

زما په اند دا خبره هغه لامل پورې اړه لري، چې مخکې مو اوږدې خبرې پرې وکړې. يانې هغه ټولواک چې په بشپړه توګه پر بخت ډډه وهي، د بخت له بدلون سره راپرځي. همداراز هغه ټولواک چې کړنې يې د وخت له غوښتنې سره سمې تر سره کوي تر ټولو بريالی راوزي، خو هغه ټولواک له ماتې سره مخامخ کېږي چې کړنې يې د وخت له غوښتنې سره نه شي سمولی. ځکه تل وينو چې خلک د شته وسايلو په مرسته هغې موخې پر لور وځي چې په پام کې يې لري. چې دا د شتمنۍ يا اقتدار ترلاسه کول دي. د دې موخو د ترلاسه کولو لپاره هغوی بېلابېلې لارې کاروي، د بېلګې په توګه يو د پاملرنې له لارې وړاندې ځي، بل په ګړنديتوب او بې پروايۍ، يو د ځواک په کارولو او بل په پلمو او چل ول، يو په زغم او بل د هغه په سرچپه ډول. هر يو له دې بېلابېلو لارو څخه يوه خپلوي او خپلې موخې ته رسيږي. همداراز ښکاره ده چې که دوه کسان، دواړه د احتياط له لارې يوې موخې پر لور ګام پورته کړي، يو بريالی کيږي خو دويم خپلې موخې ته نه رسيږي. خو دوه نور کسان چې يو محتاط او بل بې پروا وي، دواړه بريالي کېږي. د دې برياوو لامل

www.sikaram.com

دا ځکه لکه چې مو مخکې ورته نغوته وکړه، دوه کسان لـه دوو بېلابېلـو لارو څخه یوې موخې ته اقدام کوي او دواړه بریالي کېږي. دوه نور کسان له یـوې لارې څخه کار اخلي یو موخې ته رسېږي او بل پاتې راځي. په یوه هېواد کـې د بـدلونونو رامنځته کېدل هم له همدې ځایه سرچینه اخلي. که له هغه چا سره چې په احتیاط او زغم پرمختګ کوي، وخت او حالات هم یو ځای رغړي، کارول شوي وسـایل یـې سم دي او دا سړی به په پوره بریالیتوب پر مخ ولاړ شي. خـو کـه وخـت او حـالاتو بدلون وکړ، د هغه له منځه تلل هم حتمي دي. ځکه کوم وسایل چې دغه سړی یې د دې کار لپاره په واک کې لري، نه شي کولی وخت او حـالاتو تـه بـدلون ورکـړي. هېڅوک په خپله پوهه او هوښیارۍ نه دي بریالي شوي چې له دې بدلونو سـره ځـان روږدی کړي او دا کار د لاندې دوو دلایلو له مخې ناشونی دی :

۱. ځکه چې له هغو وسایلو څخه نشي ګرځېدلی چې طبیعت یې کارولو ته اړ کوي.

2. څرنګه چې یوازې د هماغو وسایلو په کارولو سره بریـالی شـوی دی نـشي چمتو کېدی چې د حالاتو له بدلون سره یې پرېښودل ګټور دي.

ځکه نو که یو محتاط سړی اړ شي چې په بې پروایي او مهارت ځان موخې ته ورسوي بریالی به نه شي. که طبیعت له وخت او حالاتو سره بدلون کولی د هغه ښـه بخت به هم نه اوښته.

دویم پاپ جولیوس به تل په بشپړه بـې پروایـې او بـې بـاکی پـه کـارونو لاس پورې کاوه، او تل به یې شرایط او حالات له خپلې کارولې لارې سره سم پیدا کول او پایله به یې ترلاسه کوله. که د بولونا په وړاندې د هغه لومړنی جګړه راپه زړه کړو، چې میسر ګیواني بنتي وګلي هم په دې وخت کې ژوندی و، د وېنېس هېـواد د دې لښکرلېږد مخالف و او د اسپانیا ټولواک هم له دې ګامه خـوښ نـه و، د فرانـسې لـه هېواد سره هم تر اوسه په دې اړه تړون نه و شوی. خو بیا هم پاپ جولیوس په خورا سپین سترګی د لښکرو مشري پر خپله غاړه واخیسته. دا یو داسـې حرکـت و چـې د اسپانیا ټولواک او وېنېسیان یې د ټکنیتوب (تذبذب) او چوپتیا په حالت کـې وسـاتل چې وېنېسیانو له وېرې او د اسپانیا ټولواک د ناپل هېواد د ترلاسه کولو په تمه د هغه په وړاندې ګام وانخیست. د فرانسې ټولواک یې هم په همدې مهال کې له ځانه سره

www.sikaram.com

پاپ جولیوس په خپلې بې پروايي او ګړنديتوب د هغو کارونو په ترسره کولو بريالی شو چې نورو پاپانو په ښه سمبالتيا د احتياط له لارې او يا د بشر د طبيعي او دوديز عقل له لارې نه شو ترسره کولی. که دې پاپ خپل تګ له روم څخه په دې نيت ځنډولی وی چې اختلافات له منځه لاړ شي او تړونونه پر وخت ترسره شي، لکه نورو پاپانو چې به کول، هېڅکله يې نه شو کولی خپلو موخو ته ورسېږي. ځکه د فرانسې ټولواک د هغه د خوځښت په وړاندې په زرګونو پلمې کولی او راولاړولی شوې او نورو خواو به هم له وېرې سره مخ کړی وی چې په پای کې به خپلې موخې ته نه ؤ رسېدلی.

زه يې له نورو اخيستل شويو ګامونو څخه تېرېږم. ځکه ټول يې په عمل کې يو ډول ول او ټولو ښې پايلې درلودې، خو د هغه لنډ عمر د دې مخنيوی وکړ چې د خپلو کړنو غبرګون ووينې. که عمر يې د يو څه وخت لپاره دوام کړی وی، او د دې وخت رارسېدلی وی چې د زغم او احتياط وسايلو ته اړتيا پيدا کړي، د هغه ړنګېدل او راپرځېدل هم حتمي و.

نو دې پرېکړې ته رسېږو چې بخت تل د بدلون په حالت کې دی، خو خلک په خپلو افکارو او کړنو کې ثابت پاتې کېږي. ځکه نو خلکو ته هغه وخت بريـاوې ورپه برخه کېږي چې د دواړو په منځ کې انډول او سمون رامنځته شي. ماتې او پرځېدنه يې هغه وخت شونې ده، چې د دواړو په منځ کې سمون له منځه ولاړ شي .

ما پر دې دوه لارو زيات غور کړی او په دې اند يم چې د کارونو په ترسره کولو کې بې پروايي، ګړنديتوب او چټکتيا د زغم او احتياط په پرتله څو ځلې ښه ده. ځکه بخت او تقدير د هغې ښځې په څېر دی چې که وغواړئ خپل اطاعت ته يې اړباسئ، بايد په تونده چلند ورسره وکړئ . ځکه موږ وينو چې ښځې زياتره هغو خلکو ته سر ږدي، چې په تونده چلند ورسره کوي. خو چمتو نه دي چې د هغه چا اطاعت وکړي چې له هغوی سره په نرمۍ او مهربانۍ چلند کوي؛ بخت هم د ښځې په شان زياتره د ځوانانو پر لور ميلان لري. ځکه ځوانان له احتياط او زغم سره لېږ

www.sikaram.com

www.sikaram.com

شپږویشتم څپرکی

د وحشیانو له ولکې څخه د ایټالیا د ژغورنې لپاره یوه مشوره

کله چې تېر شوی وخت په بشپړ او کره ډول راپه زړه کړم، له ځان سره هیښ پیښ شم چې ایا اوسنی وخت به د یوه ستر ټولواک لپاره وړ وي چې د یـو روښـانه راتلونکي خاوند یې کړي؟ ایا داسې لارې چارې او وسایل شته چې یو نوي هوښـیار او زړور ټولواک ته د دې وخت ورکړي چې په ټوله ایټالیا کې د نوو ارونو او قوانینو په پلي کولو او د هراړخیزو بدلونونو په رامنځته کولو سره ځان ته ویـاړ او سـرلوړي وګټي او د ایټالیا ولس ته نېکمرغي ورپه برخه کړي.

خو زما په اند اوس مهال د دې کار د ترسره کولو په موخه د نوي ټولـواک د مرستې لپاره اړینې لارې چارې او وسایل تیار دي چې په هېڅ وخت کې یې ساری نه دی لیدل شوی. لکه مخکې چې مو یادونه وکړه، پکار وه بني اسرائیل د مصریانو تـر اسارت لاندې راشي چې د حضرت موسی علیه السلام ورتیا څرګنده کړي. د دې لپاره چې د لوی کوروس سترتوب په ډاګه شي، پکار وه چې پارسیان د مادیانو تـر تېـري لاندې راشي. د دې لپاره چې د تیسیوس ستر توب او ستر همت خلکو ته څرګند شي پکار وه چې د اتن اوسېدونکي تیت او پرک شي او په دې ډول اوسمهال: د دې لپاره چې د یو ایټالوي اتل Italian Spirit وړتیا او سترتوب په ډاګه شي، په کار وه چې ایټالیا سپکه او بدمرغه شي لکه چې اوس ده، مانا تر یهودو ډېره خـواره او ذلیلـه، تـر پارسیانو ډېره د تېریو او ربړو لاندې، تر اتنیانو ډېره تیته او پرکه شي او د یو وړ مشر او ډاډمن ټیکاو په نشتوالي کې یې ټولې سیمې له ماتې، چورتالان، یرغلونو او تېریـو سره مخامخ شي او د هېواد هره سیمه ډول ډول وراني وګالي.

www.sikaram.com

•که څه هم په دې وروستیو کې د یو شخصیت په ځلېدو د هیلو پلوشې خپرې شوې وې او موږ یې په اړه تصور کاوه، چې ښايي زموږ د علاج او لـه دې بـدبختۍ څخه د خلاصون په موخه به د پاک خدای له خوا ټاکل شوی وي. خو وروسته بیا ولیدل شول چې بخت له هغه څخه د پرمختګ پـه وروسـتي پـړاو ((اوج)) کـې مـخ وګرځاوه او ایټالیا یو وار بیا په یوه مړژواندي حالت کې پاتې شوه او تر دې ګړۍ یو داسې مشر ته په تمه ده چې د هغې پر ټپونو پټۍ ولګوي. د لمبارډې لوټ تالان او د ((ناپل)) د سلطنت او ټوسکاني قلنګونو او باجونو تـه نـور د پـای ټکـی کېږدي او د هغوی ناسور ټپونه چې له اوږدې مودې راهیسې د بې پروايـی لـه املـه لـه خیـرو او چټلیو ډک شوي، پاک کړي .

ایټالیا د پاک خدای دربار ته پـه دعـا ده او زارۍ ورتـه کـوي چې یـو داسـې څوک راواستوي چې دا هېواد له دې ورانیو او د وحشیانو له تېریـو څخـه وژغـوري. همدارنګه ایټالیا تیاره ده چې یوه بیرغ پسې روانه شي خو په دې شرط چې یو څوک یې یو ځل د پورته کولو زړه وکړي.

•اوس ستاسو له نامتوکورنۍ• پرته بل څوک نه شته، چې ایټالیا خپلې هیلـې او امیدونه ورپورې وتړي، چې د خپلې پاک لمنۍ او نېکمرغۍ له مخې د پاک خـدای او د کلیسا له مرستې څخه په بشپړه توګه برخمنه ده او د کلیسا مشري یې هم پر غاړه ده، کولی شي له دې بدمرغۍ څخه د ایټالیا د ژغورنې مشري پر غاړه واخلي.

که تاسو د هغو نومیالیو کړنې او ژوند راپه زړه کړئ چې ما یې یادونه کړې، د دې کار ترسره کول به ستونزمن نه وي. که څه هم هغوی سـتر او عجیـب اشـخاص ول، خو بیا هم پرته له بشره بل څه نه و او هیڅ یوه ته دومره ډېر مهالویش یا فرصتونه نه ول برابر، لکه په اوس مهال کې چې تاسـو تـه دي. ځکـه د هغـوی کړنـې دومـره عادلانه او له نیـاوه ((انـصافه)) ډکـې نـه وې، نـه یـې د اوس مهالـ پـه پرتلـه زیـاتې اسانتیاوې لرلې او نه پاک خدای ته دومره نژدې ول، لکه نن ورځ چې تاسو یاسـت. عدالت او انصاف زموږ پلوی دی. ځکه هغه جګړه چې پر موږ فـرض ده پرځـای او

•سیزار بورجیا ((ډیوک ولېنټینو))

•ګلیانو دي مېدیچي ته اشاره ده چې د لورینتسو کوچنی ورور و، او د لسم لیو Leox په مرسته کارډینال وټاکل شو او بیا وروسته په **1523**ز کال کې پاپ شو.

سره له دې پاک خدای موږ ته خپل بې ساري نعمتونه راپه برخه کړي او نښې نښانې يې راښودلي؛ سيند په منځ کې څيرې شوی، ورېځو د ستاسو پـر لارو سـوري اچولي، له تيږو څخه چينې بهېدلي، من او سلوىٰ رااورېدلې او دا ټول د دې لپاره دي چې ستاسو د سترتوب او لويوالي وسايل برابر کـړي. نـو پـه کـار ده چې پـاتې نـور وسايل يې تاسو په خپله ترسره کړئ. څرنګـه چې يـې مـوږ تـه پـر څمکـه د کړنـو خپللاسي او خپلواکي د فاعل مختار په توګه راکړې او دا کار زموږ لپاره په حقيقت کې يو وياړ هم دی، په خپله به پاک خدای زموږ لپاره نور کارونه ترسره نه کړي.

د هغې موخې د ترسره کولو تمه چې ستاسو له نامتو او له وياړه ډکـې کـورنۍ څخه کېږي، که د ايټاليا نورو نوميالیو او سترو څېرو، چې ما يې يادونه کړې، ترسـره نه کړی شوه، د حيرانتيا وړ نه ده. د دې پرله پسې بدلونونو او جګړو په پايله کې که موږ ته يوازې داسې ښکاره شـوې چې جګـړه يـېزه روحيـه او مېړانـه مـو لـه کـاره غورځېدلې او ستومانه شوې، لـه دې املـه ده چې زمـوږ پخـواني اصـول او ترتيبـات نيمګړي ول او زموږ په منځ کې لا داسې څوک نه دي راپورته شوي چې نوي اصول او مقررات وټاکي. له نوي قانون، نويو اصولو او مقرراتو پرته بل څه يوه نوي راپورته شوي شخصيت ته دومره وياړ او درناوی نه شي ورپه برخه کولی. دغه ډول اصول او مقررات چې لوړې موخې په کې نغښتې وي، که په کلکو او ټينګو ستنو ودرول شي، بنسټ ايښوونکی به د ولس تر منځ د ستاينې او درنښت وړ و ګرځوي. په ايټاليا کې د داسې وسايلو او فرصتونو کمی نه ليدل کېږي چې دغه ډول سمونونه مو پرې له خپلې خوښې سره سم رامنځته کړئ. دا هېواد غښتلي او د اړتيا وړ سرتېري لري خو د يو وړ مشر نشتوالی احساسوي. که تاسو د هغوی دوه په دوه، لاس او ګرېوان جګړو ته ځير شئ، ايټالويان څومره غښتلي او چالاکه دي او ژورفکر لري، خو په لـښکرو کـې بيـا توپير کوي او دا ټول د مشرانو د بې کفايتۍ له امله راپورته کېږي. ځکه څوک چې لياقت او وړتيا لري غاړه غړوي. هر يو خپل ځان ماهر ګڼي، خو تر اوسه زموږ په منځ کې داسې څوک چې د وړتيا، استعداد يا بخت له مخې پر ټولـو پورتـه وي، نـه دی راپورته شوی چې نور يې د وړتيا او استعداد په ارزولو خپل مشر وټاکي او پلوي يې

www.sikaram.com

Taro، ویـلا

Vaila، بولونا Bologna او مسټري جګړې دي. ځکه نـو کـه ستاسـو نـامتو او لـه ویاړه ډکه کورنۍ وغواړي چې د لرغوني پېر د نومیالیو کړنې چې د خپلو هېوادوالـو د ژغورنې لپاره یې ترسره کړي، د لارې مشال وګرځوي، تر هر څه د مخه په کار ده یوازې له خپلـو سـرتېرو څخـه ملـي لـښکرې جـوړې کـړئ، چـې د ټولـو طرحـو او اصلاحاتو یو حقیقي بنسټ دی. ځکه له دې پرته نه شئ کـولی ربـښتیني، وفـاداره او زړورې لښکرې پیدا کړئ. که څه هم هر سرتېری په یوازې سـر ښـه زړور دی، خـو کله چې هغوی ټول سره یو ځای د خپل واکمن تر قومانـدې لانـدې وي، د هغـه لـه خوا یې درنښت او ستاینه کېږي او لګښت یې هـم لـه خپـل واکمـن څخـه تـر لاسـه کوي، نور هم زړور کېږي.

نو د دې لپاره چې خپل هېواد د ایټالویانو په زړورتوب او وړتیا وساتئ، اړینه ده چې یوازې ملي لښکرې تیارې کړئ.

که څه هم سویسي او اسپانوي پلې لښکرې ډېرې خطرناکې ګڼـل شـوې، خـو بیاهم په دواړو کې یوه نیمګړتیا لیدل کېږي او له دې امله که یـو درېـیم لـښکر تیـار شي، نو نه یوازې دا چې له هغوی سره به برابره سیالي کوي بلکې پر دې به هم ډاډه وي چې په خپل مټ ماتې ورکولی شي. اسپانوي لښکرې د سپرو لښکرو په وړانـدې درېدی نه شي او سویسي لښکرې له پلیو لښکرو څخـه ډارېـږي او پـه تېـره بیـا هغـه وخت چې په مخامخ جګړه کې یې مقابله وي. نو لکه په وار وار چې ولیدل شول او بیا به هم ولیدل شي، اسپانوي لښکرې د فرانسوي سپرو لښکرو په وړاندې د درېدو نه دي او سویسي لښکرې بیا د اسپانوي پلي پوځ په وړاندې ماتې خوري.

که څه هم د دې وروستۍ وینا د زبات لپاره دلته یو بشپړ لاسوند نه شم وړاندې کولی ، خو بیا هم د "راونا" جګړه یې یوه ښه بېلګه ده.

کله چې پلې اسپانوي لښکرې د جرمنـي لـښکرو لـه څـو کنـډکونو سـره چـې لښکرو یې دسویسي لښکرو ته ورته تکتیک کارولی و، مخامخ شول اسپانوي سرتېرو د بدن په چالاکۍ او د خپلو ډالونو په مرسته د جرمني لـښکرو د نیـزو تـر ګوزارونـو لاندې ځان د هغوی ځنګ ته ورساوه او پرته له دې چې له کوم ګواښ سره مخامخ شي، پر هغوی د برید جوګه ول. خو جرمنیان بې مرسـتې پـاتې شـول او نـه یـې شـو

www.sikaram.com

اوس چې د دې دواړو پليو پوځونو نيمګړتياوې څرګندې شوې ممکنه ده خپل نوی لښکر داسې وروزئ چې د سپاره پوځ په وړاندې ودرېږي او له پلي پـوځ څخـه ډار ونه لري. اړينه نه ده چې د دې موخې لپاره تاسې يو نوی لـښکر تيـار کـړئ، پـه زاړه لښکر کې بدلونونه راولئ او دا له هغو اصلاحاتو او پرمختګونو څخـه دي، چـې يو نوي ټولواک ته نوم ، شهرت او ځواک ورپه برخه کوي.

نو د ايټاليا د ژغورنې لپاره يو داسې مناسب مهال چې دغه هېـواد تـه دا وار پـه لاس ورکوي چې د خپلې خپلواکۍ اتل راميدان ته کړي، بايد بېځايه تېر نه شي.

دا چې د ايټاليا ټول هغه ايالتونه به چې د پرديو د تېري له امله په کنډوالو بـدل شوي دي په څومره چټکه، نه سپمونکې سربښـندنې، وفـا، فـداکارۍ او د خوښـې پـر اوښکو، چې پر مخ به يې خورې وي، خپلـه مينـه د خپـل اتـل ټولـواک پـه وړانـدې ښکاره کړي د ويلو يې ټول عـاجز دي. هغـه بـه څـه ډول دروازې وي چـې د ورتـه ټولواک پر مخ به وتړل شي؟ څوک به وي چې د امر له منلو يې انکار وکړي؟ کوم سيال به د هغه په وړاندې خپله ناخوښي څرګنده کړي او د هغه د پرمختګ مخه بـه ونيسي؟ کوم ايټالوی به د هغه له درناوي او ملاتړ څخه سرغړونه کوي؟ په داسې حال کې چې د وحشيانو د ولکې تريخ خوند ټولو څکلی دی.

ځکه نو د دې وخت رارسېدلی چې ستاسو نامتو او له وياړه ډکه کورنۍ د دې چارو ټول واک، په هغه مېړانه او هيله چې ټولې دا ډول کړنې يې پـر غـاړه اخيـستي دي يو وار بيا په لاس کې واخلي چې تر بيرغ لاندې يې زموږ ګران هېواد سرلوړی، له سيالانو سره سيال او تر سيوري لاندې يې د پيټرارک Petrorch دا وينـا رښـتينې کړي چې وايي:

پاک لمني مېړني به له وحشت سره جـنګيږي
حقيقت به جګړه يوسي تور پوځونه به ماتـيږي
لا زاړه روم ته ورپاته دغيرت او پت کـيسه ده
لا هغه ايټالويان دي د ژوند اور پکښې بلــيږي

ژباړه: عبد الباري جهاني

www.sikaram.com